

MASTEROPPGAVE

Emnekode: ST313L

Navn på kandidat: 28

VOLD I NÆRE RELASJONER

Dato: 15.05.2018

Totalt antall sider: 111

Sammendrag

Tema for denne studien er vold i nære relasjoner. Barn blir daglig utsatt for alvorlige krenkelser av sine omsorgspersoner, ringvirkningene kan være varige og i verste fall dødelig.

Det er først nå de senere årene blitt dokumentert hvilke alvorlige konsekvenser vold og traumer kan få for barnets utvikling og senere i voksenlivet (Killèn, 2009, Heltne og Steinsvåg, 2012).

Vi vet gjennom forskning (Heltne og Steinsvåg, 2012) at ulike sårbarhetsfaktorer i et barns liv, øker sjansen for omsorgssvikt, vold og krenkelser.

Nyere forskning (Eriksen, 2017) viser at minoritetsbarn oftere er utsatt for vold i nære relasjoner, enn majoritetsbarn.

Samene har gjennom generasjoner opplevd en hard fornorskning og mange har mistet både språk, kultur og identitet på grunn av dette. Barn som utsettes for vold er ekstra sårbare om de i tillegg opplever belastninger som diskriminering og undertrykkelse. I min studie har jeg valgt ut samiske informanter som i sin barndom opplevde vold og traumer av nære omsorgspersoner.

Med hovedproblemstillingen: «Hvordan forstår informantene sine opplevelser som voldsutsatte samiske barn i møte med skolen?», ønsket jeg å finne ut hvordan deres opplevelser har påvirket dem og deres skolegang og hvordan de opplevde å bli ivaretatt faglig, sosialt, og i møte med andre instanser.

Formålet med denne forskningsoppgaven er å kunne identifisere utfordringene og vanskene samiske barn har hatt i møte med skolen, slik at pedagogisk personale så vel som sosial- og helsearbeidere kan forstå, ivareta og avdekke minoritetsbarn som utsettes for grove krenkelser i hjemmene sine.

Datamateriale er samlet inn gjennom intervju av fire samiske informanter fra Nord-Norge, som i sin oppvekst opplevde vold og overgrep i nære relasjoner.

Dette er en kvalitativ metode hvor jeg brukte et semistrukturert intervju for å la informantene få uttale seg mest mulig fritt rundt sine opplevelser.

For å begrense oppgaven valgte jeg å fokusere på tiden i ungdomsskolen.

Resultatene viser at samiske voldsutsatte barn møter pedagogisk personale og øvrige instanser som har liten innsikt i de kulturelle forskjellene, mangel på kompetanse i vold mot barn og dårlig tilrettelegging i skolen.

Mange rundt disse barna har sviktet, og skadene de i dag må leve med har påvirket livet svært negativt. Det fins i dag lite forskning på vold mot samiske barn, og hvilke konsekvenser fornorskingsprosessen har hatt for denne urbefolkningen.

Summary

The theme of this study is violence within close relationships. Children are exposed daily to serious abuse by their caregivers, the consequences of which can be long-lasting and, in the worst case scenario, deadly.

Only in the last several years have the various types of serious consequences that violence and trauma can have on children's development and later adult life been documented (Killèn, 2009, Heltne og Steinsvåg, 2012).

We know from the literature (Heltne og Steinsvåg, 2012) that different vulnerability factors in a child's life increase the chances that neglect, violence and abuse might occur.

New research (Eriksen, 2017) shows that children within minority populations are the victims of violence by those they have close relationships with more often than children within majority populations.

The Saami population in Norway has experienced severe Norwegianization (i.e. official and unofficial forced cultural assimilation) over several generations, and many Saami have lost their language, culture and identity as a result. Children who are the victims of violence are especially vulnerable if they also face the strain of discrimination and oppression. In my study, I have chosen to concentrate on Saami informants who have experienced childhood violence and trauma caused by close caregivers.

With the main question, "How do the informants understand their experiences as Saami victims of violence as it pertains to their relationship with the school system?", I want to find out how their experiences have affected them and their schooling, and how they were taken care of professionally, socially and in contact with the authorities.

The aim of this research project is to be able to identify challenges and difficulties that Saami children have had when dealing with the school system, so that educators, social workers and healthcare workers can identify, understand and protect minority children who are exposed to serious abuse at home.

The data are collected via interviews with five Saami informants from Northern Norway, who have experienced violence and assault by those who they have a close relationship with.

This is a qualitative study, where I used semi-structured interviews in order to let the informants talk about their personal experiences as freely and openly as possible.

To limit the scope of this thesis, I chose to focus on the informants' time in secondary school.

The results show that Saami children who are the victims of violence are often met by educators and other authorities who have little understanding of important cultural differences and who lack competence in dealing with violence acted out against children. The children are also met by a school system that is ill prepared to handle such cases.

Finally, many of the people around these abused children have failed them, and the resulting damage has had an extremely negative impact on the victims throughout their lives. There is currently very little research on violence against Saami children and on the intersection of child abuse and the long-term discrimination and oppression this indigenous population has endured.

Tjoakkájgæsos

Vahágahttem lahka gasskavuodan le tiebmá dán guoradallamin. Juohkka bieje illastuvvi máná ietjasa huksoulmutjijs, ja báhtusa dassta máhtti bissot viessomájgev, ja soabmása soajtti jábmet.

Esski dájta mañemus jagijt dakkir alvos vahágahttemijs duodastuvvam ja vuosedi gáktu mánáj ávddánahttem máhtta vájkkuduvvat, ja aj állessjattugin. (Killen,2009, Heltne ja Steinsvåg, 2012).

Átsádimij milta diehtep (Heltne ja Steinsvåg, 2012) duot dát nievres dille máná iellemin lassán huvsodisvuohhta, vahágahttem ja illastime hárráj.

Unneplågománá árabut vahágahteduvvi ietjasa huksoulmutjijs gá ieneplågománá, vuoset ádásap dutkam (Eriksen, 2017).

Sáme li ájgij tjadá vásedam garra dárojduhttemav, ja dan diehti li álos massám sihke gielav, kultuvrav ja identitehtav. Máná gudi vahágahteduvvi, li sierraláhkáj rasje jus vil duodden vásedi badjelgæhttamav ja niejddemav. Dán ietjam guoradallamin lav válljim soames sáme diehtovaddijt, gudi bajássjattadijn vásedin vahágahttemav ja ráttjástimev lahka huksoulmutjijs.

Oajvvetjuolmajn: «Gáktu dádjadi diehtovadde ietjasa vahágahttema vásádusájt, gá mánnán skávlláj álggin?», ájgguv guoradallat gáktu da vásádusá li vájkkudam sijáv ja sijá skávlládilev ja gáktu bærrájgehtjaduvvin fágallattjat, sosiáallattjat ja ietjá instánsaj aktijvuodan.

Ulmme dájna átsádimijn le dábdđágoahtet hásstalusájt ja gássjelisvuodajt majt sámemáná li vásedam skávlán, vaj áhpadiddje ja ietjá sosiála- ja varresvuohatabarge galggi dádjadit, bærrájgæhttjat ja ilmodit alvos illastimijt unneplågománáj sijdajn.

Diedo li tjoahkkidum ságastallamij baktu nieljijn sáme diehtovaddijn Nuortta-Vuonán, gudi bajássjattadijn li vásedam vahágahttemijt ja illastimijt lahka gasskavuodan.

Dát la kvalitatijva vuohke gánná lav adnám semistruktuvralasj gatjádallamav váj diehtovadde ienemusát máhtti friddjavuodajn ságastit ietjasa vásádusáj birra.

Tjállembargon lev tjalmostam ájgev nuorajskávlán.

Báhtusa vuosedi sámemáná gudi li vaháguhteduvvam, iejvviji áhpadiddjiit ja barggiit ietjá instánsajn gejn la ilá binná dádjadus kultuvralasj sieradusájs, ja máhtudakvánesvuohta vaháguvvama birra ja nievres hiebadibme skávlán.

Máná li bajássjaddam huvsodisvuoda dagi, ja vaháguhttema li vájkkudam sijá iellemav nievresláhkáj, gá ælla aktak ávdásvásstádusáv válldám. Uddni ælla vuojsa dutkama vahágahttema birra sámemánáj vuosstij ja gáktu dárojduhttem la vájkkudam álgoálmugav.

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har gitt meg en unik mulighet til å fordype meg i et svært sårbart tema, som har opptatt meg gjennom mange år både privat og som fagperson.

Det har vært et privilegium å få lov til å fordype meg i livsverdenen til fire fantastiske modige mennesker, som med sine historier har ønsket å kunne gjøre en forskjell for andre som opplever vold og overgrep i nære relasjoner.

Jeg er full av respekt for deres livserfaringer og er svært takknemlig for å ha fått muligheten til å få et innblikk i deres historier.

Måtte deres erfaringer gi fagfolk verdifull kunnskap om hvordan man kan forstå den samiske kulturen og forebygge og avdekke vold og overgrep mot barn, slik at omfanget og skadene kan reduseres.

Hjertelig takk til alle informanter og til alle de som har bidratt med innspill, støtte og hjelp underveis, slik at jeg kunne nå målet om å gjennomføre akkurat denne masteroppgaven!

Bente Iren Haukeland Amundsen

Innhold

Sammendrag	1
Summary	3
Tjoakkájgæsos	5
Forord.....	7
Kapittel 1. Introduksjon til studien	10
1.1 Utdyping om bakgrunn for valg av tema	12
1.2 Formålet med studien	13
1.3 Skolens rolle - tidlig innsats	15
1.4 Problemstilling	16
1.5 Sentrale begrep i studien	17
Kapittel 2. Om kunnskapsgrunlaget	19
2.1 Vold i oppdragelsen.....	20
2.2 Den voldsutsatte unge i møte med skolen.....	21
2.3 Forskning om minoriteter	23
2.4 Undertrykkelse av samisk minoritet	24
2.5 Tysfjordsaken	27
2.6 Konsekvenser av vold og overgrep.....	30
Kapittel 3. Metodevalg og metodologisk refleksjon	32
3.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling	32
3.2 Problemstilling	33
3.3 Om valg av design og metode	34
3.4 Tematisk forankring og avgrensing	35
3.5 Vitenskapsteoretisk perspektiv	38
3.6 Intervju som metode.....	38
3.7 Utvikling av intervjuguide.....	40
3.8 Valg av informanter.....	41
3.9 Om intervjuet og tidsplan for forskningsprosessen.....	43
3.10 Tidsplanen	44
3.11 Tolkning og analyse	44

3.12 Etiske betraktninger.....	45
3.13 Reliabilitet og validitet	47
3.14 Metoden i praksis	47
Kapittel 4. Resultater fra intervjustudien	48
4.1 Livet etter ungdomsskolen.....	48
4.2 Informantenes forståelse av familievold og hvordan vold har påvirket livet deres.	51
4.3 Opplevelsen av sin minoritetsbakgrunn.....	53
4.4 Faglige utfordringer.....	55
4.5 Sosiale relasjoner.....	57
4.6 Forhold til andre instanser	61
4.7 Oppsummering til forskningsspørsmålene:	65
Kapittel 5. – Drøfting	68
5.1 Forskning relatert til oppgavens tematikk.....	68
5.2 Arv og miljø	73
5.3 Avdekking	76
5.4 Forebygging	78
5.5 Tiltak i skolen.....	82
Kapittel 6. Avslutning	87
6.1 Temavalg og problemstilling.....	87
6.2 Metode	88
6.3 Minoritetsaspektet livet etter ungdomsskolen.....	88
6.4 Skolegangen	89
6.5 Svikt i skolens oppfølgingsstrategi.....	90
6.6 Læstadianismen	91
6.7 Det samiske samholdet	92
6.8 Skolen mest opptatt av faglige ferdigheter	92
Litteraturliste.....	94
Vedlegg.....	96

Kapittel 1. Introduksjon til studien

Tema og problemstilling som tas opp i denne studien er vold i nære relasjoner. Begrepet vold i nære relasjoner betyr at barn utsettes for vold av sine nære omsorgspersoner i deres egne hjem. 1«*Vold og overgrep i hjemmet skiller seg fra andre traumatiske hendelser, fordi slike forhold medfører et brudd med den grunnleggende tryggheten som barn vanligvis har til omsorgspersoner. Barn kan derfor ikke søke trygghet hos sine primære omsorgspersoner*». (Kongestøl Kristensen, Vidar s. 23).

Bruk av vold mot barn forekommer i alle miljøer og samfunnslag. Ulike sårbarhetsfaktorer i familien, slik som for eksempel dårlig økonomi, minoritetsbakgrunn, rusproblematikk og foreldre med psykiske problemer kan være en direkte årsak på bruk av vold i familien (Killèn, 2009).

I denne oppgaven har jeg studert hvordan voldsutsatte samer opplevde sin skolegang i ungdomsskolen. Mitt ønske var å få gå i dybden på deres opplevelser av skolen, faglig og sosialt og eventuelle erfaringer med tverrfaglig samarbeid.

Jeg benytter en kvalitativ metode som består av dybdeintervju, og intervjuet fire informanter fra Nord-Norge som alle har samisk bakgrunn.

Samene er en urbefolkning som over tid ble utsatt for graverende krenkelser fra myndighetene. Mange har mistet sitt språk, sin kultur og sin identitet gjennom den harde fornorskningsprosessen, mange samer har ikke turt å erkjenne og stå frem hvem de er, i frykt for hvilke konsekvenser dette ville medføre. Dette har gjort at det samiske folket ikke har hatt tillit til myndighetene og har i mange situasjoner unnlatt å be om hjelp og støtte ved behov.

For å overleve som ett folk ble læstadianismen et viktig ankerfeste, hvor tro, håp og samhold kunne få leve i fred. Den læstadianske menigheten har vært og er fremdeles svært viktig identitets- og kulturbærer for mange samer.

Vi vet i dag at en stor andel barn utsettes for vold i nære relasjoner, og mørketallene er trolig høye (Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016). Skolen er en av få arenaer som har nesten daglig kontakt med barn, og lærerne har dermed en genuin mulighet til å komme godt inn på elevene sine og få kjennskap til deres behov og kunne fange opp signaler når noe er galt.

Barn som utsettes for vold hjemme har behov for en trygg arena hvor det er rom for å kunne snakke og møte forståelse. Disse barna har ofte en alarmerende atferd og nedsatte skoleprestasjoner. De skal være mulig å oppdage, så fremst lærerne har kunnskap som gir trygghet og mot til å handle.

Forskninger (Øverlien, 2016, Killèn, 2009, Ogden, 2016) viser at barn som vokser opp med vold er i en tydelig risikogruppe sammenlignet med barn som ikke vokser opp med vold. Det vil si at de har en større sannsynlighet til å utvikle ulike typer psykiske og atferdsmessige problemer, samt selv å bli en voldsutøver. Barn uttrykker ofte gjennom sin atferd hvordan de har det. Utsatte barn kan utvikle så alvorlige problemer at de ikke klarer å følge undervisningen. De få alvorlige vansker både faglig og sosialt.

Alle barn som ikke har tilfredsstillende utbytte av den ordinære undervisningen har ifølge (Rygvdal og Ogden, 2017) krav på tilpasset undervisning, det understrekes at det er viktig å høyne kvaliteten på spesialpedagogisk praksis gjennom forskning, for å kunne sikre et godt innhold, og kvalitet i opplæringen. Vi vet gjennom media og forskning at fagpersoner kvier seg for å melde ifra (Kongestøl Kristensen, 2012, Kjartan Leer-Salvesen, 2015), da tanken på å beskyldte voksne omsorgspersoner for noe de ikke har gjort, føles verre enn å risikere at et barn som blir utsatt for vold ikke får hjelpen det trenger.

Vold i nære relasjoner er et tabubelagt tema som tidligere er blitt sett på som en privatsak. De senere årene har dette temaet fått mer fokus, og vi har fått mer kompetanse. Det er i dag mye tydeligere hvilket ansvar og plikter alle har for å handle når man blir kjent med at barn lever under kritikkverdige forhold, samt hvilke skader barn kan påføres. Barn i utsatte livssituasjoner er avhengige av at voksne ser og handler når det er mistanke om vold mot barn. Kunnskap er avgjørende for om fagfolk klarer å se disse tegnene hos voldsutsatte barn. Det kan være mange måter å se tegn på, og svært vanskelig å «lese» hva det er man ser. Derfor er det svært viktig at skole, helsestasjon, politi og andre aktuelle instanser kan samarbeide slik at alle de små trådene kan samles.

Barnevernstjenesten (§ 3-2) er pålagt å samarbeide med andre sektorer og forvaltningsnivåer når det kan bidra til å medvirke til at barns interesser blir ivaretatt.

1.1 Utdyping om bakgrunn for valg av tema

Vold i nære relasjoner har den senere tid fått et større fokus og ifølge (Killèn, 2013) viser forskning at barn som utsettes for ulike typer vold kan få skader som varer livet ut. Dette forskningsfeltet er nytt og først i 2007 kom den første norske omfangsstudien om vold mot barn (Rygvold og Ogden, 2017).

Som fagperson har jeg et betydelig ansvar, etter som jeg i min jobb møter barn og unge og tilbringer mye av tiden sammen med dem. Det sies at man ikke ser barn som blir utsatt for vold, før man tror på at det faktisk *kan* skje. De fleste av oss har vanskelig for å tro på at barn blir utsatt for alvorlige hendelser påført av sine nærmeste. Jeg har også opplevd dette, til tross for at det har vært synlige tegn på omsorgssvikt så har jeg hatt vanskeligheter med å faktisk tro at voksne utøver vold mot barn. Gjennom min jobb med barn har jeg avdekket alvorlige overgrep mot barn og sett med egne øyne barn som har blitt utsatt for grov vold og seksuelle overgrep. Man tenker jo gjerne at disse synlige skadene har blitt forårsaket av «naturlige» ting. Men etter å ha fått bekreftet fra andre fagfolk at disse synlige skadene har blitt forårsaket av grov vold og seksuelle overgrep, vet jeg at det faktisk skjer selv om foreldrene tilsynelatende ser ut til å være gode omsorgspersoner.

Mine erfaringer gjør at jeg på en helt annen måte nå enn tidligere *tror* på det jeg ser, og kan la annen ekspertise ta seg av videre etterforskning. Til tross for at dette temaet har fått større fokus den senere tiden, trenger vi likevel mer kunnskap om både omfang, forebygging, tilrettelegging, avdekking og vi har behov for å vite noe om kulturen til minoritetsbarn vi møter i skolen. Etter hvert som jeg har tilegnet meg mer kunnskap, ser jeg hvor viktig denne jobben er og hva kunnskap har å si i møte med voldsutsatte barn. Ingen barn fortjener en barndom med vold og traumer, som i tillegg er påført av de som skal være den tryggeste basen i livet og gi barn en god ballast for et godt liv. Dette er et sårt og tabubelagt tema som dessverre altfor mange barn lever i, uten at noen er i stand til å gripe inn å hjelpe fordi kunnskapen kommer til kort.

Som fagperson ønsker jeg å gjøre en forskjell for disse barna. Å få gå i dybden på barns opplevelse av å bli utsatt for alvorlige krenkelser, vil gi en større forståelse av *hvordan* jeg og andre fagpersoner kan møte disse barna og gjøre deres hverdag i skolen lettere. Noe som kan være avgjørende for hvilket liv de vil få som voksne. Jeg har valgt å fokusere på barn av den samiske minoritetsgruppen vi har i Norge. Selv er jeg same og har røttene mine godt plantet i

både samisk kultur og samfunn, og kjenner dermed til mye av styrkene og svakhetene ved denne befolkningsgruppen.

1.2 Formålet med studien

Formålet med denne oppgaven er å bidra til *økt* kunnskap om hvordan skolen kan *fange opp* barn i utsatte livssituasjoner, gi nødvendig hjelp og forminske skadene barn blir påført som følge av vold og overgrep.

«Mange former for vold mot barn kan resultere i fysiske, psykologiske og sosiale problemer, selv om volden ikke nødvendigvis fører til skade, uførhet eller død. Slike skader eller problemer kan være umiddelbare, men kan også ligge latente og fremtre som utfordringer og problemer senere i livet» (Mevik, Lillevik og Edvadsen, 2016 s. 24).

Barndommen varer i generasjoner sier Killèn (2013) og forebygging er noe vi alle er ansvarlige for. Som fagpersoner er vi spesielt ansvarlige, og barna er avhengige av at de voksne tar grep og ansvar når elever sender ut signaler på at noe er alvorlig galt.

Utsatte barn kan ha behov for særskilt opplæring. Det spesialpedagogiske praksisfeltet er svært variert og sammensatt, og det kan være mange innfallsvinkler og valgmuligheter når opplæringen skal tilpasses. Hvem som faller inn under begrepet *barn med spesielle behov* er ikke entydig definert. Det er den sakkyndige vurderingen av elevens skolefaglig og sosiale funksjonsnivå som er avgjørende for om barn får spesialpedagogisk støtte og hjelp. Både spesial- og sosialpedagogiske perspektiv kan være aktuelle.

Hvor godt et barn med særskilte behov vil klare seg avhenger ikke bare av deres sosiale bakgrunn og oppvekstmiljø, men også miljøet i skolen. Barnets muligheter til læring og utvikling handler om et godt pedagogisk tilbud og barnets forutsetning og vansker.

«En stadig mer rikholdig spesialpedagogisk forskning og faglitteratur viser at ikke alle tiltak eller tilbud virker like bra. Spørsmålet om hva som virker, er viktig og handler om å kunne dokumentere at tiltak som iverksettes, bidrar til elevenes faglige, sosiale eller personlige læring og utvikling.» (Rygvold og Ogden, 2017 s. 12).

Å kunne fungere godt i sosiale sammenhenger har utfra mine erfaringer mer å si for den totale utviklingen til et barn enn å være faglig sterk. Med det mener jeg at man kan på ingen måte unngå den sosial delen av livet. Vi mennesker fødes inn i et samfunn og er helt avhengige av å

kunne fungere sammen sosialt. Mine erfaringer er at et barn som klarer seg godt i møte med andre mennesker, har et bedre selvbilde og har gode forutsetninger for å nå langt i livet, til tross for motgang det har måttet opplevd. Å kunne formidle følelser og tanker til andre mennesker vil i mange tilfeller være avgjørende for barnets psykiske helse. Med det mener jeg at barn som evner å dele sine problemer med andre kan møte forståelse og klare å bearbeide problemene gjennom samtale og støtte fra andre. Dette gjør at problemene kan oppleves lettere når man deler de med andre og klarer å «ventilere» slik at det ikke bygger seg opp og kan resultere i større problemer på sikt. Barns kommunikasjonsevne og gode sosiale relasjoner fungerer også som en beskyttelsesfaktor for utsatte barn.

I Kunnskapsløftet (2004) blir det understreket hvor viktig det er å jobbe med ulike former for forebygging av problemer og styrke kompetansen gjennom hele utdanningsforløpet. Et godt system skal kunne gi hjelp så tidlig så mulig, stimulere, veilede og motivere hver enkelt elev til å strekke seg så langt som mulig for å klare å realisere sitt læringspotensial, uavhengig av deres sosiale bakgrunn.

Hensikten med studien er å få kunnskaper om hvordan samiske voldsutsatte barn opplever å være en del av en minoritet, som i tillegg har fått skam og mindreverdighetsfølelse inn med morsmelken, vil gi verdifull informasjon om hvordan man kan ta hensyn og vise forståelse for deres kultur og identitet.

For å avgrense oppgaven jeg har tatt utgangspunktet i hvordan informantene har opplevd ungdomsskoletiden. Skolens grunnleggende verdier, holdninger og strategier for undervisning er avgjørende for hvordan barn med spesielle vansker får sikret et godt undervisningstilbud. Derfor ønsker jeg å se nærmere på hvordan skolen har forholdt seg til disse elevene, hvordan de har samarbeidet med de ulike instansene og hvordan de har forholdt seg til meldeplikten.

Skolens intensjon er også å få innsyn i hvordan informantene har opplevd at deres erfaringer i skolen har påvirket læring og utvikling. Dette kan gi oss verdifull kunnskap om hvordan vi kan forbedre skolens kultur og forbedre opplæringen ved nødvendig tilpasning.

Det er mange sårbare faktorer jeg ønsker å se på i denne oppgaven, slik at vi kan få innsikt i hvordan barn opplever:

- å være same
- å være en del av to kulturer
- å være utsatt for grove krenkelser i form av ulike typer vold

- å vokse opp på et lite gjennomskiktig sted

På denne måten kan vi som møter voldsutsatte barn med minoritetsbakgrunn, tilegne oss kunnskap om hvordan barn opplever å være en del av en minoritet i møte med det norske samfunnet. Noen aktuelle intensjoner er også å se på:

- Hvordan kan skolen fange opp faresignalene og forhindre at konsekvensene blir for store?
- På hvilken måte kan skolen samarbeide med de andre instansene med tanke på barnets beste?
- En trygg og god skolegang er avgjørende for livet senere.

1.3 Skolens rolle - tidlig innsats

Skolen skal være inkluderende og det skal settes inn tiltak om nødvendig for å tilpasse barns forutsetninger og behov. Noen barn trenger langvarig hjelp og oppfølging i skolen. Skolen er en viktig aktør i barnets liv, i tillegg til barnet selv og dens familie. Skolen skal legge til rette for at alle barn får et godt, trygt og inkluderende oppvekstmiljø, som formidler omsorg og struktur. Dette krever at de ansatte i skolen har kompetanse til å kunne avdekke, sette inn tiltak og være en god støtte for barn med atferdsvansker. Ogden (2015) beskriver barns atferd kan uttrykkes på mange ulike måter. Det kan være utagering, tilpasningsvansker, atferdsvansker, sosiale og emosjonelle problemer og psykososiale problemer. Han mener og at skolen i dag står overfor større utfordringer nå enn tidligere på grunn av enn stadig mer mangfoldig elevgruppe som representerer ulike holdninger, verdier, barn med ulik etnisk bakgrunn, sosial og økonomisk bakgrunn. Minoritetsspørsmål kunne også vært nevnt.

Mange skoler har i dag læringsmiljø og elevenes atferd på dagsorden. Dette kan komme av at det har vært en økning i uro og bråk blant elevene i skolen, og utfordringene blir større å håndtere. Noen skoler ønsker å være i forkant og forebygge negativ utvikling.

Skolen har forventninger til elevene, både i og utenfor klasserommet. De skal oppføre seg ordentlig, følge med i timene, lytte oppmerksomt og konsentrere seg om læringsoppgavene. Elever som ikke klarer å innfri disse forventningene, og som ødelegger for læring og undervisning, kan føre til et høyt støy- og konfliktnivå.

Lærings- og undervisningshemmende atferd er uro, bråk og avbrytelser som gjensidig forsterkende atferd blant flere elever, og som fører til manglende arbeidsro eller arbeidsinnsats, og dermed til et dårlig læringsmiljø.

Om læreren klarer å håndtere negative situasjoner på den rette måten, kan det gi gode sosiale og personlige læringsmuligheter for eleven, enten gjennom felles problemløsning eller gjennom konstruktive samtaler og veiledning mellom lærer og elev. Alvorlige vedvarende atferdsproblemer krever ofte omfattende innsats fra skolen og dens støtteapparat, gjerne i samarbeid med hjemmet.

«Hvis en leter etter fellesnevnerne for problematferd i skolen, kan det være grunn til å fremheve atferd som bryter med skolens formelle eller uformelle regler og normer, eller som ikke innfrir læreres forventninger til akseptabel atferd» (Ogden, 2015 s. 18).

Ogden (2015) beskriver at atferdsproblemer i ungdomstiden kan eskalere mer fysisk (noe som kan forklares med at ungdom er mer fysisk sterke), og at problemer som rus, skulk, kriminalitet og utfordrende atferd blir mer vanlig.

For noen kommer dette i tillegg til de problemene de hadde fra før. Ogden kaller dette for *snøballeffekten*.

1.4 Problemstilling

For å kunne belyse noen av forholdene nevnt ovenfor ønsker jeg å få svar på følgende hovedproblemstilling:

Hvordan forstår informantene sine opplevelser som voldsutsatte samiske barn i møte med skolen?

For å operasjonalisere problemstillingen har jeg valgt følgende forskningsspørsmål:

1. Hvilke *oppfatninger* har informantene om hvordan deres *opplevelser* som voldsutsatte samiske barn har påvirket dem og deres skolegang?
2. Hvordan *opplever* informantene at de ble ivaretatt faglig og sosialt på skolen – og av andre instanser?

1.5 Sentrale begrep i studien

Begrepet vold kan beskrives på mange måter og fra ulike perspektiver, og vi har ulike former for åpen og skjult vold i samfunnet vårt. Når det er den som utsettes for vold man vil fokusere på nyttes ofte termen «den krenkede». I denne utredningen nyttes begrepene vold og voldsutøvelse som overordnet fellesbegrep der både voldsutøveren og den krenkede er berørt.

Dette kan også være et kulturelt fenomen, som for eksempel viser hvilke kulturelle faktorer som er med på å bidra til å opprettholde volden. Ved å tilegne oss kunnskap om disse faktorene kan man endre på destruktive kulturelle strukturer (Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016).

Vold i oppdragelsen kan ifølge (Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016) forstås slik at foreldre betrakter barnet sitt som sin eiendom, og forventer at barnet adlyder foreldrene uten at det får mulighet til å protestere. Foreldre som har et slikt autoritært syn på barneoppdragelse, vil kunne utgjøre en risiko for utøvelse av grov vold i oppdragelsen.

Med *instrumentell oppdragervold* menes det at foreldre som utøver volden ofte er kontrollert og at den har en målsetting. Dette kan forstås som at vold blir brukt som en konsekvens for negativ handling, med mål om å oppnå ønsket atferd.

Impulsiv oppdragervold betyr at volden utløses av foreldrenes sterke følelser, som sinne, frustrasjon og aggresjon, og små bagateller kan føre til mishandling. Det kan for eksempel innebære at barnet velter melkeglasset i gulvet og at det er utløsende for foreldrenes sinneutbrudd.

Forsker (Killèn, 2013) beskriver foreldrenes oppdragelsesstil som et interessant fenomen i forhold til tilknytning til sine barn. Hun trekker frem disse oppdragelsesstilene:

Den autoritative: oppdragelse med varme, engasjement, faste rasjonelle regler og åpen toveis kommunikasjon. Forskning viser at denne måten å oppdra barn på har bidratt til at barn er blitt mer følelsesmessig balanserte, trygg og sosialt velfungerende.

Den autoritære: karakteriseres som rigide regler, mangel på tilpasning til barnets individuelle behov og følelsesmessig fjern. Denne stilen er relatert til angst, dårlig sosiale ferdigheter og et aggresjonsnivå langt over gjennomsnittet.

Fri oppdragelse: barnet får lite hjelp til å sette grenser og få struktur i livet, og det stilles minimale krav til barnet når det gjelder å leve opp til regler og foreldres standarder. Denne måten å oppdra barn på skaper umodenhet hos barnet når det gjelder impuls kontroll, sosialt ansvar, uavhengighet og kognitive evner.

Det fremkommer at foreldre med autoritær- og fri oppdragelsesstil skaper dårlig kommunikasjon med barna, de er mindre omsorgsfull og mer distansert følelsesmessig enn foreldre med autoritativ oppdragerstil.

Krisesenteret (*Den tause volden*, 2016) beskriver ulike former for vold som er mest kjent i nære relasjoner:

Fysisk vold kan for eksempel være slag, spark, dytting, inne- eller utestenging eller å la vær å gi nødvendige medisiner. *Psykisk vold* kan være vanskeligere å identifisere enn fysisk vold. Volden rammer ikke barnet fysisk, men kan være trusler, sarkasme, degraderende eller ydmykende utsagn, isolering, latterliggjøring og utestenging. *Latent vold* kan være når barnet tidligere har opplevd vold i hjemmet, går rundt i frykt og venter på nye voldshendelser, slik at barnet opplever en stor psykisk belastning. Også *psykisk press* kan forstås som et psykisk overgrep. Barn som lever med vold i nære relasjoner er svært skadelig og vil være en kontinuerlig trussel i barnets tilværelse.

Materiell vold kan være for eksempel å ødelegge andres gjenstander, klær eller trusler om å gjøre det.

Økonomiske overgrep kan være tyveri av penger eller verdisaker, utpressing, salg av eiendeler eller eiendom, eller ulovlig utnytting av økonomiske midler.

Seksuelle overgrep er alle former for uønsket seksuell kontakt, bruk av tvang for å skaffe seksuell aktivitet, se porno eller voldtekt.

Strukturelle overgrep kan for eksempel være å frata andre kontrollen over egen økonomi, bli nektet vanlige rettigheter eller individuelle behov som ikke blir ivaretatt. (Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016) beskriver vold mot betydningsfull andreperson der barn som opplever vold (ser, hører) mot andre familiemedlemmer som søsken, foreldre eller andre viktige personer for barnet, kan være skadelig for barnet. Barnet utsettes for frykt og traumer, og dette kan skade barnet indirekte fordi volden kan påvirke foreldrenes forutsetninger for å være gode omsorgspersoner.

Kapittel 2. Om kunnskapsgrunnlaget

I dette punktet tar jeg opp noen forskjellige faktorer som kan bidra til å belyse viktige bakgrunnsfaktorer av betydning for de unges sosialisering – inkludert skolegang - i et sosialt og kulturelt perspektiv. Sosiokulturelle teorier kunne nok trekkes konkret fram i en slik sammenheng (Vygotskij, Bronfenbrenner, Saljø, Solstad m.fl.). Her refererer jeg ikke hovedsynspunktene i de aktuelle teoriene, men synspunkter brukes i drøftingene. I dette avsnittet legges vekt på å trekke fram sosiokulturelle fenomener, tiltak og hendelser som kan ha betydning for studien.

Forskning på vold i nære relasjoner viser at barn som har opplevd krenkelser har økt risiko for å bli utsatt for andre former for krenkelser, og jo mer utsatt et barn er jo større sjanse er det for senskader (Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016). Det er i dag godt dokumentert gjennom forskning (Killèn, 2013), at barn som opplever alvorlige traumer og belastninger tidlig i livet kan få alvorlige konsekvenser for barnet selv og for samfunnet vårt. Vi vet at trygg tilknytning de første leveårene er av grunnleggende betydning for barnets utvikling og vi vet at barnets hjerne er bygget opp av en kompleks blanding av erfaring og arv. Når barnets tilknytning skades gjør det barnet mer sårbart når det opplever motgang i livet. Tilknytningsskadene kan bli varige livet ut, og videreføres til neste generasjon.

Mine erfaringer er at svært mange som kommer fra belastede hjem i mindre eller større grad ofte sliter med psykiske og somatiske lidelser. Det kan være vondt overalt i kroppen uten av man vet hva «vondtene» kommer av, angstlidelser, tilknytningssvanser eller rusproblemer. Mange har vansker med å fullføre utdanning eller komme seg inn i arbeidslivet.

Ifølge (Heltne og Steinsvåg, 2011) vet vi for lite om hvor mange barn som lever med vold i familien i Norge i dag, fordi det er gjort få gode omfangsundersøkelser. Internasjonalt viser undersøkelser fra særlig Canada, England og USA at det er mange barn som utsettes for vold i sine familier. Det er store mørketall på vold og overgrep mot barn. Og det viser seg dessverre at til tross for at voksne har mistanker og er bekymret for at et barn kan være utsatt, er det mange som ikke melder ifra om sine bekymringer.

Fagfolk er ofte ikke flinke nok med å snakke med disse barna om vold. De tør ikke eller vegrer seg for å spørre barnet direkte om det har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep, noe også Kongestøl Kristensen (2012) har kommet frem til i sin forskning.

Barn med funksjonshemninger er mer utsatte for alle former for barnemishandling, både fysisk mishandling og seksuelle overgrep (Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016).

Ifølge (Killèn, 2009) har Norge ingen landsomfattende undersøkelse om omsorgssvikt.

Det kan være utfordrende å få en god oversikt over denne problematikken, da det ofte tildekkes av både foreldre og barn. Foreldre erkjenner svært sjelden omsorgssvikt, hverken overfor seg selv eller andre.

Barn som lever med omsorgssvikt er svært lojale overfor sine omsorgspersoner og dekker ofte over hvordan hjemmeforholdene er, og tildekking av seksuelle overgrep kommer enda sterkere til syne. Dermed er pålitelig data om barn som utsettes for *omsorgssvikt* vanskelig å dokumentere.

Å bli utsatt for vold av sine nærmeste kan oppleves vondt og vanskelig og jeg tror at skam- og lojalitetsfølelsen barnet føler etter å ha blitt utsatt gjør det vanskelig å fortelle andre om det.

2.1 Vold i oppdragelsen

Jeg vil trekke frem noen årsaksforhold som Rygvold og Ogden (2017) omtaler:

Differensiell sårbarhet: beskriver at noen individer er mer påvirkelige enn andre. Genetiske individuelle forskjeller moderer for eksempel effekten av mishandling og streng oppdragelse (risiko) på antisosial atferd. Overdreven hard, tvingende og inkonsekvent grensesetting. Dette er foreldreatferd som også inkluderer fysisk og verbal hard disiplin (fysisk straff, roping, banning og trusler).

Mishandling: Barn som har vært utsatt for mishandling, har høyere forekomst av atferdsproblemer enn barn som ikke har vært utsatt for slik behandling.

Foreldrenes psykopatologi: Barn av foreldre med en historie med depresjon, antisosial atferd og rusmiddelbruk er utsatt for å utvikle antisosial atferd. Siden psykopatologi går i familier, er det mulig med genetiske sammenhenger, men også miljømessige.

Foreldres antisosiale atferd og rusmiddelbruk: Selv om antisosial atferd har en tendens til å følge familier, har det vært vanskelig å avgjøre om overføringen av antisosial atferd fra foreldre til (s.108/109).

2.2 Den voldsutsatte unge i møte med skolen

Barn og unge som har vært utsatt for krenkelser representerer gjerne sammensatte vansker, en kombinasjon av utrygge oppvekstvilkår, psykiske vansker, lærevansker og atferdsvansker. Dette betyr at de vanligvis vil ha behov for hjelp fra flere instanser. I problemstillingen for denne studien er fokus rettet spesielt imot krenkelsenes betydning for skolegangen. Hjelpetiltak starter vanligvis med at lærere blir oppmerksomme på at elever representerer utfordringer faglig eller sosialt, før eventuelle undersøkelser og tiltak settes i gang.

Forskning (Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016) viser at barn som utsettes for ulike typer vold og overgrep har større sjanse for å utvikle alvorlige problemer som gir utslag i skolesammenheng. Elevens bakgrunn og hjemmesituasjon kan påvirke motivasjon og arbeidsinnsats i skolen.

Ifølge Rygvold og Ogden (2017) beskrives sosiale vansker, emosjonelle vansker, lærevansker og atferdsvansker som noen kriterier for å kunne få spesialpedagogisk hjelp og støtte, i tillegg til sakkyndig vurdering av deres faglige og sosiale funksjonsnivå. De påpeker også at disse typer vansker kan ha en direkte sammenheng med barnets sosiale bakgrunn og oppvekstmiljø. Spesialpedagogiske tiltak for elever som lever i dårlige hjemmeforhold, kan bidra til å forebygge eller redusere omfanget av vanskene, samt styrke elevens ferdigheter og kompetanse.

Spesialpedagogikk i praksis kan forebygge og redusere omfanget og vansker gjennom tilpassede tiltak, og det kan styrke barnets ferdigheter og kompetanse.

Barn og unge med spesielle behov i skolen kan ha behov for ekstra støtte, hjelp og tilrettelegging. Det er ikke entydig definert ifølge (Rygvold og Ogden, 2017) hvem som faller inn under begrepet særskilte opplæringsbehov. Hvor godt et barn med særlige behov klarer seg vil være avhengig av hvordan deres sosiale bakgrunn og oppvekstmiljø er, samt miljøet i skolen og klassen. Det er rimelig å anta at voldsutsatte barn vil ha behov for spesiell hjelp. Forskning viser at ikke alle tiltak og tilbud er like bra.

Viktige faktorer for barns lærings- og utviklingsmuligheter er kvaliteten på det pedagogiske tilbudet, og barnets egne forutsetninger.

Kvaliteten på det pedagogiske tilbudet rundt om på skolene varierer, og det er ikke uvanlig at ufaglærte assistenter blir satt til å utføre det spesialpedagogiske tilbudet i skolen. Innhold og kvalitet er viktig for å kunne fange opp og forebygge eventuelle vansker, slik at det tidlig kan settes inn tiltak som løser problemer eller reduserer risiko.

I dag er det et større fokus enn før, på et inkluderende klasse- og skolemiljø.

Ifølge opplæringsloven § 5-1 har elever rett på spesialundervisning, når den ordinære undervisningen ikke er tilfredsstillende. Det er nødvendig med spesialundervisning når eleven har behov for særlig tilpasning som ikke kan gis innenfor rammen av ordinær tilpasset opplæring. Spesialundervisning er ikke bundet av de rammer og ressurser som gjelder den øvrige undervisningen, men er en måte å sikre at elever med spesielle behov får tilpasset opplæring. Å gi elever som har utfordringer i skolen spesialpedagogisk hjelp kan bidra til å forebygge eller redusere omfanget av vansker, samtidig som elevens ferdigheter og kompetanse styrkes. *«Et vidt læringsbegrep er nødvendig for å fange bredden i det spesialpedagogiske arbeidet og kan omfatte skolefaglig, sosial og personlig læring»* (Rygvold og Ogden, 2017 s. 13).

I løpet av de siste ti-årene har de nordiske landene arbeidet for en inkluderende skole. Forskning viser at inkludering i skolen ikke alene gir bedre resultater enn segregerte tiltak, og det kan være utfordrende å gjennomføre spesialpedagogiske tiltak i praksis. Det stilles høye krav til kompetanse, ressurser og organisering. Disse forutsetningene er velkjente, likevel glipper det ofte her. Det viser seg ofte at det er for dårlig tilgang på ressurser, lav kompetanse og dårlig organisering. Når disse forutsetningene ikke er tilfredsstillende opplever lærerne at de sitter alene med ansvaret, noe som igjen kan føre til negative holdninger.

I undersøkelsen min vil jeg også søke å få innblikk i om dette gjelder mine informanter. I en inkluderende skole er det viktig med felles verdier og at samtlige ansatte har et forpliktende forhold til filosofien om at alle barn har rett til å bli inkludert, uavhengig av hvilke vansker de måtte ha. Undervisning og læring bygger på skolens verdigrunnlag og holdninger, og vil trolig være avgjørende for en inkluderende skole.

Lederskapet er i tillegg en avgjørende faktor for inkludering og kvalitet i skolen. Rektors holdninger påvirker normene ved skolen ved å utvikle og formidle felles verdier ved alle

anledninger, oppmuntre og anerkjenne inkludering, sikre at skolen får ressurser, og å se til at de brukes riktig og evaluere forbedringer og dokumentere om tiltak som gjøres har positiv virkning på elevenes prestasjoner og sosiale atferd. Og å tilpasse og evaluere til elever med spesielle behov.

Ifølge Mitchell (2015) bør lederskap i skolen bygge på forskningskunnskap, det bør baseres på samarbeid og vektlegge elevresultater. Det handler om et sterkt engasjement for å mestre mangfold, sensitivitet for kulturelle temaer, og høye, men realistiske forventninger til elevenes resultater, også de svakeste (Rygvoid og Ogden, 2017 s. 23).

Ut ifra det som er tatt inn i dette punktet skulle man anta at de spesialpedagogiske hjelpetiltakene kunne bli satt inn der barn og unge tydelig var utsatt for krenkelser og at de hadde behov for hjelp og støtte. Men om dette i det hele tatt ble avdekket under skolegangen er uklart, men søkes belyst i studien min.

2.3 Forskning om minoriteter

Det kan ifølge (Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016) være store kulturelle forskjeller mellom samiske minoritetsfamilier og norske familier. De kan ha sin egen kultur som blant annet er formet av ulike nasjonale, etniske sosiale og religiøse bakgrunner. Kulturen ligger til grunn for hvordan vi tenker og handler. Det kreves spesiell kunnskap for å forstå mennesker som har en annen kultur enn den man er kjent med selv.

En viktig årsak til vold mot barn, kan være foreldrenes traumatisering. Ifølge (Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016) er det større sjanse for at traumatiserte foreldre utøver vold mot sine barn enn ikke-traumatiserte foreldre. En kartlegging blant nyankomne asylsøkere fortalte et flertall om svært traumatiske hendelser fra sitt hjemland, med krig og drap av familiemedlemmer og venner. Alvorlige traumer kombinert med utfordringer som blant annet: lære seg norsk, mangelfull oppfølging av psykisk helse, lite nettverk, diskriminering og dårlig økonomi, har ført til store konsentrasjonsvansker og alvorlige psykiske lidelser.

For å kunne avdekke forhold i minoritetsfamilier er det en forutsetning å ha kulturforståelse og tverrkulturell kompetanse. Det er viktig å være kultursensitiv, for å unngå å stigmatisere og generalisere mindre folkegrupper, som for eksempel den samiske befolkningen.

«Når man skal forstå vold mot barn i minoritetsfamilier, advarer Sommerfeldt, Hauge og Øverlien (2014) mot å legge så stor vekt på kulturelle forskjeller at man ikke er bevisst på andre mulige årsaker til volden» (Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016).

I en fersk doktorgradsavhandling «Breaking the silence» vises til at samisk etnisitet er en risikofaktor for vold. *«Den samiske befolkningen rapporterte høyere grad av mentale helseplager og flere PTS symptomer enn den ikke-samiske. Vold i barndom kan forklare noe av den etniske forskjellen i mentale helseplager» (Eriksen, 2017 s. 7).*

Videre viser forskningen (Eriksen, 2017) at mange samer opplever vold i voksen alder, og at barn er ofte involvert i partnervold. Mange av de utsatte hadde ikke fortalt om overgrepene til profesjonelle. Det vil si at mange i helsesektoren uvitende mottar pasienter utsatt for vold.

I forbindelse de seksuelle overgrepene som er blitt avdekket i «Tysfjord-saken» har jeg lagt merke til at det kun er blitt fokusert på denne ene formen for vold. Forskning tyder på at barn som utsettes for en type vold har større sjans for å bli utsatt for andre former for vold. I stor grad er det barn som har blitt misbrukt seksuelt av nære familiemedlemmer eller andre nære som har tilknytning til familien. Jeg vil tørre å påstå at mange av disse barna har blitt utsatt også for andre typer vold.

2.4 Undertrykkelse av samisk minoritet

«Den norske stat er grunnlagt på territoriet til to folk – nordmenn og samer», innledet Kongen i sin tale under sametingsåpningen i 1997. Kongen beklaget den urett som var blitt gjort imot det samiske folket, gjennom en hard fornorskingspolitikk og sier at: «Den norske stat har derfor et særlig ansvar for å legge forholdene til rette for at det samiske folk skal kunne bygge et sterkt og levedyktig samfunn». (<https://www.nrk.no/sapmi>)

Samene ble tvunget til å sentralisere seg, snakke norsk og leve som nordmenn. De har blitt frarøvet sin identitet og krenket på det dypeste. Skam og mindreverdigfølelse har blitt en del av morsmelken og videreført i generasjoner. Tillit til det norske samfunnet har vært og er fremdeles i dag svært liten hos mange samer. Negative holdninger til all urbefolkning og minoriteter i hele verden lever fremdeles godt i dag.

Jeg ønsker å trekke inn historien om samekvinnen, Inga Karlsen som ble født i Hellmobotn i Tysfjord i 1934. Allerede som liten jentunge fikk Inga kjenne på hatet og den grove ydmykelsen imot henne og sitt folk. Voksne mennesker fra egen kommune, som er på besøk i bygda hennes, spytter henne i øynene og kaller henne for «*fysj lappunge*».

Et lite barn, krenket med ord og handlinger. Tidlig i barndommen opplevde Inga at hennes kriterier ikke passet inn i det norske samfunnet: mørk i huden, skjeve øyne, hjulbeint, tvilsom intelligens, dårlig språk og høye kinnbein. Ikke nok med det, hun ble også vitne til at hennes egen mor ble truet på livet med kniv fordi hun var same og var tilhører av læstadianismen.

Da Inga begynte på skolen i 1942, ble Inga tvunget til å flytte hjemmefra for å gå på skole. Inga som vokste opp med samisk som sitt morsmål og ikke kunne et ord norsk, ble tvunget til å lære norsk og innrette seg etter det norske samfunnet. Hvilken traume dette var for et lite barn kan man jo bare forestille seg. Videre fulgte krenkelser og negative holdninger, og Inga fikk passet påskrevet at hun var mindreverdige. På denne tiden opplevde også Inga krigen. De tyske soldatene hadde store utfordringer med å forstå det samiske språket og opplevde at samene lurte dem, da samene loste flyktninger over svenskegrensa. Mange tusen nordmenn ble hjulpet av samene over fjellet til Sverige.

En dag ble Inga og hennes søsken hentet hjem fra skolen. Da de kom hjem fikk de se en stor båt på tur innover fjorden. De ble fortalt at den store båten skulle hente alle samene i bygda, og at de skulle senkes i havets dyp. Årsaken var at nazistene ikke forsto språket til det samiske folket og følte seg lurt. Inga fikk på seg sine nyeste klær og det ble servert mat, moren sa at dette kanskje var deres siste måltid. Etterpå måtte de ta farvel med hverandre. Heldigvis ble det ikke noe av dette, etter noen dager reiste båten forbi bygda og ut av fjorden.

Videre forteller Inga at hun og broren fikk pannen målt av læreren. Han målte deres intelligens utfra hvor høy pannen var. Konklusjonen var at de hadde lav panne, noe som tilsa at intelligensen var liten. Læreren selv var flintskallet og pekte på sitt eget hode for å vise hvem som var mest intelligent. Utallige grove krenkelser, fysisk og psykisk vold og trakassering fulgte Inga`s skolegang.

For mange samer ble vitnemålet fra grunnskolen et trist syn, som mange fremdeles sliter med i dag. Overtramp imot samene er mange og ikke minst graverende. Skadene som samene er blitt påførte av all denne grusomme behandlingen fra norske myndigheter, er fremdeles såre og for mange har dette fått fatale følger.

Dette er en av mange historier om traumatiserte samiske barn. Traumatisert og krenket på grunn av sitt opphav og sin identitet. Tilbakemeldingene på at samer ikke har samme verdi som majoritetsbefolkningen. Våre foreldre og besteforeldre har dette med seg i sin ryggrad. Alvorlige tilknytningsskader, angst, manglende forståelse og imøtekommelse, frykt og så videre. Med disse påførte skadene skal de oppdra sine barn og føre slekten videre til neste generasjon.

I følge Leira (2003) består kulturelle tabuer av normer, handlinger, holdninger, og temaer som er ugyldiggjort, men som likevel har en sterk usynlig kraft. Hun mener at kunnskap om kulturens tabuer er viktig, fordi slike kulturelle fenomener påvirker oss daglig og kan medføre store psykologiske konsekvenser for fra før sårbare grupper. (Kongestøl Kristensen, Vidar, 2012 s. 27).

Leira (Kongestøl, 2012) bruker begrepene *doxa*, *tabu* og *myter* som redskaper for å forstå og kommunisere bedre rundt kreftene i tabu kulturen.

Doxa er det vi tar for gitt, vår førforståelse som ligger ubevisst i oss mennesker. Det betyr at vi lettere ser ting utenfra hos andre kulturer, mens vi kan være nærmest blinde for vår egen kulturforståelse.

Tabu kan forstås som et forbud mot å se, høre og fortelle om egen kultur. Dette kan medføre en intersubjektiv ugyldiggjøring av egne erfaringer. Det kulturelle forbudet som tabu bringer med seg, kan gjøre at et barn som lever med vold og overgrep går gjennom en vanskelig prosess som kan medføre alvorlige psykologiske konsekvenser, der handlingen blir usynlig og overgrepene ikke blir gyldiggjort.

Myter representerer fortellinger i kulturen. «Mytene er tabubelagte, fordi ellers hadde de ikke fungert. Leira (2003) beskriver at det ved hjelp av myter åpnes en innfallsvinkel til å forstå den kulturen vi lever i, en innfallsvinkel som på den måten også kan hjelpe oss til å begripe mysterier i det klinisk-psykologiske landskapet».

Leira mener at barn som er utsatt for vold og overgrep i nære relasjoner vil få en betydelig tilleggsbelastning ved at de er offer for et tabuisert traume. «Tabuisert traume viser til at kulturens tabulegging er internalisert av enkeltmennesket» (Kongestøl s. 28).

Hun billedlig-gjør dette med å si: «Det tabubelagte traumet kan sammenlignes med et troll som tilsynelatende blir tryllet vekk som dogg for sola. Men trollet sprekker ikke. Det opptrer som et mektig, farlig og forbudt spøkelse i menneskets sjelsliv» (Kongestøl Kristensen, Vidar, 2012 s. 28).

Det Leira mener her er at trollet ikke vil sprekke før det foreligger en erkjennelse om vold og overgrep har skjedd, voksne har et ansvar å hjelpe barn til å bli bevisst på at overgrep ikke er akseptabelt, slik at barnet kan gjenerobre virkeligheten gjennom erkjennelse og anerkjennelse.

Som bakgrunn for valg av problemstilling og forskningsspørsmål i mitt forskningsprosjekt trekkes også fram en meget aktuell sak som er under etterforskning og oppfølging NÅ.

2.5 Tysfjordsaken

Tysfjordsaken - «Den mørke hemmeligheten» - er blitt landskjent i løpet av det siste året. Denne saken er også aktuell som bakteppe for min studie og faller egentlig inn som forståelse av bakteppe også for mitt arbeid med masteroppgaven.

Elleve juni 2016 stod 11 personer frem i VG og fortalte sin historie om seksuelle overgrep i oppveksten (Politiet, 2017). Alle var lulesamer og de fleste med tilknytning til den læstadianske menigheten. Fortellinger kunne formidle at grufulle overgrep av seksuell og voldelig karakter hadde skjedd mot små barn. I forbindelse med denne saken har politiet i Nordland utarbeidet en rapport basert på erfaringer og funn, som i arbeidet med etterforskningen er avdekket i perioden juni 2016 og frem til november 2017.

Rapporten viser blant annet:

- Det er opprettet 161 straffesaker.
- 151 straffesaker omhandler seksuelle overgrep begått i/av/mot innbyggere i Tysfjord.
- 10 straffesaker omhandler familievold, trusler og brudd på varslingsplikten.
- Nærmere 70 % av de fornærmede og mistenkte tilhører det lulesamiske miljøet i Tysfjord, mange med tilknytning til den læstadianske menigheten.
- 112 straffesaker omhandler voldtekt, grove seksuelle overgrep, seksuelt krenkende atferd og incest mot barn under 16 år.

Spørsmålet mange har stilt er: *Hvordan har dette vært mulig?*

Politiet kom tidlig ut med en sterk beklagelse til Tysfjord-samfunnet.

«Politiet fikk dessuten kritikk for at de ikke hadde fulgt opp tidligere anmeldelser godt nok, med den følge av at 80% av overgrepssakene i perioden 1997- 2014 var henlagt» (Politiet, s.5, 2017).

Sterke familieband i den samiske befolkningen, er sannsynligvis en av flere ulike mekanismer som har bidratt til taushet om overgrep. Ofrene har vegret seg for å involvere hjelpeapparatet og det norske samfunnet, da lojaliteten til familien, storfamilien, slekta og egen etnisk gruppe er sterk. En annen faktor som kommer frem i rapporten er overtro og troen på overmenneskelig kraft (sjamanisme) iblant urbefolkningen. For mange kan dette skape frykt, da dette blir brukt som trussel for å få andre til å tie. I en tilsynsrapport fra Fylkesmannen i Nordland i 2017, ble det avdekket at kommunen manglet gode systemer for å følge opp meldeplikten innenfor de kommunale tjenestene.

Politiet innrømmer at jobben som politiet har gjort med å ivareta kommunens innbyggere ikke har vært god nok. Politiet hevder at de har ingen grunn til å tro at etnisk tilhørighet i seg selv kan forklare omfanget av overgrepene som har funnet sted i Tysfjord. Politiets hovedmål har siden denne saken kom opp vært å forhindre nye overgrep. De har etablert et tett samarbeid med ulike aktører i kommunen, det lulesamiske miljøet, skole, helsesøster, helsetjeneste, barnevern, den læstadianske menigheten, SANKS med flere.

Rapporten fra politiet viser at Tysfjord kommune står overfor et alvorlig samfunnsproblem med vold og overgrep mot barn. Denne utsatte og sårbare gruppen i samfunnet skal det rettes spesielt innsats mot, slik at barn får nødvendig og rett hjelp i tide. Offentlige myndigheter har medansvar for å sikre barn trygge oppvekstmiljø med god omsorg fra sine omsorgspersoner, identifisere og hjelpe barn i vanskelige livssituasjoner. Politiets jobb i forhold til forebygging er å være til stede der barn og unge er og etablere et tett samarbeid med andre samfunnsaktører (Politiet, 2017).

Avdekking av vold og overgrep i Tysfjord- saken forteller politiet at det har vært utfordrende å skaffe seg nødvendig kunnskap om samisk språk og kultur, spesielt den lulesamiske kulturen. Samenes manglende tillit til storsamfunnet har vært et kjent problem i det samiske miljøet. Det har vært begrenset tillit til offentlige myndigheter – både kommunalt og statlig. Fornorskingsprosessen har skapt dårlige relasjoner til politi, kommune og andre offentlige tjenester, etter mange års undertrykkelse og diskriminerende politikk. Dette har gjort arbeidet med Tysfjord saken spesielt utfordrende for politiet.

Det fremkommer også at politiet har manglet kompetanse på dette fagfeltet, og at de har sett seg nødt til å sette seg inn i den samiske kulturen og språket for å kunne forstå, og skape tillit hos den samiske befolkningen. Det har vært viktig med råd og veiledning fra ulike samiske

kompetansemiljøer for å kunne gå inn i tabubelagte og sensitive temaer som omhandler seksuelle overgrep, incest, religion, sjamanisme og menneskesyn.

Man kan også spørre om det kan være slik at Tysfjordsaken kan være en indirekte konsekvens av fornorskningsprosessen? Tysfjordsaken har synliggjort sosiokulturelle forhold og livsbetingelser i en minoritetsgruppe i det norske samfunnet.

I politiets forebyggende arbeid har det blant mye mer også kommet frem opplysninger som tilsier at det er et høyt alkoholforbruk blant mange av de mistenkte og noen av de fornærmede.

Mange involverte sliter med alvorlige psykiske lidelser som er en direkte følge av de seksuelle overgrepene. Politiets funn fra etterforskningen viser at de mest sårbare personene i Tysfjord kommune er barn, spesielt jenter frem til 15-16 års alderen.

For å forebygge nye overgrep tar politiet nå ansvar med å jobbe tettere opp mot blant annet skole, barnehage, helsesøster og andre aktuelle instanser som kan fange opp bekymringer.

I forbindelse med etterforskningen har politiet mottatt omfattende dokumentasjon på barn som har blitt utsatt for alvorlig omsorgssvikt. Foreldre har ikke beskyttet sine barn mot grove seksuelle overgrep fra andre. Omsorgssvikten har vært synlig og åpenbar utad.

«På bakgrunn av de historiene som fortelles er det svært vanskelig å forstå at ikke samfunnet i større grad har grepet inn. Her må det offentlige i for av helsevesen, skoler, barnehager, barnevern og politi påta seg et ansvar for at ingen har grepet inn på et tidligere tidspunkt. Naboer og familie burde også ha sett og forstått at disse barna ikke hadde det bra» (Politiet, 2017 s. 10).

Funn viser at mer enn 75% av de fornærmede var barn under 16 år, mange var svært unge på gjerningstidspunktet. 90 % av de mistenkte var over 18 år, 43% var mellom 36-65 år. 70% av totalt 82 fornærmede hadde tilknytning til det lulesamiske miljøet. Av 92 mistenkte hadde 66% tilknytning til det lulesamiske miljøet. Ingen av gjerningspersonene var ukjente for ofrene.

«I de fleste overgrepssakene ble det avdekket en relasjon mellom fornærmede og mistenkte, enten som en del av familien eller som bekjent av familien. Flere av de mistenkte var tillitspersoner, nære slektninger eller venner av familien» (Politiet, 2017 s. 26).

Videre viser rapporten at det var fornærmede som ikke ønsket å snakke med politiet i det hele tatt på grunn av frykt for å ødelegge familierelasjoner, eller ikke hadde overskudd til å gå den veien. Gjennom avhørene kom det frem at det i flere tilfeller var straffbare handlinger som var

varslet til politiet, uten at politiet opprettet anmeldelse og relevant etterforskning. Politiet erkjenner at de har hatt og fremdeles har liten erfaring med tanke på ulike etniske grupper, tro og kultur.

Som Ailo Gaup (2007, s.33) sier: «Skader som dekkes over eller fornektet i psykens verden har en lei tendens til alltid å returnere i en eller annen form. Fortrengte hemmeligheter vil ut av mørket. Likene i skapet kommer før eller seinere frem i dagen. En generasjons fortrengte feilgrep og overgrep kan komme igjen som neste generasjons smerteoffer».

Hva Gaup mente med dette utsagnet skulle være interessant å vite, men for meg kan dette knyttes direkte til Tysfjord- saken.

2.6 Konsekvenser av vold og overgrep

Den store Amerikanske ACE- studien viser sammenheng mellom omsorgssvikt i barndommen og utvikling av alvorlig fysisk- og psykisk sykdom i voksen alder. Og jo flere negative erfaringer, desto større sjanse er det for å utvikle sykdommene.

ACE-studien (the Adverse Childhood Experiences study) har undersøkt 17 000 mennesker for negative barndomserfaringer som overgrep, vold, sykdom osv. Jo flere negative erfaringer, jo større er sjansen for fysisk og psykisk sykkelighet. «*Det sviktede barnet er mye av årsaken til at verden ser ut som den gjør*» Herbjørg Wassmo siteres i Killèn 2009 (s. 13).

Ifølge en rekke studier (Øverlien, 2016 s. 34) viser at vold i hjemmet kan føre til langsiktige konsekvenser. ACE-studien (The Adverse Childhood Experience Study) er en amerikansk studie som har fått stor oppmerksomhet i våre nordiske land. Denne omfattende studien med over 17 000 informanter viser at det er en tydelig sammenheng mellom negative opplevelser i barndommen som for eksempel vitne til vold mot mor, og alvorlige atferdsproblemer i voksenlivet. I teorien til Banduras (1963) (Øverlien, 2016) lærer barnet atferd gjennom den sosiale innlæringen. Også andre forskninger viser at barn som vokser opp med foreldre som bruker vold i oppdragelsen, brukte oftere vold for å håndtere konflikter på i vennsrelasjoner.

Forskning og erfaringer viser (Rygvold og Ogden, 2017) at barn og unge som er ute av kontroll på grunn av ulike problemer, har dårlige framtidsutsikter både i familien, på skolen og senere i arbeids- og samfunnsliv.

Mekanismen er at disse negative erfaringene forstyrrer den tidlige oppkoblingen av nevroner i hjernen, og at sjansene øker for at man bruker mestringsstrategier som gir risikoatferd. Dette kan være i form av rusmisbruk, prostitusjon, selvskading, generelt dårlig ivaretagelse av seg selv. Dette kan igjen føre til en ond sirkel der de ulike faktorene forsterker hverandre. Mange negative barndomserfaringer gir opptil 20 års kortere forventet levetid. Dette er alvorlige perspektiver å ta inn over oss på samfunnsplanet. <http://www.abup.no/ace-studien/>

Det er godt dokumentert gjennom forskning (Killèn, 2013) at omsorgssvikt er kompleks og følgende av dette kan gi alvorlige psykiske problemer og lidelser som påvirker barn og unges hverdag. Traumer og belastninger tidlig i livet, har sammenheng med relasjonsvansker, somatiske og psykiske lidelser og utagering.

Barndommen varer ikke bare livet ut – den varer i generasjoner (Killèn, 2013).

Med det forstår jeg at holdninger og ubearbeidede problemer foreldrene har hatt i sin oppvekst føres videre til deres barn.

Kapittel 3. Metodevalg og metodologisk refleksjon

I denne delen vil jeg utdype studiens metodologiske tilnærming. Metode handler om å samle inn og analysere data for undersøkelsen. Jeg har valgt intervju som er en kvalitativ metode, da denne metoden egner seg best for å kunne besvare min problemstilling og som vil kunne gi meg best data.

Ved bruk av intervju som forskningsmetode ønsker jeg å få innsikt i deres opplevelse av hvordan volden har påvirket læring og utvikling i skolen. Slik forskning er etisk utfordrende. Kvale og Brinkmann (2015) framhever at man bør stille seg selv noen viktige *etiske* spørsmål ved hensikten med oppgaven man skal skrive, for å sikre at forskningen har et mål og en mening av betydning, samtidig som informantene blir best mulig skånt og ivaretatt i prosessen. Videre utdype jeg avgrensning av studien og valgt av design og metode, samt utvikling av intervjuguide og valg av informanter. Til slutt kommer tolkning og analyse samt tidsplan og etiske betraktninger

3.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

Hovedtema i masteroppgaven er vold i nære relasjoner. Studier viser at barn som utsettes for fysisk avstraffelse og vold har stor risiko for å utvikle atferdsvansker, antisosialitet og psykiske lidelser (Kvillo, 2010, s. 364).

Fra gammelt av har avstraffelse og vold mot barn vært en naturlig del av barneoppdragelsen. Hvordan vold har påvirket barn har vi imidlertid visst lite om. Den senere tid viser forskning at vold og krenkelser mot barn kan være svært skadelig, og mange får skader som følger dem resten av livet. Ifølge *forskning.no* kan en tøff barndom ikke bare ramme den psykiske helsen men også immunforsvaret og nervesystemet (*Tøff barndom slår tilbake* 2015). Med bakgrunn i mitt temavalg vil jeg blant annet intervju personer som har opplevd vold i nære relasjoner. Samtlige informanter har samisk bakgrunn.

Gjennom jobb og egen livserfaring har jeg tilegnet meg en del kunnskap om vold og overgrep. Dette har bidratt til at jeg har lest mye litteratur om barn som utsettes for vold og traumatisk stress. Teoretisk innsikt om temaet er viktig for blant annet formulering av problemstilling, utforming av forskningsdesignet, tolkning og analyse av resultatene (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2016 s. 41-42).

I juni 2016 ble en stor og omfattende overgrepssak rullet opp i Tysfjord. Mange ofre stod frem i aviser og TV og fortalte om vold og overgrep i nære relasjoner. Gjennom mange år har barn blitt utsatt for alvorlige og traumatiske handlinger i form av seksuelle overgrep og grov vold. Dette er barn som har gått på skole, blitt fulgt opp av helsestasjon, barnevern og flere offentlige instanser. I ettertid forteller mange ansatte i kommunens helse-, opplærings- og sosialetat at de ikke visste om dette alvorlige omfanget. For meg er det interessant og viktig å få mer innsikt i hvordan man kan hjelpe og fange opp barn som utsettes for slike handlinger. I boka «Politiet og familievolden» framgår det at familievold har blitt registrert som en egen kategori siden 2005, og at antall saker har økt betydelig etter det (Aas, 2014, s. 249). Å få kjennskap til hvordan vold påvirker barn faglig og sosialt er viktig kunnskap for å kunne gi riktig hjelp og støtte for barn i vanskelige livssituasjoner. Og ikke minst å handle når det er nødvendig. Jeg ønsker at en bredere innsikt i dette temaet skal kunne gi meg mot og trygghet til å handle for barnets beste.

I «Ny opptrappingsplan om vold og overgrep» (Regjeringen.no) kommer det fram at skolen er en viktig arena for å avdekke vold og overgrep, og det skal dermed gjøres forebyggende tiltak for å styrke kompetansen i skolen.

3.2 Problemstilling

Problemstillingen jeg har lagt til grunn for masteroppgaven er følgende:

Hvordan forstår informantene sine opplevelser som voldsutsatte samiske barn i møte med skolen?

Jeg har operasjonalisert problemstillingen ved å arbeide med følgende forskningsspørsmål.

Hvilke oppfatninger har informantene om hvordan deres opplevelse som voldsutsatte samiske barn har påvirket dem og deres skolegang?

Hvordan opplevde informantene at de ble ivaretatt faglig og sosialt av skolen og av øvrige instanser?

Både gjennom tilegnelse av faglitteratur og som følge av egne erfaringer er jeg kjent med at barn som utsettes for vold og overgrep kan vise mange tegn på at noe er galt. Det kan for eksempel være utrygg tilknytning, vondt i magen, konsentrasjonsproblemer, sinne, utrygghet og lærevansker. Dette kommer også fram i (Kvillo, 2010).

Jeg har avgrenset oppgaven ved å undersøke opplevelse fra alderstrinnet der den unge tilhører ungdomstrinnet. Hensikten med denne oppgaven er - slik problemstillingen viser - å få innsikt i informantenes opplevelse av hvordan vold i hjemmet har påvirket deres skolegang faglig og sosialt. Denne innsikten kan være med å få frem hva skolen og lokalsamfunnet kan jobbe med for å forebygge slike vansker.

Nå ser vi at Kunnskapsdepartementet tar grep for å implementere kompetanse i utdanningene. Dette skal sikre at alle nyutdannede lærere og barnehagelærere har kunnskaper til å håndtere vold og seksuelle overgrep mot barn og unge på en god og trygg måte. De skal lære å se *tegn på* barn som er blitt utsatt for vold og seksuelle overgrep, hvilke tiltak de skal sette i verk og hvordan de skal samarbeide med andre fagmiljøer for barnets beste.

«Mange utdanningssteder har allerede lagt inn undervisning om vold og seksuelle overgrep for de som skal ut og jobbe i skoler og barnehager, men med de nye beskrivelsene i rammeplanene blir det helt tydelig hva studentene skal kunne når de er ferdig utdannet». (Barne- og Likestillingsdepartementet, 2016).

Ifølge Læreplanverket for kunnskapsløftet (Kunnskapsløftet 2016) skal elevene bli sett og hørt i skolen, og skolen skal være en trygg plass for utvikling og læring.

3.3 Om valg av design og metode

Med utgangspunkt i problemstillingen jeg har formulert og utdypingen ovenfor vil jeg ved masterarbeidet mitt bidra med et forskningsarbeid tilrettelagt som en intervjustudie, basert på et aktuelt temaområde med tolkning og analyser forankret i hermeneutikk og fenomenologi. For å finne svar på min problemstilling har jeg valgt å bruke semi-strukturerte intervju. Dette er en kvalitativ forskningsmetode som egner seg best når man ønsker å finne ut hvordan mennesker har opplevd ting. Semi-strukturert intervju er en planlagt og fleksibel samtale som har som formål å innhente å innhente beskrivelser av livsverden med henblikk på fortolkning av meningen med de fenomener som blir beskrevet (Kvale og Brinkmann, 2015).

Kvale og Brinkmann definerer forståelsen av det kvalitative forskningsintervjuet slik:

«Når det er snakk om kvalitativ forskning, er fenomenologi mer bestemt et begrep som peker på en interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver og beskrive verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelse at den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter» (s. 45).

Denne forskningsmetoden gir en privilegert tilgang til menneskers grunnleggende opplevelser av livsverdenen, som gir et grunnlag for abstrakte, vitenskapelige teorier om den sosiale verden. Det kan være nærliggende å tenke at et forskningsintervju er lett å gjennomføre siden det ligger så tett opp til dagligdagse samtaler. Slik er det ikke. Et forskningsintervju trenger nøye planlegging og gode forberedelser for å få et vellykket resultat. Analyser og tolkning av resultatene fra intervjuene forutsetter også *fenomenologisk* forskningsinnsikt.

For at jeg skal forstå hvordan informantene mine opplevde sin skolegang, og hvordan vold i hjemmet påvirket dette, må jeg sette meg inn i deres situasjon og forsøke å oppnå en forståelse av påvirkningen erfaringene de har gjort seg har hatt. Informasjonen som jeg får fra informantene må derfor tolkes slik at jeg kan skaffe meg en dypere forståelse og innsikt i innholdet (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2016).

Det er viktig å være bevisst at denne studien søker å vinne ny innsikt om hvordan informantene oppfatter sine egne sensitive opplevelser, ikke bare hvordan jeg som forsker ser eller oppfatter dem utenfra. Når jeg som forsker tolker og utforsker informantenes opplevelse av hvordan vold i nære relasjoner har påvirket deres skolegang, kan jeg imidlertid utvikle en dypere forståelse av hvordan vold mot barn påvirker utvikling og læring i skolen generelt. Dette er viktig i den fenomenologisk oppfatningen – og vitenskapelige teori - om den sosiale verden (Kvale og Brinkmann, 2015).

3.4 Tematisk forankring og avgrensning

Jeg vil starte med en kort redegjøring for min oppfatning av hvordan vold påvirker barns utvikling faglig og sosialt. Den psykiske belastningen barn blir utsatt for hemmer deres konsentrasjon, glede og motivasjon for å utvikle seg faglig. De kan få relasjonsvansker som gjør at forholdet til venner og voksne blir problematisk. Barnet får en forvrengt opplevelse av hvordan verden fungerer i forhold til etikk, relasjoner mellom mennesker og egenverd. Når barnets hverdag består av stress og angst vil dette påvirke helheten i barns utvikling.

I følge Fuglseth og Skogen (2012) er det viktig med en redegjørelse for egen teoretisk forankring for masterstudien, og det må gjøres rede for teori som er valgt for å belyse problemstillingen. Videre skriver forfatterne (s. 24) «I den sammenheng er det påkrevet å være bevisst på at i en masteroppgave skal man ikke ukritisk gjøre rede for diverse teoretiske perspektiver, men å strengt holde seg til det som styrt ut fra problemstillingen skal utgjøre oppgavens faglige profil.»

Vold har mange definisjoner. I oppgaven min tar jeg utgangspunkt i beskrivelser fra (*Håndbok for helse- og omsorgspersonell ved mistanke om barnemishandling, 2015*):

Fysisk mishandling Innebærer at en voksen person påfører et barn smerte, kroppslig skade eller sykdom. Det kan være i form av slag/spark, lugging eller andre former for fysiske måter å påføre barnet smerter eller skader. Også bruk av fysisk avstraffelse for å disiplinere og oppdra barn.

Psykisk mishandling Gjennomgående holdning eller handling hos omsorgspersoner som ødelegger eller hindrer at barnet utvikler positivt selvbilde. Det kan være trusler, sårende kritikk, ignorering og nedsettende utsagn.

Seksuelle overgrep Når barn blir involvert i seksuell aktivitet som de utviklingsmessig ikke er i stand til å forstå eller ikke kan samtykke til.

Omsorgssvikt Når barnets behov blir forsømt i en slik grad at de utsettes for psykisk eller fysisk skade eller fare.

I forskningsrapport 4/2014 («Jeg kan jo ikke kalle det noe annet enn vold», 2014) Viser forskning på mødres vold mot barn at faktorer som fattigdom og lav sosioøkonomisk status, etnisk minoritetsstatus og ulike former for stress hos foreldre, vold mellom foreldre og dårlig psykisk helse hos foreldre kan øke risikoen for vold mot barn.

Nyere forskning viser at barn som er vitne til vold mellom foreldrene blir preget for livet, og barn kan ta skade av det. Barn i utvikling er mer sårbare for vold enn voksne. Når barn utsettes for vold i nære relasjoner prøver de å påvirke situasjonen med å være stille og ikke gjøre noe for å provosere stemningen. Barn kan utvikle angst, stress og skamfølelse som bidra til sosiale og psykologiske problemer. Barna er svært lojale imot sine foreldre og de fleste skjuler volden for omverdenen (Kyllingmark og Lillevik, 2013)

Det har siden 1960- årene vært en tydelig nedgang i mindre alvorlig vold fra foresatte. Dette har sammenheng med økt kunnskap om hvordan vold påfører barn skader og at holdningene til fysisk avstraffelse som et ledd i barneoppdragelsen har endret seg. Det har ifølge Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (2015) likevel ikke vært tilsvarende nedgang i alvorlig vold mot barn.

En av verdens fremste eksperter på temaet ydmykelse er psykolog Evelin Lindner, som i 40 år har forsket på ydmykelse. Hun har blant annet forsket på familievold. Hennes teori om vold er at ydmykelse og krenkelse gjør at vi kan se på mennesker som blir ydmyket over tid synker sammen og senker blikket. Eller at de viser det stikk motsatte: «De kneiser med nakken for å demonstrere at de ikke er ydmyket».

Hun mener at vanlige reaksjoner på ydmykelse er dyp skamfølelse, apati og depresjon. Eller hevnløst og aggresjon, som kan gå utover direkte som har ydmyket eller indirekte og lar aggresjonen gå utover alt og alle. For de som ikke klarer å bearbeide disse følelsene og bærer dette inni seg kan de til slutt eksplodere og utøve voldshandlinger. (Lindner, E. *Aftenposten*, 2016).

Ifølge (Thorkildsen, I. M, 2015) har barn som har vært utsatt eller lever i utsatte familieforhold ofte utfordringer som de sliter med. Disse har kanskje behov for å få tilrettelagt opplæring. I Norge er det politiske føringer som sier at alle har krav på en inkluderende og tilpasset opplæring. Det kan være vanskelig å fange opp disse elevene og gi de en god nok tilpasset opplæring.

Isdals forskning (Isdal, P. 2013) viser at det er en helt klar sammenheng mellom vold og ADHD diagnose. Barns uttrykk som atferdsproblemer, impulsivitet, konsentrasjonsvansker, uro og stress er symptomer som er karakteristiske trekk for både krenkelser/vold og ADHD. «*Vold er en makthandling som gjennom handling skremmer, smerter, skader eller krenker*» (Isdal, P. 2013).

Ifølge doktorstipendiat Astrid Eriksen er vold i nære relasjoner mer utbredt blant samer enn etnisk norske, og barn er mest utsatt (nrk.no/finnmark 2015). Dette viser forskning som Universitetet i Tromsø har gjort i samarbeid med SANKS (Samisk nasjonalt- psykisk helsevern og rus) som forsket på vold og seksuelle overgrep i den samiske befolkningen.

I artikkelen nevnt ovenfor blir det satt lys på barns rettsvern og internasjonale holdningsendringer i (Aftenposten, 2015), og spørsmål om hva samfunnet gjør med fysisk og psykisk vold mot barn.

«Fra begynnelsen av 80-tallet ble det klart at straff som ris og juling ikke lenger var å anse som lovlig, uten at det ble presisert i Barneloven i 1981. Verdens første barneombud, Målfrid Grude Flekkøy, ledet an i kampen for å få innført et forbud. Hun lyktes i 1987, men i forarbeidene i loven aksepteres «lette klaps». Først i 2010 fikk Norge nulltoleranse mot alle former for klaps og dask i oppdragelsen».

Det var først ved 2000-års skiftet at synet på barndommen ble endret og at barn har krav på spesielle rettigheter. Det har derfor vært store endringer i loven om barns rettsvern de siste tiårene. Likevel er ikke det godt nok og det jobbes stadig for å forbedre lovverket for sikre trygge rammer for barn.

3.5 Vitenskapsteoretisk perspektiv

Innsamling av kvalitative data representerer i denne sammenhengen en hermeneutisk forskningstradisjon (Fuglestad og Skogen, 2012). Med hermeneutisk tradisjon legges det vekt på en fortolkende tilnærming til menneske og samfunn, og vil med dette utvikle forståelse av meningen i menneskers konkrete forhold for å vinne en dypere innsikt i det som ligger bak handlingen og ytringen. For å kunne gjøre det må vi som forskere delta i samfunnet, snakke med mennesker og deretter gjøre tolkninger av opplevelsene vi sitter igjen med (Kvale og Brinkmann, 2015). I min forskning vil jeg finne ut hvordan vold påvirker utvikling og læring i skolen. Med utgangspunkt i en ofte uklar og intuitiv forståelse av prosessen med tolkning mellom deler og helhet, er det viktig å komme inn i sirkelen på rett måte.

3.6 Intervju som metode

Et intervju er en strukturert målrettet samtale som brukes som metode i forskning. Et forskningsintervju går gjerne mer i dybden enn en spontan meningsutveksling i hverdagen. Tilnærmingen i et forskningsintervju er spørre- og lytte- orientert. Denne metoden er ikke en konversasjon mellom likeverdige parter ettersom det er forskeren som definerer og kontrollerer samtalen (Kvale og Brinkmann, 2015). Målet med å bruke denne metoden er å

innhente kunnskap om informantens opplevelse av for eksempel sin egen skolegang i ungdomsskolen, for å kunne fortolke betydningen.

Et semi-strukturert forskningsintervju er i denne studien til dels inspirert av fenomenologi, der interessen er å utvikle kunnskap om hvordan mennesker opplever fenomener i sin egen livsverden (Kvale og Brinkmann, 2015).

Ifølge (Fugelseth og Skogen, 2012) er hensikten med slik forskning følgende: «*Det dreier seg om å lete fram kunnskaper som belyser en sak slik at vi kan forstå den bedre*».

Masteroppgaven handler om å lete fram kunnskaper som belyser et tema slik at vi kan forstå det bedre. I denne oppgaven vil jeg bruke en kvalitativ design. Designen er rammen for forskningen jeg skal gjennomføre. Jeg har nå funnet problemstilling og planlegger hvordan jeg skal gjennomføre undersøkelsen fra start til mål.

For å samle inn data til forskningen er det nødvendig å benytte intervju for å få frem informasjon om det jeg ønsker å vite noe om. Jeg skal bruke et *semistrukkert intervju* som betyr at dette verken er en åpen samtale, eller en lukket spørreskjemasamtale (Kvale og Brinkmann, 2015). Det vil si at jeg planlegger en fleksibel samtale som har som formål å innhente beskrivelser av noen aspekt fra intervjupersonens livsverden, med henblikk på fortolkning og mening med de fenomener som blir beskrevet.

Jeg skal bruke *4 informanter* som alle har samisk bakgrunn og har opplevd vold i nære relasjoner. Dette krever en nær kontakt mellom meg og informantene, slik jeg forstår det er dette en kvalitativ tilnærming.

Denne forskningsmetoden gir ifølge Kvale og Brinkmann (2015), en privilegert tilgang til menneskers grunnleggende opplevelse av verden. Informasjonen jeg er ute etter kan ikke tallfestes, men er et aspekt ved individets livshistorie.

Empiri og data som jeg samler inn fra informantene er ikke selve virkeligheten, men informantenes oppfatninger av hva som har skjedd og deres opplevelse av det som har foregått. Det er en opplevd *presentasjon* av virkeligheten Det er registrerbar opplevd virkelighet som undersøkes ved hjelp av *myke data* (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2016).

3.7 Utvikling av intervjuguide

Intervjuguiden jeg benyttet følger vedlagt. Jeg hadde noen få planlagte gjennomtenkte oppfølgingsspørsmål. Jeg hadde altså noen spørsmål som jeg ønsket svar på, og planla grundig detaljene i spørsmålene før intervjuene.

For å få et mest mulig avslappet forhold til informanten startet jeg med noen avslappende spørsmål. Når jeg hadde fått god kontakt med informanten vil jeg komme inn på de mer nære og følelsesladde spørsmålene.

I utformingen av spørsmålene vil jeg reflektere over om spørsmålene er klar og entydige, særskilt kunnskap om eventuelle emner og om spørsmål som kan føles krenkende og som vil være vanskelig for informanten å svare på.

Her er noen eksempler på hva jeg tenkte meg kunne benyttes i intervjuguiden:

- Hvordan opplevde du din skolehverdag?
- Hva visste de voksne i skolen om det som skjedde hjemme hos deg?
- Hvordan har din relasjon til de voksne i skolen vært?
- Dersom skolen visste om din situasjon, ble det tatt noen hensyn til deg i undervisningen?
- Hvordan har det vært å finne din plass i klassen og skaffe venner?
- Tror du din etniske bakgrunn har hatt noen betydning for din utvikling i skolen?

Et kvalitativt forskningsintervju kan inneholde både faktaspørsmål og meningsspørsmål. Men disse spørsmålene ønsket jeg å få innsikt og forståelse om hvor «skoen trykker» for unge mennesker som har en utfordrende skolehverdag, på grunn av sin hjemmesituasjon. Jeg ønsket blant annet å få svar på om deres *samiske* bakgrunn (minoritetsaspektet) har hatt noen betydning for læring og utvikling i skolen. Eller på hvilken måte det har påvirket skolen for dem.

Ulemper med denne måten å samle inn data på kan være (Kvale og Brinkmann, 2015) kan være at man ikke kan trekke bastante slutninger på grunn av ikke representativt utvalg. Det er sjelden mulig å generalisere resultatene man har kommet frem til, ettersom utvalget ofte er lite og skjevt. Intervjuobjekter får kanskje ikke den anonymitet som etiske retningslinjer fordrer og svarer kanskje ikke ærlig, enten pga. ledende spørsmål eller at intervjuobjektet kommer med det han/hun anser som strategisk riktige svar. Det kan også fremstå som negativt etter

som ikke alle får de samme spørsmålene. Oppfølgingsspørsmålene vil trolig ikke bli lik i alle intervjuene. Fordeler kan være at man får avstemt en ide med noen nøkkelpersoner tidlig i en prosess. Det gir intervjuobjektene mulighet til å utdype sine meninger, gir mulighet for oppfølgingsspørsmål både fra intervjuer og intervjuobjekt og man får en bedre forståelse.

Når man skal gjennomføre et intervju er det mye man må tenke igjennom og det er viktig å være godt forberedt. Samtalen skal gå i en bestemt retning og man skal ikke snakke på samme måte som om det er en venn, for ikke å overtrede en grense som kan føles krenkende for informanten. (Kvale og Brinkmann, 2015). Videre vil kvaliteten i de personlige vurderingene og de praktiske ferdighetene til intervjuer spiller en viktig rolle for å få god kvalitet på kunnskapen som produseres. Det betyr at jeg som skal gjennomføre forskningsintervjuet må sette meg godt inn i metoden, de etiske hensyn som må tas og verktøyene som vil være nyttig for meg under intervjuet.

For å få et mest mulig vellykket intervju er det viktig at alt er godt planlagt før selve intervjuet. Jeg vil avtale møte for intervjuet og jeg ønsker å møte de der de bor så fremst det lar seg gjøre. I alle fall tre av informantene planlegger jeg å *møte de der de bor*. Dette tenker jeg skaper trygghet for dem, da de er i sine trygge omgivelser. Jeg vil klargjøre i forkant om det er i orden å ta opp intervjuet på telefonen slik at jeg slipper å skrive ned alt. Dette er det mest praktiske. Alle informantene har jeg kjennskap til gjennom mitt nettverk. Det er også viktig at jeg er tydelig på hvilken rolle jeg har, at jeg må være objektiv i forhold til dem og at dette blir klarert i forkant. Informantene skal være bevisste på at det de forteller skal brukes i forskning (Kvale og Brinkmann, 2015).

3.8 Valg av informanter

I min forskning møter jeg fire personer med samisk bakgrunn som har opplevd vold og krenkelser i hjemmene sine. Denne målgruppen er mest relevant og interessant for min forskning. For å kunne foreta den planlagte analysen av intervjuene valgte jeg å intervju fire informanter. Informantene er nå voksne og har sagt seg villig til å delta i mitt masterprosjekt

med ønske om å bidra til økt kunnskap som har en nytteverdi og kan brukes i aktuelle sammenhenger.

Gjennom mitt eget nettverk har jeg fått kjennskap til informantene. Jeg tok kontakt med de som jeg tenkte var aktuelle å bruke i min forskning. Jeg tenker at disse informantene sitter på verdifull informasjon som kan ha stor nytteverdi for alle som møter barn og unge i de ulike instansene. Informantene er nå fra 25 til 45 år og har samtlige samisk bakgrunn. Disse informantene ble valgt ut etter den såkalte «snøballmetoden», det vil si at informantene rekrutteres ved at forskeren forhører seg med personer som vet mye om et tema som skal undersøkes (Johannsen, Tufte, Christoffersen, 2016).

Utgangspunktet var at disse informantene med sine erfaringer og opplevelser trolig kunne gi meg svar på problemstillingen jeg har valgt. Etter utforming av intervjuguide foretok jeg et prøveintervju av en kollega som ga meg konstruktive tilbakemeldinger på spørsmålene. På denne måten fikk jeg testet ut om spørsmålene ble dekkende i forhold til informasjonen som jeg ønsket.

Dersom man skal samle inn og behandle personopplysninger *kan* disse være meldepliktige eller konsesjonspliktige. Meldeplikt eller konsesjonsplikt utløses hvis prosjektet behandler personopplysninger som samtidig blir lagret elektronisk (personopplysningsloven). Dersom opplysningene er sensitive og det er mulig å identifisere enkeltpersoner må et prosjekt søke om konsesjon. Jeg søkte NSD om tillatelse til å forske på temaet vold i nære relasjoner. Noe jeg fikk et positivt svar på (jfr. vedlegg).

For å kunne svare på problemstillingen er det nødvendig å få tilgang på opplevelsene voldsutsatte personer hadde som barn da de var i ungdomsskolealderen. Informantene jeg har valgt, har jeg gjennom eget nettverk fått tilgang på. Noen av informantene har jeg hatt kjennskap til fra tidligere, og noen har jeg fått kjennskap til gjennom andre personer i mitt nettverk. Informantene som jeg har valgt ut har verdifulle erfaringer som kan si noe om hva som er viktig for fagfolk å vite med tanke på hvordan man skal møte disse barna, og kunne hjelpe og tilrettelegge for dem.

Samtlige har samisk bakgrunn og har vokst opp med vold i hjemmet. De har opplevd voldelige foreldre eller andre familiemedlemmer i storfamilien som har utøvd ulike former for

vold imot dem, søsken eller andre familiemedlemmer. Tre av de fire informantene er i tillegg blitt seksuelt misbrukt av nære slektninger. Alle har samisk bakgrunn og har tilhørighet i Nord- Norge.

3.9 Om intervjuet og tidsplan for forskningsprosessen

For at intervjuet skulle føles trygt for informantene fikk de selv bestemme hvor intervjuet skulle gjennomføres. To intervju ble gjennomført hjemme hos meg og to hjemme hos informanten. Alle intervjuene ble tatt opp på bånd med samtykke fra informantene. Vi startet intervjuene med en liten hverdagsprat, en kaffekopp og litt å bite i, for å myke opp stemningen. I forkant av intervjuene informerte jeg om min rolle som forsker og at materialet skulle behandles konfidensielt og anonymt. Etter at jeg er ferdig med oppgaven blir datamaterialet slettet, fra opptaker og transkriberingene blir makulerte.

De ble informert om de eventuelt skulle ønske å trekke seg fra denne forskningen så har de anledning til det frem til forskningsrapporten er klar.

Samtlige fikk god tid til å forberede seg, uten at de fikk vite på forhånd eksakte spørsmål.

Alle intervjuene ble tatt opp på lydopptaker. Dette er den vanligste måten å registrere data på, da kan man konsentrere seg om intervjuets emne og dynamikk. Jeg brukte ingen tekstbehandlingsprogram så alt ble skrevet ned direkte fra lydopptakeren. Lydkvaliteten på intervjuene var svært gode og det var ingen vansker med å høre hva som ble sagt, selv om informantene snakket lavt noen ganger under intervjuet. Opptakene er blitt slettet etter transkriberingen.

I transkripsjonen blir samtalen mellom meg og informanten tatt ut i skriftlig form. Dette er en transformering som betyr å skifte fra en form (muntlig samtale) til en annen (skriftlig tekst) Det er dette som blir betraktet som de grunnleggende empiriske data i intervjuprosjektet.

Svakheten med transkripsjon er at stemmeleie, intonasjon og åndedrett går tapt (Kvale og Brinkmann, 2015). Transkriberingen av intervjuene ble tatt etter at alle intervjuene var gjennomført. Det ble ca. 80 sider til sammen og hver transkribering tok rundt 8 timer.

3.10 Tidsplanen

I denne forskningsprosessen er altså problemstillingen *vold i nære relasjoner* og hvordan barn påvirkes av det. I den metodiske redegjørelsen har jeg vist hvordan jeg har tenkt å gå fram med å samle inn data som kan belyse problemstillingen jeg har valgt. Den omfatter å bestemme forskningsdesign, antall informanter og framgangsmåter ved innsamling av data. I denne prosessen lette jeg også kontinuerlig etter aktuell teori.

Intervjuene ble gjennomført i perioden mai – august 2017, og i løpet av august var alle intervjuene transkribert. Analyse og rapportskrivning ble påbegynt i august og planen var å levere oppgaven i november. Jeg valgte å utsette innleveringen til våren 2018 da jeg følte det ble liten tid til å fullføre oppgaven. Fra jeg begynte med analysen og rapportskrivningen i august har jeg jobbet kontinuerlig med å innhente aktuell teori.

Underveis i prosessen førte jeg også prosjektdagbok.

3.11 Tolkning og analyse

Etter at intervjuene var gjennomført, ble de transkribert, tolket og analysert. I transkriberingen forsøkte å redusere materialet, ta bort det som jeg vurderte som unødvendig.

Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2016 (s.162) sier følgende om analyse og fortolkning:

Å analysere betyr å dele noe opp i biter eller elementer. Det forskeren undersøker, betraktes som sammensatt av enkelte bestanddeler, og målet er å avdekke et budskap eller en mening, å finne et mønster i datamaterialet. Når data er analysert, trekker forskeren en konklusjon som skal svare på problemstillingen.

Å tolke betyr å sette noe inn i en større ramme eller sammenheng. Når forskeren tolker data, ser han på hvilke konsekvenser analyse og konklusjon har for det han undersøker. Fortolkning dreier seg om å få tak i mening som ikke ligger opp i dagen. Det er vanlig å ta utgangspunkt i teori på det området man forsker på, og se på funnene opp mot relevant teori. Forskeren forsøker å forstå og forklare funnene fra analysen. Når data er tolket, bør han ha oppnådd formålet med undersøkelsen.

Disse forholdene ble viktige i arbeidet med bearbeiding av innsamlet data. Gjennom intervjuene søkte jeg å forstå og å sette meg inn i informantens opplevelse. Temaet for intervjuet var gjort kjent for informanten i god tid før selve intervjuet. Under intervjuet var jeg oppmerksom på informantens ansiktsuttrykk, kroppsspråk og toneleie og gjorde notater av det. For å forstå *innholdet* i datamaterialet måtte jeg lese dette på en fortolkende måte og prøve å forstå den *dypere* mening i informantenes erfaringer.

Jeg kategoriserte deretter informasjonen som kommer frem i intervjuene, og analyserte det som kom fram. Jeg identifiserte etter hvert sentrale temaer og ble kjente med helhetsinntrykket i datamaterialet.

Forskningsintervjuet skaper kunnskap i samspeilet mellom intervjuer og informant. Om intervjuene blir velfungerende kan dette bli en positiv og berikende opplevelse også for informanten (Kvale og Brinkmann, 2015).

3.12 Ethiske betraktninger

I og med at jeg forsker på et så sårbart tema som vold i nære relasjoner var det spesielt viktig å ta hensyn til de etiske utfordringene. Alle mine informanter tilhører en minoritetsgruppe som har opplevd vold og krenkelser av ulike grad.

Ethiske hensyn innebærer derfor at man som forsker må tenke gjennom hvordan tema kan belyses, uten at det får etisk uforsvarlige konsekvenser for enkeltmennesker, grupper av mennesker eller hele samfunn (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2016, s. 85)

Jeg søkte å følge de syv etiske problemstillinger til Kvale og Brinkmann, (2015, s. 278) ved de aktuelle stadiene i forskningen:

- Tematisering: Formålet med en intervjuundersøkelse bør ikke bare diskuteres med hensyn til den vitenskapelige verdien av kunnskapen som søkes, men også med hensyn til forbedring av den menneskelige situasjonen som utforskes.
- Planlegging: De etiske sidene ved planleggingen omfatter å innhente intervjupersonens informerte samtykke til å delta i studien, sikre konfidensialitet og vurdere hvilke mulige konsekvenser studien kan ha for intervjupersonene.

- Intervjusituasjonen. Forskeren må kartlegge intervjurapportens konfidensialitet og vurdere intervjusituasjonens konsekvenser for intervjupersonene – for eksempel stress- opplevelse og endret selvbilde.
- Transkribering. Her må igjen konfidensialitetshensynet vurderes, samt spørsmålet om hva det vil si å foreta en lojal skriftlig transkripsjon av intervjupersonens muntlige uttalelser (selektiv transkribering).
- Analysering. De etiske sidene ved analyseringen omfatter spørsmålet om hvor dypt og kritisk intervjuene kan analyseres, og hvorvidt intervjupersonene bør være med på å bestemme hvordan uttalelsene deres skal tolkes.
- Verifisering. Det er forskerens etiske ansvar å rapportere kunnskap som er så sikker og verifisert som mulig. Dette innebærer spørsmålet om hvor kritiske spørsmål som kan stilles til en intervjuperson.
- Rapportering. Også her må konfidensialitetsprinsippet vurderes, samt spørsmålet om hvilke konsekvenser den offentlige rapporten har for intervjupersonene og for gruppen eller institusjonen de representerer.

Forskningsetiske retningslinjer:

Som forsker må man tenke spesielt gjennom disse tre forholdene:

1. Informantens rett til selvbestemmelse og autonomi
2. Forskerens plikt til å respektere informantens privatliv
3. Forskerens ansvar for å unngår skade

Informantene har ifølge (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2016) rett til å bestemme hva av informasjon som skal komme ut, og skal kunne kontrollere hvorvidt informasjonen skal være tilgjengelig for andre. De skal også være trygge på at forskeren ivaretar konfidensialitet slik at personene som er med i undersøkelsen ikke på noen måte kan identifiseres.

Jeg som forsker må være forberedt på at informantene kan forvente at jeg skal hjelpe dem.

Det er viktig å være tydelig på at jeg er forsker og ikke hjelper.

3.13 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet er en betegnelse på hvor nøyaktig og troverdig forskningen er. Derfor vil jeg fokusere på å få så nøyaktige data i undersøkelsen som mulig. Det er viktig at jeg er nøye med beskrivelsen av metode og analyse jeg velger å bruke i min forskning. Og mitt teoretiske ståsted. Dette bør være detaljert beskrevet i masteroppgaven, med analysen og tolkning av oppgaven som utgangspunkt. I min egen forskning vil jeg følge valideringen i de syv stadiene nevnt ovenfor.

3.14 Metoden i praksis

I denne masterstudien vektlegges som nevnt det hermeneutiske og fenomenologiske perspektivet i forskningen. En slik forskningsprosess starter med formulering av formålet med undersøkelsen. Vold i nære relasjoner har vært et tema som er forbundet med skam og tabu og det har vært noe man ikke snakket åpent om. Skadeomfanget av volden som barn er blitt påført har det vært lite kunnskap om til den senere tid. Vi ser imidlertid nå at samfunnet tar ansvar fra øverste hold og ned til kommunenivå.

I min forskning skal jeg intervju fire personer som i sin barndom opplevde vold i sine hjem. Jeg ønsker å finne ut hvordan deres opplevelse av skolegangen har vært og planlegger et semistrukturert intervju som metode for datainnsamling. I denne fasen av planleggingen ser jeg nødvendigheten i å sette meg godt inn i de etiske hensynene jeg må ta for å ivareta informantene mine på en trygg og god måte. Også planleggingen av selve gjennomførelsen av intervjuet er viktig å forberede godt slik at innsamlingen av data blir fruktbar og vellykket

Kapittel 4. Resultater fra intervjustudien

I dette kapittelet presenteres, analyseres og drøftes intervjudata fra undersøkelsen.

Problemstilling og forskningsspørsmål har vært styrende for innholdet i kapittelet.

For å fordype meg i problemstillingen har jeg valgt å dele innholdet opp i aktuelle kategorier for å kunne presentere resultatet oversiktlig.

4.1 Livet etter ungdomsskolen

Samtlige informanter var samiske barn som levde i en risikogruppe for å kunne utvikle alvorlige senskader forårsaket av vold og overgrep i barneårene.

Forskning (Øverlien, 2016, Killèn, 2009, Ogden, 2016) viser at barn som vokser opp med vold er i en tydelig risikogruppe sammenlignet med barn som ikke vokser opp med vold. Det vil si at de har en større sannsynlighet til å utvikle ulike typer psykiske og atferdsmessige problemer, samt selv å bli voldsutøver.

Livet etter ungdomsskolen har vært vanskelig og utfordrende for informantene. Samtlige har opplevd blant annet depresjon og angst, og har i mindre eller lengre perioder av livet, vært nødt til å få psykisk hjelp på grunn av sine lidelser. Kirkengen, A.L. & Næss, A.B. (2015) kan dokumentere at barn som krenkes i barndommen ofte blir syke som voksne.

Nedenfor følger en bearbeidet versjon av mitt transkriberte intervju med en av mine informanter, «Anna».

Anna – «sint hele livet»

Anna er en godt voksen dame nå. Hennes opplevelse av ungdomstida ligger over 20 år tilbake i tid. Det er derfor ikke alltid like greit for henne å formulere klart og tydelig hva hun opplevde i den livsperioden. Men hun har i samtalen (intervjuet) ingen ting imot å bidra med sine erfaringer.

Som i alle intervjuene startet vi med å avklare hva hun forstod med vold i nære relasjoner. Hun var noe nølende når hun skulle beskrive dette, men så nevnte hun fysisk og psykisk vold ..., og så sier hun: «Det er jo først og fremst blod, det er slag, krangling, hysteri, altså det her

intense, intense... Jeg vet ikke hva jeg skal si om den saken, for det er liksom så vanskelig å sette ord, når det er livet mitt.” Det er tydelig at det er flere sterke opplevelser hun har i tankene. Det er overgrep både fra mor og fars side hun forteller om. Anna bodde i perioder hos den ene av foreldrene, men hun flyttet imellom dem. Et søsken av Anna var også utsatt for overgrep, ifølge Anna i enda alvorligere grad enn det hun selv ble. Hun går ikke i detalj inn på hva slags overgrep det var tale om, men det går tydelig fram at dette gjelder seksuelt misbruk. Hun kunne betro seg spesielt til ei litt eldre venninne om slike overgrep, og hun kjenner godt til at et søsken av henne kanskje var enda mer utsatt enn hun selv. Det er vanskelig for Anna å fortelle om en far med alkoholmisbruk, om politiavhør og konsekvenser av at forholdet ble fulgt opp juridisk eller strafferettslig.

Anna mener at det ikke var kjent for *skolen* at hun var utsatt for overgrep. Og hun har en blandet opplevelse av hva slags betydning skolen egentlig hadde, og hva den representerte for henne. I perioder var det mye fravær. Men hun sier at skolen samtidig var et fristed for vold/overgrep, og der hadde hun også venner. «*Det var jo usynlig at jeg var utsatt for overgrep*», forteller hun. Hun oppfattet tydeligvis at dette var skjult for omgivelsene – det var hemmelig at hun var utsatt for seksuelle overgrep. Hun begynte på videregående skole – men så kom dette med «avhør og alt dette ...», noe som opplevdes som svært vanskelig.

Anna forteller at hun var uoppmerksom på skolen og hadde konsentrasjonsvansker hele tida. Og hun forteller at hun fortsatt har langtidsplager, «men nå er det jo det psykiske – det kalles posttraumatiske stresslidelser», sier hun. Og hun trakk mot slutten av samtalen fram at hun trodde at hun kanskje hadde ADHD-symptomer, eller noe som lignet på det.

Etter Anna sin egen oppfatning var hun nok selv den mest aggressive av alle. «*Jeg har vært SINT hele livet*» og «*Det måtte de jo se*». Anna forteller at hun kranglet med alle, også guttene, og hun likte ikke «klåing» fra dem, for det kunne jo være både på «puppene» og/eller i skrittet. Det var ikke så uvanlig at dette medførte krangel og aggresjon sosialt.

I samtalen gir Anna inntrykk av at hun hadde et bra forhold til forming og formingslæreren. Men å lære matematikk har tydeligvis vært vanskelig for henne. Og å komme opp til eksamen i matematikk på ungdomsskolen framstilles som traumatisk både for henne og matematikklæreren. Og da ble det satt inn mye ekstra trening for da måtte det læres mest mulig.

Informanten forteller også at hun er «fornorsket». Når hun forteller om at hun er både samisk og norsk har hun vansker med å uttrykke seg, noe ved dette er fortsatt traumatisk for henne.

Hun formulerer seg imidlertid klart om at hun har hatt - og har – et identitetsproblem i forhold til det etniske, forholdet samisk/norsk. Og så trekker hun inn at det var et problem at det læstadianske, i tillegg til den samiske tilhørigheten, bidro til å holde skjult hva som skjedde. Hun er i sin formidling tydelig på at det religiøse aspektet som læstadianismen representerer spiller en viss rolle i hennes opplevelse av oppveksten – og livshistorie. Men Anna trekker ikke fram at hun har opplevd minoritetsaspektet som noen form for undertrykking, slik mange andres fortellinger viser. I intervjuet kommer dette ikke tydelig fram hos Anna. Og hun forteller heller ikke om noen form for oppfølging fra helsesøster i kommunen, eller hjelp fra sosial- og barnevernstjenesten i ungdomsalderen.

Anna hadde en bestemor som tydeligvis var den viktige sosiale støtten for henne som barn. Bestemor var varm, støttende og viste kjærlighet. Men bestemor døde tidlig. Et tap som tydelig preger Anna fortsatt.

Ogden (2015) omtaler internaliserte problemer som kan knyttes til psykisk helse og helseproblemer, og overgangen mellom «vanlige problemer» og alvorlige psykiske lidelser. De vanligste uttrykksformene er angst og depresjon, men også klare forbindelseslinjer til psykosomatiske problemer, selvskadning og traumatiske stressreaksjoner.

Tre av informantene er i dag helt eller delvis arbeidsufør, noe som volden de har opplevd som direkte årsak til det, ifølge dem selv. *«Tapt barndom, tapt ungdomstid og store deler av min voksne periode, jeg ser jo på jevngamle gjør ikke det samme som jeg gjør. Jeg sitter ganske ofte inne og kikker på youtube og rett og slett blir selvlært, og jeg er avsosialisert»* (Informant).

Denne informanten beskriver seg i dag som «avsosialisert». Jeg har forstått det slik at de psykiske plagene har oppstått i forbindelse med informantens negative hendelser i livet. Vedkommende strever med vedvarende sterke negative følelser og mørke tanker og sliter med dårlig selvtillit. Noe som kan ha langvarige negative konsekvenser og begrense livsutfoldelse og livskvalitet.

En av informantene har ikke hatt overskudd til å gi sine barn en trygg og god omsorg og måtte se seg nødt til å overlate omsorgen til barnevernet.

En annen informant har selv blitt utøver for psykisk vold, men er bevisst på dette og får nå fagkyndig hjelp. Forskning (Heltne og Steinsvåg, 2012) viser at barn som utsettes for vold kan selv bli voldsutøver som voksen.

Rygvold og Ogden (2017) påpeker at hendelser og påvirkninger i form av vold og overgrep er risikofaktorer som øker sannsynligheten for en negativ utvikling for barn og unge, og at de fleste barn som utvikler atferdsproblemer utsettes for den kombinerte belastningen av egen sårbarhet og et ugunstig oppvekstmiljø med varig stress og gjentatte konflikter.

«Jeg tror jeg hadde blitt en tryggere person om jeg hadde gått i den samiske klassen. For da hadde jeg følt opphavet mitt. Kanskje blitt en styrket person. Kanskje jeg ikke hadde begynt med selvskading. For det er noe som har kommet i det siste, har jeg tenkt. Jeg var malplassert i skoleårene».

Skolen opplevdes som en ekstra belastning for alle sammen, spesielt faglig. Mangelfull skolegang har gjort at de fikk et dårlig utgangspunkt fra ungdomsskolen, og ingen har fullført utdanning frem til nå. Informantene forteller om store konsentrasjonsproblemer, fysiske og psykiske lidelser som resulterte i at de falt ut av videregående.

Bare en av de fire informantene jobber (ufaglært) nå full tid og lever et *normalt* liv med ektefelle og barn. Rygvold og Ogden (2017) kaller barn som dette som resiliente, som løvetannbarn eller orkidébarn. Det betyr at slike barn evner å håndtere stress og traumer på en positiv måte.

Alle informantene har på grunn av den psykiske helsa vært nødt til å få økonomisk støtte gjennom NAV, for å overleve. I dag er det kun en av de som ikke mottar støtte fra NAV.

4.2 Informantenes forståelse av familievold og hvordan vold har påvirket livet deres.

Informantene var tydelige og reflekterte over definisjonen av begrepet familievold. De beskriver begrepet familievold som et vidt spekter, deriblant taushet, forskjellsbehandling, latterliggjøring, seksuelle overgrep, fysisk vold og fysisk og psykisk vold mot andre familiemedlemmer.

Da informantene fikk spørsmålet om hvordan de forstår begrepet familievold var det flere som ble *satt ut* da de skulle beskrive deres opplevelse av livet med vold i familien. Jeg tolker det som at de kanskje ikke har tenkt over hva vold i nære relasjoner egentlig innebærer. Og når de selv måtte beskrive det så opplevdes det som vondt og vanskelig.

En informant sa det slik: *Det er liksom vanskelig å sette ord, når det er livet mitt. At jeg trenger å finne ord. Jeg må jo beskrive livet mitt .....».*

Vold og overgrep i den nærmeste familien har påvirket informantene i en så alvorlig grad at det sannsynligvis vil prege dem resten av livet. Ødelagte relasjoner innad i familien og tapt barndom, ulike psykiske og fysiske lidelser som blant annet posttraumatisk stresslidelse, angst og somatiske lidelser. Under intervjuene opplevde jeg at flere av informantene assosierte og mistet fokus og «falt ut» av samtalen, noe som ikke er uvanlig etter å ha opplevd traumer.

Eriksen (2017) har gjennom sin forskning undersøkt eventuelle sammenhenger mellom vold i barndommen og fysiske og psykiske helseplager som voksen, noe som ikke er gjort tidligere i den samiske befolkningen. Funn viser at det er høy forekomst av fysisk vold i samiske familier. Nesten halvparten av samiske kvinner som deltok i forskningen rapporterte om psykisk, fysisk og seksuell vold i barndommen.

Hun mener og at fornorskingspolitikken i Norge kan være en medvirkende årsak til vold blant samer. Forskningen er i samsvar med forskning på andre urbefolkninger, og internasjonal forskning har vist at kolonisering av urfolk kan gi kollektive traumer som igjen kan gi individuelle utslag i form av dårlig helse, fattigdom og rusmisbruk i flere generasjoner.

Informantene fikk ikke bare frarøvet sin barndom, med muligheten til å skaffe seg et yrke og en jobb å leve av. Flere sliter i dag med økonomi og har mistet mange av de mulighetene i livet som skulle ha vært en selvfølge for alle sammen.

Forskning og erfaringer viser (Rygvold og Ogden, 2017) at barn og unge som er ute av kontroll på grunn av ulike problemer, har dårlige framtidsutsikter både i familien, på skolen og senere i arbeids- og samfunnsliv.

«Vold og overgrep i hjemmet skiller seg fra andre traumatiske hendelser, fordi slike forhold medfører et brudd med den grunnleggende tryggheten som barn vanligvis har til omsorgspersoner. Barn kan derfor ikke søke trygghet hos sine primære omsorgspersoner». (Kongestøl Kristensen, 2012 s.23).

Slik jeg har tolket informantene så er det bare en av de som har hatt blitt oppdratt med impulsiv oppdragervold. Det vil si at forelders ustabile følelser har gjort at forelder har handlet utfra sin sinnstilstand når volden har blitt utført. De andre informantene har hatt flere sårbarhetsfaktorer som har spilt inn, deriblant forelder med nedsatt omsorgsevne (psykiske plager), disponert for mange familiemedlemmer (i den samiske storfamilien) som foreldre har

hatt tillit til. Med det mener jeg, at de tette relasjonene iblant den samiske befolkningen ikke alltid behøver å være positivt. Overgripere får automatisk tillit på grunn av slektskap. Tre av de fire informantene ble i tillegg til annen type vold også utsatt for seksuelle overgrep av nære slektninger.

Konsekvensene for å varsle om overgrep i familie og slekt er ofte store, de risikerer å splitte familier og slekt som de fleste samiske familier har en meget sterk tilhørighet til, dette gjør at mange velger å *ordne opp* innad i familien/slekten.

I dag har alle informantene fått ødelagt viktige relasjoner til mange av sine nærmeste. Nærmeste familie og slekt har sviktet og vendt ryggen til flere av dem. Noen føler det vanskelig å ha noen form for kontakt med familien, det vekker for mange vonde minner.

Alle informantene har vist en styrke som det står respekt av. Til tross for store konsekvenser det har medført, så har alle stått i det med rak rygg og varslet ifra om disse grove lovbruddene som er blitt begått imot dem. Det har vært tøft å få familie og slekt splittet, å bære sorgen og skammen som deres nærmeste har påført dem.

4.3 Opplevelsen av sin minoritetsbakgrunn.

Leira mener at barn som er utsatt for vold og overgrep i nære relasjoner vil få en betydelig tilleggsbelastning ved at de er offer for et tabuisert traume. «*Tabuisert traume viser til at kulturens tabulegging er internalisert av enkeltmennesket*» (Kongstøl s. 28).

Den samiske identiteten har hatt stor betydning for de fleste informantene. Men det har vært utfordrende på grunn av de inngrodde negative holdningene til samer. Flere informanter hadde en forelder som ønsket å leve som same, mens den andre ikke ønsket det.

Mange opplevde å ha røttene i det samiske, men å bli tvunget til å leve som norsk, forvirringer og frustrasjon gjorde at de opplevde å få svekket/miste sin identitet.

Alle informantenes foreldre vokste opp i en hard fornorskningstid som gjorde at mange valgte å ikke videreføre språket og kulturen til sine barn. Skammen mange opplevde ved å være same gjorde at verdiene og holdningene til det samiske ble en negativ faktor for svært mange.

Tabu kan forstås som et forbud mot å se, høre og fortelle om egen kultur. Dette kan medføre en intersubjektiv ugylldiggjøring av egne erfaringer. Det kulturelle forbudet som tabu bringer

med seg, kan gjøre at et barn som lever med vold og overgrep går gjennom en vanskelig prosess som kan medføre alvorlige psykologiske konsekvenser, der handlingen blir usynlig og overgrepene ikke blir gyldiggjort (Kongestøl, 2012).

Samene ble tvunget inn i sentraliserende prosesser, til å snakke norsk og å leve som nordmenn. De har blitt frarøvet sin identitet og krenket på det dypeste. Skam og mindreverdigfølelse har blitt en del av morsmelken og videreført i generasjoner.

Møte med det norske samfunnet har vært vanskelig for mange samer og svært mange har valgt bort sin samiske identitet for å skåne neste generasjon.

Dette er noe også informantene har fått kjenne på. Det var heller ikke greit å være same på skolen, holdningene satt på en måte i veggene og flere av informantene var redde for å utlevere sin samiske side. En informant fortalte om utfordringene og frykten for å være seg selv, identiteten ble skjult etter beste evne for å ikke provosere frem negative reaksjoner. «Det ble jo litt sånn: *«Det er bestandig noe bråk med disse samene, de sameungene»*.

Flere av informantene opplevde at den samiske bakgrunnen ble en tilleggsbelastning i skolesammenheng. Ønsket om å være en del av det samiske samholdet, og få undervisning i samisk språk og kultur, ble knust av foreldre som ville «skåne» barna for det som var samisk. Flere har opplevd et stort svik og sorg over å ha mistet verdifull undervisning på samisk.

«I følge Leira(2003) består kulturelle tabuer av normer, handlinger, holdninger, og temaer som er ugyldiggjort, men som likevel har en sterk usynlig kraft. Hun mener at kunnskap om kulturens tabuer er viktig, fordi slike kulturelle fenomener påvirker oss daglig og kan medføre store psykologiske konsekvenser for fra før sårbare grupper. (Kongestøl Kristensen, Vidar,2012 s. 27).

Andre informanter godtok at ting var slik og at det samiske ikke skulle få ta så mye plass, og tilpasset seg etter det. Mange har valgt å *ta igjen* det samiske i voksen alder.

Jeg vokste selv opp i det samiske samfunnet, både som norsk og som same. Tidlig i barndommen fikk jeg en opplevelse av å ha en mindre verdi som same, og at det var tydelige forskjeller i kulturene. Jeg opplevde å ha mindre verdi som same, og fikk hele tiden tilbakemeldinger på at vi samer var nedgradert i mange ulike sammenhenger, både sosialt og yrkesmessig.

Jeg opplevde negative holdninger til mitt samiske utseende, min identitet og vår kultur, og kanskje mest fra mitt eget folk. Akkurat som om at vi samer på en måte aksepterte at vi var dårligere enn majoritetsbefolkningen.

Gjennom min oppvekst følte jeg at de norske barna hadde en høyere status enn oss samiske barn. Ofte fikk jeg høre at vi var jo «bare» samer og det skulle ikke forventes så mye av oss. I dag ser jeg at denne holdningen jeg som barn ble utsatt for har vært svært krenkende og stigmatiserende og tenker og at det ligger tilbake i tid da samene ble utsatt for grove krenkelser.

4.4 Faglige utfordringer

Flere beskriver skolen som et fristed fra det vonde hjemme, en plass hvor det gikk an å puste fritt, til tross for at det faglige føltes meningsløst og utfordrende.

Tre av fire informanter hadde store faglige utfordringer og hadde ifølge dem selv lite eller ingen tilfredsstillende utbytte av opplæringen de fikk i skolen, selv om de mestret noenlunde enkelte fag. Alle informantene opplevde at det var vanskelig å tilpasse seg skolen, og de fleste skjønnte ikke meningen med å være der. Konsentrasjonsvanskene var i så stor grad at de ikke klarte å holde fokus på undervisningen. Noen av informantene uttalte dette: «*Jeg forstod ikke at jeg, æh, jeg forstod rett og slett ikke fagene, jeg klarte ikke å konsentrere meg, eller holde oppmerksomheten på det nok til å lære*».

«*Jeg skjønnte rett og slett ikke hva jeg skulle gjøre på skolen, ka farsken gjør jeg her*».

Ifølge Rygvold og Ogden (2017) beskrives sosiale vansker, emosjonelle vansker, lærevansker og atferdsvansker som noen kriterier for å kunne få spesialpedagogisk hjelp og støtte, i tillegg til sakkyndig vurdering av deres faglige og sosiale funksjonsnivå.

De påpeker også at disse typer vansker kan ha en direkte sammenheng med barnets sosiale bakgrunn og oppvekstmiljø. Spesialpedagogiske tiltak for elever som lever i dårlige hjemmeforhold, kan bidra til å forebygge eller redusere omfanget av vanskene, samt styrke elevens ferdigheter og kompetanse.

Det ble til at flere *tok ut* ting på skolen i form av utagerende atferd. De beskriver seg selv som aggressive og responderte øyeblikkelig på krenkende atferd fra medelever og ansatte.

Rygvold og Ogden (2017) omtaler atferd der barn har behov for å hevde seg, aktivitetstrang, er frustrert, er aggressiv eller dominerer sosialt som problematferd. Også sosiale og emosjonelle problemer og psykiske helseproblemer blir sett på som atferdsproblemer.

Problematferd i skolen er handler som bryter med regler, normer og forventninger, som hemmer undervisning og læring eller barnas utvikling og positive samhandling med andre, men det kan også ha sammenheng med at undervisningen er dårlig tilpasset til elevenes forutsetninger og behov.

Det var vanskelig å henge med i de teoretiske fagene og det var lite eller ingen tilrettelegging eller støtte i fagene som opplevdes vanskelig. I timene ble det ofte tull og tøys og annen forstyrrende atferd. *«Det var et slit å holde på med det faglige fordi at man, sånn som jeg, jeg er mer praktisk enn teoretisk. Greit nok, jeg kan blåse gjennom en teorivideo, bok, nei. Da ble jeg bare stresset og dårlig, jeg ble bare sittende å se i lufta eller kommunisere med noen andre, eller et eller annet».*

Flere informanter forteller om lærere som var bekymret for at klassen skulle komme opp i matte/engelsk til eksamen, og ga de som trengte det ekstra opplæring. De i klassen som var i faresonen for å stryke, fikk ekstrahjelp til å terpe til eksamen.

«Det ble satt inn ekstra hjelp i matematikk som et tiltak like før eksamen, for å hindre stryk».

Mine erfaringer er og at lærerne ofte setter inn «støtet» til elever som sliter rett før eksamen. Hvorfor får ikke disse elevene støtte og hjelp jevnt over hele skoleåret? Ingen av informantene fikk slik jeg har oppfattet det noen form for tilrettelegging i de fagene de slet med til daglig.

Kan dette bety at lærere gir opp elever som sliter? Og at lærerne ikke ønsker dårlig skussmål om elevene stryker på hans/hennes fag?

Flere, kanskje alle av elevene burde slik jeg oppfatter det hatt tilpasset opplæring for å klare å komme seg gjennom skolen. Det kan se ut som om at det har vært en svak skoleledelse som ikke har tatt tak i elevenes utfordringer og skaffet forsvarlig hjelp, til tross for at elevenes problemer har vært godt synlige. En av informantene forteller om et betydelig stort skolefravær, og at hvert år stod det i karakterboka: *«..... har konsentrasjonsproblemer»*. Dette er for meg et tydelig budskap om at denne eleven trenger hjelp for å klare å komme seg gjennom skolen.

Barn med spesialpedagogiske behov i skolen kan ha behov for ekstra støtte, hjelp og tilrettelegging. Det er ikke entydig definert ifølge Rygvold og Ogden (2017) hvem som faller inn under begrepet særskilte opplæringsbehov. Hvor godt et barn med særlige behov klarer

seg vil være avhengig av hvordan deres sosiale bakgrunn og oppvekstmiljø er, samt miljøet i skolen og klassen. Forskning (Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016) viser at barn som utsettes for ulike typer vold og overgrep har større sjanse for å utvikle alvorlige problemer som gir utslag i skolesammenheng. Elevens bakgrunn og hjemmesituasjon kan påvirke motivasjon og arbeidsinnsats i skolen.

Utgangspunktet for å arbeide med elever som har vansker er ifølge å etablere en positiv relasjon og skape tillit, da mange har dårlige erfaringer med voksne autoritetspersoner, og kan ha vanskelig for å stole på at læreren vil være forutsigbar og støttende. Dette viser også min forskning, at informantene opplevde manglende tillit til fagfolk og så på dem som veldig autoritære. Mange har fått gjennom oppdragelsen grunnholdninger om at man ikke skulle ha tillitt til de norske.

4.5 Sosiale relasjoner

Alle informantene forteller at hjemmesituasjonen hadde stor påvirkning på det sosiale livet og at hverdagen i skolen opplevdes som vanskelig, og følte at de ikke passet inn.

De fleste av informantene forteller at det var vanskelig å utvikle naturlige relasjoner til venner, men at vennene og det sosiale ble det viktigste ankerfestet på skolen.

Samtlige av informantene hadde utviklet psykosomatiske problemer som blant annet uro, spente muskler, vondt i hodet og magen da de begynte i ungdomsskolen. Tanker og følelser utgjorde en stor del av utfordringene i skolen, og samtlige hadde konsentrasjonsproblemer av ulik grad.

«Måtte holde fokus på det sosiale, ikke vise for mye emosjoner og alt mulig sånn der ting. Prøve å være mer omgjengelig rett og slett, blant folk i det sosiale livet».

Jeg tror barn som lever i utsatte hjemmeforhold tenker at de voksne ser og skjønner at ting ikke er greit. *«Jeg tenker nok du skjønner det sjøl»*, sa lille Christoffer (Gangdal, 2011) som ble mishandlet til døde. En av informantene uttalte dette i spørsmål om hvordan skolen kunne fange opp at noe var galt: *«Det er veldig lett å legge merke til på en person om det er en utsatt person av noe slag eller ikke. Man var litt mer annerledes enn alle andre».*

Jeg har en forståelse av at barn føler seg annerledes og at de tenker at det er synlig utad.

Kanskje opplever barn at voksne svikter dem, og at i deres oppfatning tenker at det ikke er mulig for voksne å ikke kunne se at noe er galt. Erfaringer viser jo at barn ofte tenker at voksne er jo de som *vet alt*. Og i mange tilfeller gjør vi det, kan det være at barn opplever at voksne rundt dem unngår å ta tak i ting som er vanskelig og ubehagelig.

Forskning (Kongestøl Kristensen, 2012) viser at nettopp dette er tilfelle i blant mange voksne i skolen. Lærerne melder ikke bekymring til barnevernstjenesten før barnet selv kommer med direkte betroelser. Mange er usikre på hvordan de skal gripe an situasjonen og har lite kunnskap om temaet og mange voksne er redde for personlige konsekvenser ved å melde.

Samtlige av informantene omtaler internaliserte problemer i ungdomsskoletiden. To av informantene beskriver sosial tilbaketrekking, til tross for at det sosiale betydde mest i skolen.

Internalisert problematferd kan ifølge Ogden (2016) være depresjon, angst, psykosomatiske problemer og sosial tilbaketrekking. Depresjon handler om gjennomgripende tristhet og negative forventninger til fremtiden. Angst betyr negative tanker, panikkanfall, frykt og overdreven bekymring. Psykosomatiske problemer er fysiske reaksjoner som uro, hodepine, vondt i magen og spente muskler. Sosial tilbaketrekking handler om å være passiv og tilbakeholden i kontakt med andre elever og lærere.

«Jeg hadde egentlig veldig dårlige relasjoner, jeg følte at jeg ikke passet inn», uttalte flere av informantene.

Rygvold og Ogden (2017) mener at det ikke er vanntette skott mellom internalisering og eksternalisering, da irritasjon, utagering og frustrasjon kan forekomme. Tendens til sosial isolasjon og unngåelsesatferd, enten det er selvvalgt eller skyldes sosial avvisning, er problemer som kan redusere aktivitet og livskvalitet.

Sigmund Freud utviklet teori om forsvarsmekanismer i psykodynamisk tenkning (ego-forsvar). Han mente at vår atferd og følelser (våre psykologiske problemer) har med våre barndomserfaringer å gjøre, og at all atferd har en grunn. Ifølge Freud har menneskene medfødte driv eller lyster, og at undertrykkelse av disse i barndommen kan føre til at driv/lyster blir svært aktive i vår underbevissthet.

To av informantene forteller om utagerende atferd i ungdomsskoletiden, der alkohol og sex blant annet ble testet ut før de var gamle nok. En av de kom også alkoholpåvirket på skolen.

Søken etter kjærlighet gjorde at det ble forvekslet med sex, og dermed ble informantene i tillegg offer for seksuell utnyttelse.

«Og der igjen så startet jeg tidligere med det man kanskje ikke skulle gjort som 14-15 åring. Seksuelt, alkohol, teste grenser, få eldre venner og sånne ting. Jeg valgte å bli voksen tidligere».

«Fordi alle synes jo at det er fint med oppmerksomhet. Og fordi man forveksler hva som er kjærlighet og hva som er seksuell utnyttelse. Grensene er så overskredet at man klarer ikke å skille hva som er hva, ikke sant? Om det er kjærlighet eller noe annet. Og kanskje man tar den kjærligheten man får. Jeg vet ikke, det er så mye svik som har skjedd, liksom».

Forsvarsmekanismen er utviklet for å beskytte oss mot smerte og angst fra underbevisstheten. Han trekker frem eksempelet: Man har fått for lite kjærlighet i barndommen, men fortrenger dette. Disse ubevisste indre prosessene har betydning for vår personlighet og atferd.

Noen informanter beskriver seg selv som sosial, men innenfor trygge rammer. Flere valgte bort aktiviteter på fritiden da de opplevde dette som utfordrende.

Denne informanten sier at det var viktig å være sosial på skolen, og jeg tolker det som at informanten også opplevde seg trygg i forhold til den sosiale settingen i skolen. Mens aktiviteter etter skoletid opplevdes utrygg og vanskelig. Kanskje følte informanten liten mestringfølelse i de fysiske aktivitetene og ikke ville sette seg inn i en ny sårbar situasjon, eller kanskje det har noe med Ogdens` teori å gjøre?

Sosial passivitet kan ifølge Ogden (2015) oppstå av manglende interesse og liten motivasjon for samhandling med andre, sjenanse, manglende eller dårlig sosial kompetanse.

«Barn som tidlig utvikler problematferd, vokser ofte opp i hjem med ustabile familier, hyppige konflikter og foreldre som bruker lite virksomme oppdragsstrategier. Problematferden utvikles med andre ord i en transaksjonsprosess der et vanskelig og sårbart barn vokser opp i et risikofyllt oppdragsmiljø med dårlig kvalitet. Dette forstyrrer barnets sosialisering og fører til dårlige sosiale relasjoner med både i og utenfor familien» (Rygvoid og Ogden, 2017 s. 103).

Det sosiale i skolen ble for mange det som betydde mest. *«Det eneste som har vært positivt med skolen er at jeg har fått være sosial».*

Dagens situasjon i forhold til spesialpedagogiske tiltak handler ifølge (Rygvoid og Ogden, 2017) om å øke kvaliteten i den ordinære undervisningen, og på denne måten ha fokus på å inkludere elever som har behov for spesiell tilrettelegging i skolen.

Hovedelementene i Kunnskapsløftet (2004) ble det lagt vekt på at elever i den norske skolen skal utvikle grunnleggende ferdigheter og kompetanse for å kunne ta del i arbeids- og samfunnsliv.

Å kunne fungere godt i sosiale sammenhenger har ut fra mine erfaringer mer å si for den totale utviklingen til et barn enn å være faglig sterk. Med det mener jeg at man kan på ingen måte unngå den sosial delen av livet. Vi mennesker fødes inn i et samfunn og er helt avhengige av å kunne fungere sammen sosialt.

Mine erfaringer er at et barn som klarer seg godt i møte med andre mennesker, har et bedre selvbilde og har gode forutsetninger for å nå langt i livet, til tross for motgang det har måttet opplevd.

Å kunne formidle følelser og tanker til andre mennesker vil i mange tilfeller være avgjørende for barnets psykiske helse. Med det mener jeg at barn som evner å dele sine problemer med andre kan møte forståelse og klare å bearbeide problemene gjennom samtale og støtte fra andre. Dette gjør at problemene kan oppleves lettere når man deler de med andre og klarer å «ventilere» dem slik at det ikke bygger seg opp og kan resultere i større problemer på sikt. Barns kommunikasjonsevne og gode sosiale relasjoner fungerer også som en beskyttelsesfaktor for utsatte barn.

Videre blir det i Kunnskapsløftet (2004) understreket hvor viktig det er å jobbe med ulike former for forebygging av problemer og styrke kompetansen gjennom hele utdanningsforløpet. Et godt system skal kunne gi hjelp så tidlig så mulig, stimulere, veilede og motivere hver enkelt elev til å strekke seg så langt som mulig for å klare å realisere sitt læringspotensial, uavhengig av deres sosiale bakgrunn.

Mangel på forebyggende strategi overfor elever med spesielle behov vokser ofte opp i hjem med ustabile familier, hyppige konflikter eller foreldre med dårlige oppdragsstrategier.

Elever som presterer dårlig på skolen og er umotiverte bør få mer praktiske alternativer til den ordinære og etter manges mening altfor teoretiske skolegangen (Rygvoid og Ogden, 2017).

«I omtalen av den nye generelle læreplanen fremheves det at skolen skal ha som mål at elevene utvikler sin sosiale kompetanse» (Rygvoid og Ogden, 2017 s. 281).

4.6 Forhold til andre instanser

Resultatene fra min studie viser at de samiske barna opplevde mistillit til de ulike instansene som var involvert i livet deres. Selv om de ønsket å bli sett og hørt så opplevde de en viss skepsis det norske samfunnet generelt. De ba om hjelp, og uttrykte gjennom ord og kroppsspråk at de sårt trengte hjelp, uten at hjelpen var tilstrekkelig for de som fikk det.

For de som opplevde at andre instanser ville hjelpe, så hadde de få kunnskaper om hvilken hjelp de kunne tilby. Det var tydelig mangel på kunnskap om situasjonen de befant seg i, og hvordan de skulle forholde seg til det.

For å kunne avdekke forhold i minoritetsfamilier er det en forutsetning å ha kulturforståelse og tverrkulturell kompetanse. Det er viktig å være kultursensitiv, for å unngå å stigmatisere og generalisere mindre folkegrupper, som for eksempel den samiske befolkningen.

«Når man skal forstå vold mot barn i minoritetsfamilier, advarer Sommerfeldt, Hauge og Øverlien (2014) mot å legge så stor vekt på kulturelle forskjeller at man ikke er bevisst på andre mulige årsaker til volden» (Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016).

Ifølge (Heltne og Steinsvåg, 2012) er det lite faglitteratur om barn som lever med vold i familien og det er stor mangel på grunnleggende kunnskap og gode metoder for å arbeide med barn som lever med vold. Dette gjenspeiles i informantenes opplevelse av de instansene som var involverte i deres liv.

To av informantene opplevde helsesøster som en god støtte, og en voksenperson som brydde seg om hvordan de hadde det. De to andre informantene hadde ingen betydelig forhold til helsesøster.

En informant forteller at helsesøster varslet barnevernet, men at det likevel ikke ble gjort noen konkrete tiltak i forhold til hjemmesituasjonen. Politiet ble heller ikke varslet, til tross for at dette var straffbare handlinger.

For en av informantene var møtet med BUP (barne- og ungdomspsykiatrien) et positivt møte. BUP skrev epikrise som beskrev de symptomene informanten hadde.

Informanten opplevde å bli tatt på alvor, *«Og jeg likte det brevet, for hun forstod»*.

Jeg tolker det slik at det tverrfaglige samarbeidet fungerte ikke godt nok og informanten *«falt mellom to stoler»*. Dette kan ha noe med taushetsplikten å gjøre.

En av informantene opplevde at barnevernet var redde for den voldelige forelderens, og turte ikke å gå inn i situasjonen.

Det var lite forståelse og hjelp å få fra barnevernet, til tross for konkrete beskrivelser av voldsepisoder hjemme der blant annet yngre søsken ble utsatt for vold av deres felles omsorgsperson. Informanten forteller: «Og når jeg da havner i samtale med barnevernet og sier dette, og også gir dem eksakte eksempler på at ungene har gått tilbake i stadiet, de tisser i sengen, prater babyspråk og så videre».

Dette kaller Freud regression, som er en forsvarsmekanisme som slår inn hos barn når de opplever at konfliktene blir for store til å takle og det går tilbake mentalt til en alder der det følte seg trygg (*psykologibloggen.no*).

Videre forteller informanten: «Jeg kunne gi dem konkrete fakta, bevis i ord på hva som hadde skjedd. Jeg lå på rommet mitt og hører at forelder utøver vold og ungen begynner å hylskrike. Jeg springer og konfronterer forelder med dette her. Og det forelder sier at jeg må ikke blande meg i forelder`s saker, i hvordan forelder oppdrar sine barn».

Barn tar ansvar, som i dette tilfellet. Dette er etter mine erfaringer et kjent fenomen hvor det forekommer vold i nære relasjoner, at barn prøver beskytte søsken og eventuelt andre nære familiemedlemmer. Samtlige informanter har opplevd å ta ansvar for søsken som enten har blitt utsatt for fysisk vold, eller at det på andre måter ikke har vært god nok omsorg for deres søsken.

Denne informanten ber fagfolk om hjelp og er åpen og ærlig om situasjonen informanten befinner seg i. Vedkommende bryter lojaliteten til sin omsorgsperson (voldsperson) noe som er mer uvanlig enn vanlig. Som tar ansvar og ber om beskyttelse for sine søsken, uten at barnevernet klarer å ta grep for å hjelpe barna som lever med vold i hjemmet sitt.

En annen informant som bodde i fosterhjem opplevde et stort svik fra barnevernet, til tross for at barnevernet var ansvarlige for hvordan barnet hadde det i fosterhjemmet, gjorde manglende oppfølging at viktig informasjon om barnet uteble.

Barnevernet er en svært viktig instans i vårt samfunn, og spesielt viktig for barn som lever med vold i familien. Slik jeg har forstått informantene så har samtlige blitt sviktet av barnevernet. Det kan se ut som at barnevernet ikke har hatt tilstrekkelig med kunnskap om barn som lever med vold i nære relasjoner.

Dette gjenspeiles i informantenes opplevelse av barnevernet.

Flere informanter vokste opp med foreldre som hadde psykiske vansker og var dermed ekstra utsatt for omsorgssvikt. Til tross for at det var flere rundt disse barna, både gjennom skolen og hjemme så tok det lang tid før det ble satt inn hjelpetiltak. For noen kom hjelpen sent og barna ble utsatt for grove seksuelle krenkelser, fysisk og psykisk vold.

Når det ble kjent at informant hadde vært utsatt for seksuelle overgrep som lite barn ble det satt i gang tiltak fra Barne- og ungdomspsykiatrien. Tiltaket bestod av samtaler på skolen, dette barnet gikk på en liten skole ble dette veldig gjennomslagskraftig og det opplevdes som en ytterlig belastning.

I dette tilfellet gjorde ikke BUP en god nok vurdering med hensyn til å skjerme barnet.

For noen av informantene var BUP stort sett en positivt opplevelse. De opplevde å bli tatt på alvor. I ettertid mener de at BUP burde ha fulgt de opp bedre og i en lengre periode.

En informant måtte forholde seg til nye personer hele tiden og fikk totalt sett en dårlig opplevelse av tjenesten. *«Dårlig, fordi man fikk fortalt livshistorien sin, og så var de enten på flyttefot, bytting av jobb, eller at de ble pensjonert, ja. Og så ble jeg overført til neste, og måtte begynne på nytt. Og på nytt, og på nytt, og på nytt. Og da mister man trua.»*

Mye tyder på at dagens praksis på å fange opp barn med spesielle behov ikke er god nok ifølge (Rygvoid og Ogden, 2017), og at det er behov systematisk kartlegging i skolen for å identifisere de som spesielle behov/spesialpedagogiske behov og de som ikke mestrer på nivå med sine jevnaldrende.

De mener at arbeidet for å favne mangfoldet i skolen går langs to linjer. Den ene handler om kompetanseheving og forbedringer av læringsmiljø. Den andre handler om å utvikle spesialpedagogisk praksis for å kunne fange opp barn som har behov for ekstra støtte hjelp og oppfølging i skolen.

«Et vidt læringsbegrep er nødvendig for å fange bredden i det spesialpedagogiske arbeidet og kan omfatte skolefaglig, sosial og personlig læring». (Rygvoid og Ogden, 2017 s. 13).

Erfaringene mine er at elever ofte strever lenge før det blir gjort noe, og «vente og se» holdningen er en gjenganger i mange skoler. Dette fører til at elevene mister motivasjon og verdifull tid.

Det finnes lite rutiner og god nok praksis på avdekking i skolen. Elever som sliter med ulike utfordringer blir ofte satt på «vent» i håp om at problemene forsvinner av seg selv, og mange lærere føler ubehag med tanke på at utfordringene kan knyttes til vold og overgrep.

Ikke alle lærere eller andre voksne tør å spørre eleven direkte om det foreligger mer alvorlige hendelser fra hjemmet, som for eksempel om eleven har vært utsatt for vold eller overgrep. Også mange voksne i skolen har selv et anstrengt forhold til å snakke om seksualitet og familievold, og vil dermed ikke kunne gi elevene god nok kunnskap om grensesetting, seksualitet og at foreldre eller andre voksne ikke har lov til å bruke vold mot barn.

Jeg har og inntrykk av at mange voksne er usikker på hvor grensene går for hva som er straffbare handlinger mot barn.

Ifølge Killèn (2009) er (mekanismer) distansering, bagatellisering og problemflytting av omsorgssvikt et utbredt problem i blant befolkningen, også fagfolk.

Det er forståelig at vi kan reagere med avvisning, fordømmelse og avsky når vi får vite om foreldre som utsetter sine barn for omsorgssvikt.

Jeg har mange ganger opplevd at fagfolk viker unna ubehageligheter som omsorgssvikt mot barn. Ballen blir ofte kastet mellom etatene, som PPT, helsesøster og så videre.

Det virker på meg som om at alle stoler på at «noen» andre tar seg av problemet.

Jeg har ofte hørt at blant annet skolen, PPT og helsesøster sier at barnevernet har vært inne i saken tidligere, og jeg får et inntrykk av at de dermed stoler på at barnevernet har kontroll.

At barnevernet er avhengige av at alle melder ifra ved bekymring, til tross for tidligere meldinger, er en selvfølge da de ikke følger barna slik som skolen og helsesøster blant annet gjør. Sannsynligvis skjønner ikke alle som sitter i viktige stillinger hvilke prosedyrer og rettigheter barnevernet har, de kan for eksempel ikke bare åpne opp en barnevernssak som har vært, om ikke de får melding om bekymring for et barn.

Killèn påpeker at det kan være vanskelig å erkjenne at et barn blir utsatt for omsorgssvikt og barnemishandling, og det stiller oss for personlige og faglige utfordringer.

Vi har utallige eksempler på voksne som svikter, hvor øynene lukkes for å slippe ubehageligheter.

4.7 Oppsummering til forskningsspørsmålene:

Minoritetsaspektet livet etter ungdomsskolen

Mine informanter hadde noe ulik oppfatning av hvilken rolle deres samiske bakgrunn har hatt å si for deres skolegang. Tre av fire har opplevd negative holdninger til egen identitet.

Flere av informantene hadde foreldre som begge var samer, men at en av foreldrene ikke ønsker å være og leve som same. Dette skapte forvirring til egen identitet.

Foreldres negative syn og holdninger til det å være samisk gjorde at mange kjente på følelsen av skam og mindreverd.

En av informantene følte seg identitetsløs og valgte å ta avstand fra sitt eget folk og det samiske, på grunn av de alvorlige krenkelsene i barndommen.

En annen informant forsøkte å skjule sin identitet for å unngå ubehageligheter.

Flere hadde en opplevelse av å miste sin identitet som barn, og måtte ta igjen det samiske etter at de ble voksne.

De samiske røttene har trolig vært sterkt forankret hos alle informantene, til tross for at mange hadde dårlige opplevelser med det samiske i oppveksten.

For de fleste var de samiske vennene viktig for dem, det var viktig med den samiske undervisningen og tilhørigheten til fellesskapet i det samiske miljøet.

Respekt og forståelse for den samiske kulturen har vært svært viktig for informantene i møte med det norske både i skolen og de øvrige instansene.

Skolegangen

For informantene har skolen vært utfordrende, også sosialt. Med de skadene som allerede var påført gjennom ulike krenkelser påvirket livet i så stor grad at det opplevdes vanskelig å knytte naturlige bånd til venner og andre rundt seg.

Flere hadde utagerende atferd, andre ikke, men en ting alle hadde til felles var stress og utrygghet. Alle sammen hadde synlige tegn på at de ikke hadde det bra, noen prøvde å be om hjelp fra voksne enten gjennom stiler og dikt, eller komme med konkrete opplysninger.

Et barns opplevelse av vold uttrykt i en stil tidlig på ungdomsskoletrinnet:

*På veien over visna marker så skjult som jeg var, kunne jeg se
drømmene mine springe der ute.*

*I høst og måneskinn gikk vi sammen hjem og skyggen din blåste
langsomt.*

All denne sorgen inni meg, denne sorgen som ikke får hvile.

*Det føles uendelig, det er som ei strekning. Ei strekning som bare blir
lengre jo lengre man går.*

Det blir ikke lengre med vei, men med følelser.

*Disse følelsene er blandet, blandet med sorg, glede, overraskelse, men
mest med uendelig elendighet.*

Hva kjemper de om? Hva kan være så mye verdt at de kjemper?

*Noen ganger ser jeg meg selv på disse markene, markene fylt med alle
disse forskjellige veiene som ingen enn meg selv vet hvor
leder.*

Jeg går disse veiene i håp om fred mellom partene.

*Jo mer de kjemper mot hverandre, jo mer hindringer lager de på min vei.
Men dette vet ikke de, fordi det e ikke de som går veien, det
er meg (Gutt 13 år).*

“Lærerne var bare der for å lære bort, de var likegyldige på en måte. De visste om at det var problemer, men de spurte aldri hvordan jeg hadde det».

De fleste informantene opplevde at lærerne var mest opptatte av å lære bort, ikke hvordan eleven *egentlig* hadde det.

Utagering, konsentrasjonsproblemer, skader på kroppen etter selvskading, aggressiv atferd var noen av beskrivelsene informantene kom med, uten at dette ble varslet og fulgt opp av de rette instansene. *Lærings- og undervisningshemmende atferd er uro, bråk og avbrytelser som gjensidig forsterkende atferd blant flere elever, og som fører til manglende arbeidsro eller arbeidsinnsats, og dermed til et dårlig læringsmiljø (Ogden, 2015 s. 14)*

Skolen skal være inkluderende og det skal settes inn tiltak om nødvendig for å tilpasse barns forutsetninger og behov. Noen barn trenger langvarig hjelp og oppfølging i skolen. Skolen er en viktig aktør i barnets liv, i tillegg til barnet selv og dens familie. Skolen skal legge til rette for at alle barn får et godt, trygt og inkluderende oppvekstmiljø, som formidler omsorg og struktur. Dette krever at de ansatte i skolen har kompetanse til å kunne avdekke, sette inn tiltak og være en god støtte for barn med atferdsvansker. Ogden (Ogden T, 2015) sier at barns atferd kan uttrykkes på mange ulike måter. Det kan være utagering, tilpasningsvansker, atferdsvansker, sosiale og emosjonelle problemer og psykososiale problemer. Han mener og at skolen i dag står overfor større utfordringer nå enn tidligere på grunn av en stadig mer mangfoldig elevgruppe som representerer ulike holdninger, verdier, barn med ulik etnisk bakgrunn, sosial og økonomisk bakgrunn.

Mange skoler har i dag læringsmiljø og elevenes atferd på dagsorden. Noen skoler ønsker å være i forkant og forebygge negativ utvikling.

Skolen har forventninger til elevene, både i og utenfor klasserommet. De skal oppføre seg ordentlig, følge med i timene, lytte oppmerksomt og konsentrere seg om læringsoppgavene. Elever som ikke klarer å innfri disse forventningene, og som ødelegger for læring og undervisning, kan føre til et høyt støy- og konfliktnivå.

Å gi elever som har utfordringer i skolen spesialpedagogisk hjelp kan ifølge (Rygvoid og Ogden, 2017) bidra til å forebygge eller redusere omfanget av vansker, samtidig som elevens ferdigheter og kompetanse styrkes.

Kapittel 5. – Drøfting

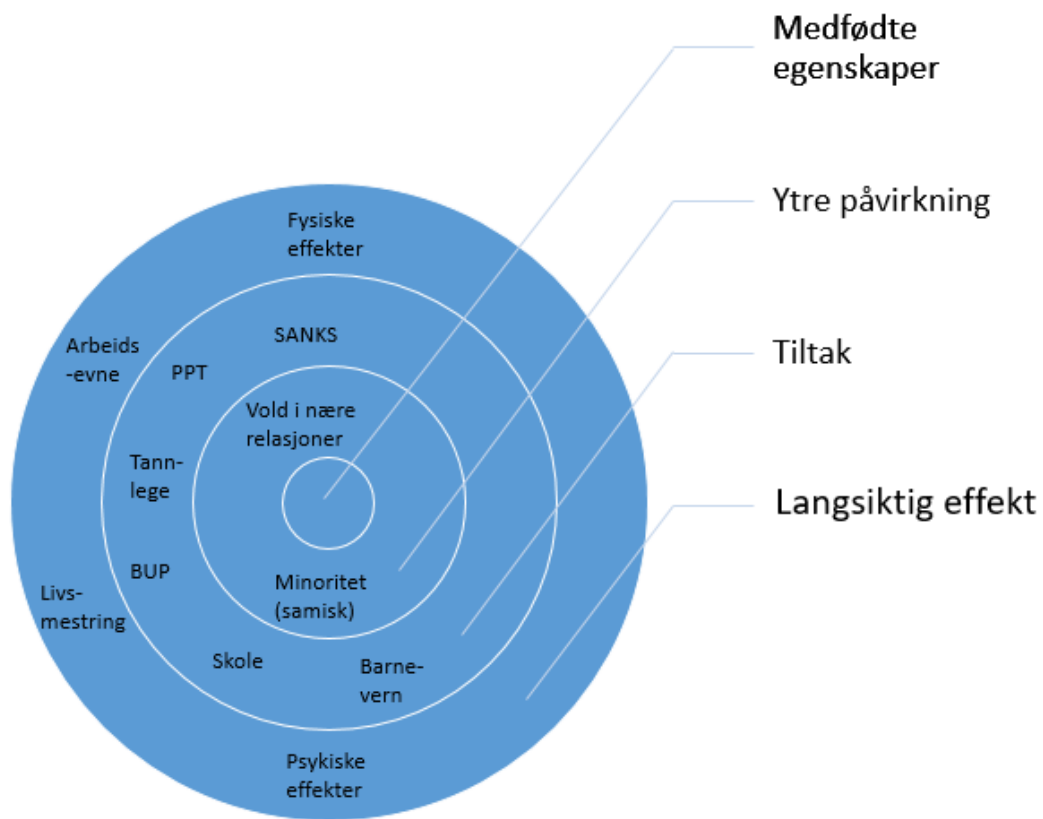
I dette kapitlet følger jeg opp resultatene fra min egen undersøkelse, men søker å drøfte funnene med referanse til teori jeg har arbeidet med i studiet. Meningen er å videreutvikle forståelsen av tematikken jeg behandler i masterstudiet.

5.1 Forskning relatert til oppgavens tematikk

Jeg har laget en modell for å illustrere hvilke påvirkninger som har betydning for barnets liv og helse. Om vi forestiller oss at den innerste ringen er selve barnet og det potensiale og egenskapene det er født med. Den neste ringen er miljøet barnet vokser opp i, som vil ha en sentral rolle for barnets totale utvikling.

Ringene etter det er systemet rundt barnet, hvordan eventuelle utfordringer barnet har fanges opp, slik at tiltak og nødvendig hjelp blir satt i gang. Jeg ønsker å fange opp forhold jeg har observert i min studie som kan synliggjøres og forstås også ut ifra denne modellen.

Den siste ringen handler om hvordan barnet er i stand til å mestre livet som voksen, både i skole- og yrkessammenheng og i forhold til sosiale ferdigheter.

Medfødte egenskaper: Barnets medfødte (arv) potensial. Hvilken personlighet og hvor motstandsdyktig (resiliente) barnet er.

Ytre påvirkninger: De ytre påvirkningene som et barn vokser opp med kan ha en avgjørende faktor for barns liv. Med ytre påvirkninger mener jeg hvilken omsorgsevne foreldre har, miljøet de vokser opp i og andre mulige farer eller beskyttelsesfaktorer som et barn vokser opp med. Forskning viser (Ryg vold og Ogden, 2017) at foreldrenes omsorgsevner påvirker barnets atferd. Foreldre som blant annet utfører overdreven hard grensesetting, har rusproblemer eller foreldre med psykiske problemer har større risiko for å utvikle negativ atferd hos sine barn. Barn som lever under slike forhold, utsettes for belastninger som kan være skadelig, også på sikt.

Ulike faktorer kan øke risikoen for antisosial atferd og mulige skader for barnet. Det er barn som vokser opp i utrygge og voldelige hjem, samlivsbrudd, foreldrenes psykopatologi (psykiske helse, antisosial atferd, rusproblemer), avvikende venner og vanskelig sosial bakgrunn (for eksempel dårlig økonomi).

Mine funn viser at samtlige av informantene hadde allerede som barn en atferd som kan ha sammenheng med de vanskelige hjemmeforholdene de levde med. De forteller om selvskading, dårlig selvbilde, vansker med å utvikle normale relasjoner til venner og familie, rus og tidlig seksuell debut.

Tiltak: Barn som opplever alvorlige traumer har ofte behov for hjelp og støtte slik at eventuelle skader reduseres. Skolen, helsesøster, BUP, PPT og barnevern er noen instanser som kan gjøre tiltak for å hjelpe barnet. Hvordan disse instansene handler vil være avgjørende for mange barns liv.

Min forskning viser at i den grad hjelpeapparatet var inne hos de informantene som fikk hjelp som barn, så var hjelpen ikke god nok. Slik jeg ser det så var det instanser som sviktet ved å «kaste ballen» videre til neste instans, og barna falt mellom «to stoler» og ikke fikk tilstrekkelig hjelp.

Langsiktig effekt: Killèn, (2013) sier at barndommen varer i generasjoner, og mener at eventuelle påførte vold- og overgrepsskader kan barnet ta med seg videre i voksenlivet. Det kan blant annet være psykosomatiske problemer som uro, spente muskler, hodepine, vondt i magen. Sosial tilbaketrekking som betyr passiv og tilbakeholden i kontakten med lærere og andre elever (Ogden og Rygvold, 2017). Disse problemene er ikke så godt synlig og kan være vanskelig å oppdage. Dårlig selvoppfatning, irritasjon, frustrasjon og utagering er heller ikke uvanlig. Tidlig avdekking og innsats: kartlegging, strategi og tiltak.

I dag beskriver informantene alvorlige skader som de mener har med de negative opplevelsene fra barndommen å gjøre. Flere forteller at de følte seg annerledes enn andre barn og at deres atferd var såpass synlig at voksne umulig kunne ha unngått å oppdaget det. Skadene de er blitt påførte som barn, er skader alle i ulik grad sliter med i dag.

Helt frem til 1950-årene var et av synene på barneoppdragelse at «Barn skal ses, men ikke høres» (Killèn, 2013). Foreldrenes oppdragerstil har forandret seg gjennom tidene, og det har blitt satt mer fokus på hvilken innvirkning de ulike oppdragerstilene har på barns oppvekst, utvikling og tilknytning.

Ogden (2015) beskriver internaliserte problemer som kan knyttes til psykisk helse og helseproblemer, og overgangen mellom vanlige problemer og alvorlige psykiske lidelser. De vanligste uttrykksformene er angst og depresjon, men også klare forbindelseslinjer til psykosomatiske problemer, selvskading og traumatiske stressreaksjoner. Psykiske plager kan

oppstå i forbindelse med negative hendelser. Noen strever med vedvarende sterke negative følelser, mørke tanker og dårlig selvtillit. Noe som kan ha langvarige negative konsekvenser og begrense deres livsutfoldelse og livskvalitet.

Funn fra politirapporten i Tysfjord-saken (Politiet, 2017) viser at mange av de involverte sliter med internaliserte problemer som kan ha en direkte årsak til overgrepene de har vært utsatt for.

Ogden (2015) deler internaliserte problemer i elevperspektivet inn i tre deler; innadvendt adferd, internalisert problematferd og hva skolen og lærere kan gjøre for å forebygge og redusere internalisert problematferd.

Rygvdal og Ogden (2017) beskriver disse symptomene som problematferd: behov for å hevde seg eller dominere sosialt, økt aktivitetstrang, frustrasjon og aggresjon.

Sosiale og emosjonelle problemer kan også medføre at den unge bryter med regler, normer og forventninger som hemmer undervisning og læring og begrenser barnas utvikling og positive samhandling med andre. Dette gjelder også forhold som kan også ha sammenheng med at undervisningen er dårlig tilpasset elevenes forutsetninger og behov.

Problematferden som beskrives her var til dels godt synlig hos informantene som har vært intervjuet i denne studien. Flere hadde blant annet store konsentrasjonsvansker og klarte ikke å følge med i undervisningen, noe som blant annet kom frem i en av informantenes karakterbok («..... har store konsentrasjonsvansker»).

Det var også ifølge informantene selv lett synlige aggresjonsproblemer, sosiale og emosjonelle vansker. Ifølge en av informantene så ble det også brukt vold mellom informanten og rektor ved skolen. Rektor forsøkte å irettesette eleven med å ta tak i øret. Responsen kommer kontakt med å slå tilbake. Dette kan jo tolkes som problematferd fra skolens side.

En av informantene forteller at det var lettere å hevde seg på skolen, enn på fritiden. Jeg tolker dette som at vedkommende følte at det var lettere å hevde seg innenfor de trygge rammene, skolen i dette tilfellet.

Mens å møte barn i andre settinger, som i forbindelse med fritidsaktiviteter, så opplevdes det mer utfordrende og kanskje utrygt.

«Barn som tidlig utvikler problematferd, vokser ofte opp i hjem med ustabile familier, hyppige konflikter og foreldre som bruker lite virksomme oppdragsstrategier. Problematferden utvikles med andre ord i en transaksjonsprosess der et vanskelig og sårbart barn vokser opp i et risikofyllt oppdragsmiljø med dårlig kvalitet. Dette forstyrrer barnets sosialisering og fører til dårlige sosiale relasjoner med både i og utenfor familien» (Rygvdal og Ogden, 2017, s. 103).

Carl Gustav Jung (Ogden, 2015) omtaler introverte barn som blir tiltrukket av den indre verden med sine tanker og følelser. Barn og unge med innadvendt atferd kan være et normalt fenomen, men det kan også være en del av et større problembilde.

Forskning viser at (Ogden, 2015) innadvendte barn er høy-reaktive, det vil si at de har et sensitivt nervesystem, noe som betyr at de er mer sårbare enn andre barn og de bruker ofte mer tid på å bli trygge sosialt, eller de kan unngå nye sosiale situasjoner.

«Høy-reaktive barn kan lett bli overveldet av sterke negative eller positive opplevelser, som når de er vitne til vold og overgrep eller lytter til musikk eller ser noe de synes er vakkert. På den ene siden kan de lett overveldes hvis de opplever motgang, men på den andre kan de også ha større utbytte av en god og omsorgsfull barndom enn andre barn. De kan ta mer skade av opplevelser som omsorgssvikt og overgrep, samlivsbrudd og familiekonflikter, eller foreldres dødsfall, og de kan reagere med depresjon, angst og tilbaketrekking» (Ogden, 2015 s. 168).

Mine funn viser at flere av informantene var svært sårbare og følte seg utrygge både på skolen og i andre situasjoner. Flere av informantene beskriver seg som innadvendt i barneårene, og at de ofte «falt ut» på grunn av mye tanker.

Internalisert problematferd betyr depresjon, angst, psykosomatiske problemer og sosial tilbaketrekking. Depresjon handler om gjennomgripende tristhet og negative forventninger til fremtiden. Angst, betyr negative tanker, panikkanfall, frykt og overdreven bekymring. Psykosomatiske problemer er fysiske reaksjoner som uro, hodepine, vondt i magen og spente muskler. Sosial tilbaketrekning handler om å være passiv og tilbakeholden i kontakt med andre elever og lærere. *«Internalisert problematferd kan beskrives som en form for overkontroll der barn forsøker å regulere sin emosjonelle og kognitive tilstand på en uhensiktsmessig måte slik at de utvikler og vedlikeholder problemene» (Ogden, 2015 s. 170).*

Rygvdal og Ogden (2017) beskriver internaliserende problematferd som problemer som ikke trenger å gi seg tydelige atferdsmessige utslag eller være et definert problem. Men at det kan dreie seg om alt fra variasjoner i temperament til alvorlig gjennomgripende og ofte diagnostiserbare lidelser. Det om depresjon, angst, psykosomatiske problemer og sosial tilbaketrekking.

«Men irritasjon, frustrasjon og utagering kan også forekomme, og det viser at det ikke er vanntette skott mellom internalisering og eksternalisering» (Rygvdal og Ogden, 2017 s. 105).

Tendens til sosial isolasjon og unngåelsesatferd, enten det er selvvalgt eller skyldes sosial avvisning, er problemer som kan redusere aktivitet og livskvalitet.

Funnene mine viser at flere informanter unngikk aktiviteter på fritiden, da de opplevde det som utrygt. Jeg har forstått det slik at det gikk greit å forholde seg til de «trygge» rammene i skolen, mens aktiviteter utenom det ble krevende og de ønsket helst å unngå det. Nå var det slik at ikke alle opplevde trygghet på skolen, men skolen hadde nok noen faste holdepunkter som på en måte opplevdes trygt, selv om enkelte opplevde friminuttene som utrygt.

Alle barn er pliktig til å gå på skolen hver dag, de kan ikke velge det bort selv om de føler at de ikke mestrer det. Kanskje påvirker dårlig selvbilde disse barna til å velge bort det som oppleves som utrygt for dem, for eksempel fritidsaktiviteter.

Alle informantene har slik jeg har tolket det, en side hvor de har utagert i ulike sammenhenger, samtidig som de og kunne trekke seg tilbake i seg selv.

5.2 Arv og miljø

Tidligere trodde man at barnets intellektuelle forutsetninger var arvet og dens utvikling forutbestemt. I dag vet vi at dette ikke stemmer og at barnets hjerne påvirkes av det miljøet det lever i.

For å forstå traumatiserte barns reaksjoner og atferd vil jeg trekke frem (Heltne og Steinsvåg, 2012) teori om hva som skjer i hjernen når et barn utsettes for kronisk stress. På denne måten kan vi som fagfolk forsøke å forstå det vi ser, å ikke overse viktige signaler som barn sender ut.

Det har vært lite forsket på hvordan traumatisering påvirker hjernen. Ny nevrofysiologisk forskning viser at tidlig stress hos mennesker viser sammenheng med psykiske lidelser i voksen alder. Hjernen vår er plastisk og er formet av både genetiske og miljømessige betingelser. Hjernen er spesielt sensitiv for miljømessig påvirkning tidlig i barneårene. Hjernen tilpasser seg omgivelsene og er godt informert om sin egen aktivitet, kroppen og miljøet rundt og kan på denne måten tilpasse seg og formes etter de erfaringer som blir gjort.

Det vil si at et barn som vokser opp i et miljø preget av vold, overgrep og frykt vil kunne tilpasse seg slik at det kan beskytte seg mot eventuell farer. Et eksempel er informanten som reagerer med å slå sin rektor på grunn av en krenkende handling.

Vi har den senere tid fått ny kunnskap om hvilke mekanismer i hjernen som er sentrale i forhold til traumatisering, noe som er viktig for å kunne forstå ettervirkninger etter sterkt belastende hendelser som vold og overgrep, og på denne måten kunne hjelpe barn og unge som har vært utsatt for traumer.

Ifølge Heltne og Steinsvåg (2012) består hjernen vår av tre hoveddeler, hjernestammen, det limbiske system og thalamus. Hjernestammen styrer de grunnleggende funksjonene som pusten, hjerterytme, refleks og blodtrykk. Det limbiske system styrer blant annet hukommelsesfunksjoner, tilknytning og overlevelsesreaksjoner for ytre farer og de grunnleggende emosjonelle reaksjoner knyttet til dette. *«Trygg tilknytning er av grunnleggende betydning for utvikling av motstandskraft, dvs. evne til å hanskes med de utfordringer og belastninger som er uunngåelige for de fleste i livet»* (Killèn, 2013).

Det kan forklares som en tilpasning i forhold til ytre farer. Den tredje delen er cortex, denne delen inneholder blant annet vår evne til å snakke, tenke og resonnere. Studier viser at traumatiserte personer har svekket fungering i thalamus og har negativ innvirkning på forsyningen av sensorisk informasjon til det limbiske system og cortex, samt integrasjon av informasjonen. Det stilles også spørsmål om manglende thalamus-funksjon kan være årsaken til manglende integrering av tanker, følelser og kroppsforannelser når det gjelder traumatiske minner, samt at dette kan være årsaken til sensorisk gjenopplevelse.

Jeg forstår denne manglende integrering av informasjon og sensoriske gjenopplevelser slik at mennesker som har opplevd sterke traumer kan fortrenge de vonde minnene. Under intervjuene oppdaget jeg at alle informantene ofte «falt ut» av samtalen. Noen snakket usammenhengende og noen måtte ha hjelp til å holde fokus på det vi skulle snakke om. Noen fortalte at de ofte assosiert på grunn av traumene i barndommen.

Dette kan jo være tegn på skader eller manglende fungering i hjernen.

Amygdala fungerer som et alarmsystem i hjernen. Den husker alt som har skjedd og som har vært truende for individet. Amygdala fungerer etter prinsippet om generalisering av læring. Det betyr at alt som minner den om noe som har vært truende, vil føre til aktivering og det vil utløse en emosjonell aktivering på alt som minner om trusselen de var utsatt for. Denne

aktivering vil skje før det (kognitive) tanker og refleksjon blir aktivert, og det kan ta lang tid før amygdala roes ned (Heltne og Steinsvåg, 2012).

Det vil si at selv om et traumatisert barn ikke er i fare lenger, vil det likevel gå med en høy beredskap. Flere av informantene sliter i dag med alvorlige problemer i form av fysiske og psykiske lidelser. Angst, depresjon og frykt er daglige utfordringer for flere av informantene, noe som kan tyde på at de fremdeles går med høy beredskap.

Orbitofrontal cortex har en sentral rolle i hjernen (Heltne og Steingsvåg, 2012) når det gjelder tilknytning og oppfattelse av sosiale signaler. Denne delen gjør at vi evner å vurdere og styre egne emosjonelle signaler i forhold til impuls kontroll og kontroll av aggresjon. Medial prefrontal cortex gjør at vi kan regulere og fungere sosialt. Barn som vokser opp med vold og overgrep kan få svekket medial prefrontal cortex på grunn av stress, og gjør at det ikke er i stand til å regulere sine affekter, og oppleves som emosjonell ustabil (Heltne og Steinsvåg, 2012).

Corpus callosum (Broen) binder sammen hjernehalvdelen og bidrar til at hjernen kan fungere som en helhet. Studier viser og at «broen» mellom høyre og venstre hjernehalvdel er redusert hos traumatiserte personer. Det betyr at skader i «broen» ikke klarer å kommunisere optimalt mellom begge hjernehalvdelen. Konsekvensene av dette kan man se som blant annet utagering, dissosiasjon og manglende hukommelse (Heltne og Steinsvåg, 2012).

Mange av disse symptomene er de samme som symptomene til for eksempel ADHD. I skolen hører man sjelden at denne atferden kan relateres til traumer, sannsynligvis på grunn av manglende kompetanse på dette feltet. Forskning (Killèn, 2013, Ogden, 2015, Mevik, Lillevik og Edvardsen, 2016) viser at barn som blir utsatt for ulike former for vold kan føre til alvorlige skader for barnet, i skolen vises dette ofte seg som atferdsvansker, og blir ofte forvekslet med ulike diagnoser som blant annet ADHD.

En av informantene har fått diagnosen ADHD, denne informanten har opplevd traumatiske ting som barn og hadde store vansker med konsentrasjon, selv mener informanten at diagnosen forveksles med de internaliserte vanskene som ble påført i barndommen. Også de fysiske sykdommene som kom i voksen alder er ifølge informanten kommet av stress og belastninger.

Kronisk stress kan også føre til at systemet bremser de hvite blodlegemene i å bevege seg rundt i kroppen og hindrer at nye blir produsert. Dette gjør at en blir mer utsatt for ulike fysiske sykdommer (Heltne og Steinsvåg, 2012).

Knut Hamsun hadde en vanskelig oppvekst. På Hamsun senteret på Hamarøy står følgende sitat etter Knut Hamsun:

Barndommen er menneskets hårdeste tid

5.3 Avdekking

Mye tyder på at dagens praksis ved å fange opp barn som utsettes for vold og overgrep ikke er god nok ifølge (Ryg vold og Ogden, 2017), og at det er behov systematisk kartlegging i skolen for å identifisere barn med spesielle behov. De mener at arbeidet for å favne mangfoldet i skolen går langs to linjer. Den ene handler om kompetanseheving og forbedringer av læringsmiljø. Den andre handler om å utvikle spesialpedagogisk praksis for å kunne fange opp barn som har behov for ekstra støtte hjelp og oppfølging i skolen.

Mine funn viser og at praksisen for å fange opp elever som sliter i skolen ikke har vært god nok. Sannsynligvis har det både med manglende rutiner og for dårlig kompetanse å gjøre.

Elever som sliter med ulike utfordringer blir ofte satt på «vent» i håp om at problemene forsvinner av seg selv, og mange lærere føler ubehag med tanke på at utfordringene kan knyttes til vold og overgrep. Ikke alle lærere eller andre voksne tør å spørre eleven direkte om det foreligger mer alvorlige hendelser fra hjemmet, som for eksempel om eleven har vært utsatt for vold eller overgrep. Også mange voksne har selv et anstrengt forhold til å snakke om seksualitet og familievold, og vil dermed ikke kunne gi elevene god nok kunnskap om grensesetting, seksualitet og at foreldre eller andre voksne ikke har lov til å bruke vold mot barn. Jeg har og inntrykk av at mange voksne er usikker på hvor grensene går for hva som er straffbare handlinger mot barn. En av informantene forteller at i kommunen informanten vokste opp i, lærte de å skjemmes over egen seksualitet allerede som lite barn. Seksualitet var en fy ting som hadde høy tabu faktor.

Dette er for så vidt et kjent fenomen i de fleste samfunn og mange voksne føler ubehag å snakke om det. Den eneste måten et barn kan beskytte seg selv på er å varsle de voksne når noe er galt. De er avhengige av at det er de voksne som tar ansvar. Men når barn lærer fra de er noen få år gamle at kropp og seksualitet er et så stort tabu å snakke om, så vil dette oppleves som ekstra belastende for barnet å i tillegg be voksne om hjelp når de utsettes for seksuelle krenkelser. Altså blir kanskje deres eneste måte som de kan skaffe hjelp eller beskytte seg selv på, å kunne si ifra, fratatt dem på den måten at de unnlater å fortelle for å hindre at de selv blir gjort til skamme.

Funn fra undersøkelsen viser at barn har måttet bære skammen som de ble påført som lite barn. Skammen som voksne har påført dem da de utsatte barna for vold og overgrep. Gjennom ord og kroppsspråk har informanter forsøkt å si ifra, med opplevd å selv blitt ansvarliggjort for det de hadde blitt utsatt for. Dette er en stor tilleggsbelastning som barnet har måttet bære. Barn som ikke har hatt noen mulighet til å kunne beskytte seg mot.

Jeg har mange ganger opplevd at fagfolk viker unna ubehageligheter som omsorgssvikt mot barn. Ballen blir ofte kastet mellom etatene, som BUP, PPT, helsesøster og så videre. Det virker på meg som om alle stoler på at «noen» andre tar seg av problemet. Og jeg har ofte hørt at blant annet skolen, PPT og helsesøster sier at barnevernet har vært inne i saken tidligere, og gir et inntrykk av at de dermed stoler på at barnevernet har kontroll. At barnevernet er avhengige av at alle melder ifra om bekymring til tross for tidligere meldinger, er en selvfølge, da de ikke følger barna slik som skolen og helsesøster blant annet gjør.

Sannsynligvis kjenner ikke alle som sitter i viktige stillinger hvilke prosedyrer og rettigheter barnevernet har. Dette kan for eksempel ikke bare åpne opp en barnevernssak som har vært, om ikke de får melding om bekymring for et barn.

Mine funn viser at det har vært manglende tilsyn og oppfølging av barna. Samarbeidet mellom etatene var slik jeg forstår det fraværende. Både varsling til barnevernet, men også barnevernets ansvar å innhente informasjon om barn som det var meldt bekymring for.

Et annet eksempel er der to av informantene bodde i midlertidige fosterhjem, men ble ikke fulgt opp godt nok: Barna ble utsatt for nye krenkelser og de fikk heller ikke en tilstrekkelig oppfølging i skolesammenheng.

En annen informant fikk dokumentert sine vansker i epikrisen fra BUP, dette ble kun videreformidlet til helsesøster og ingen varsling til barnevernet. Det var heller ikke opprettet ansvarsgruppe for barnet der samarbeidet og hjelpen kunne blitt drøftet i flere forum, med et større antall fagfolk.

Det kommer tydelig frem at disse barna har blitt sviktet av mange instanser og fagfolk som skulle ha vært i stand til å avdekke og handle.

Killèn (2009) påpeker at det kan være vanskelig å erkjenne at et barn blir utsatt for omsorgssvikt og barnemishandling, og det stiller oss for personlige og faglige utfordringer. Vi har utallige eksempler på voksne som svikter, hvor øynene lukkes for å slippe ubehageligheter. Kanskje har de ulike instansene (fagfolkene) nettopp følt ubehag med det de har sett og håpet på at andre skulle ta seg av det. Eller at de har hatt manglende mot og trygghet til å handle, på grunn av manglende kunnskaper.

Det kan oppleves smertefullt å stå overfor situasjoner der barn lider og foreldre ikke er i stand til å gi sine barn omsorg og trygghet

5.4 Forebygging

Ifølge Killèn (2013) har forebyggende arbeid fått mer oppmerksomhet den senere tid. Og yrkesgruppene som helsesøster, personale i skolen /SFO og eventuelle andre som møter barn har ofte kompetanse til å se når barn ikke har det bra. Skolen har i samarbeid med andre instanser et stort ansvar i å arbeide målrettet slik at de får mot til å ta ansvar når barn uttrykker at de ikke får tilstrekkelig omsorg og har behov for hjelp.

Barn har rett til å vokse opp uten vold, og alle barn er alles ansvar. Forebyggende arbeid er en nødvendighet i samfunnet vårt, at vi ikke har råd til å la være – verken menneskelig eller økonomisk.

Med forebygging mener Killèn (2013) det handler om å styrke foreldrenes mentaliseringsevne, og forebygge smertefulle, frustrerende og konfliktfylte relasjoner mellom omsorgsgiver og barn. Styrke barns motstandskraft og utviklingen av barnets potensial. Forebygge at barn bruker sine krefter på å overleve i en angstfylt situasjon, krefter de skulle brukt på lek og utvikling. Forebygge at barn utvikler tilknytningsforstyrrelser som gir

utviklingsforsinkelser, psykiske problemer og atferdsproblemer, og på denne måten forebygge neste generasjons omsorgssvikt.

Killèn (2013) introduserer Daro`s (1999) betegnelser for forebygging; universal, selektiv og indikert forebygging:

Universal forebygging (primær) fokuserer på å hindre at problemer oppstår, og at man kan jobbe med helsefremmende tiltak (de primære tingene) som retter mot hele befolkningsgruppen, gjennom for eksempel kurs og temakvelder med fokus på barns behov og utvikling.

Selektiv forebygging (sekundær) tar sikte på tidlig forebygging og identifisering av risikofaktorer for å forhindre at problemene eskalerer. Denne rettes mot grupper med spesielle behov. I skolen har man ikke bare omsorgsoppgaver og pedagogiske oppgaver, men også forebyggende oppgaver. Et utbredt problem i møte med barn som lider har vært/er å ikke ville se barns lidelser, eller ta dette innover seg. Det kan oppleves belastende eller rett og slett mangel på trygghet til å handle, men skal barn få nødvendig hjelp er det viktig at man er i stand til å se og ta ansvar (Killèn, 2013).

Indikert(tertiær) forebygging er å redusere og hindre ytterligere skader av problemer som allerede har oppstått.

Ifølge (Rygvold og Ogden, 2017) vil disse tiltakene være viktige for å forebygge internaliseringsproblemer i skolen: Positiv lærerstøtte /positive elev- lærer relasjon er viktig Sosial ferdighetsopplæring, utvikling av mestringsferdigheter, utvikling av en positiv selvoppfatning, sosial støtte, positive sosiale relasjoner og samhandling med lærere og sosial skjerming - smågruppeaktiviteter

Viktig ramme for god undervisning og læring, er ifølge (Rygvold og Ogden, 2017) skolens fysiske utforminger. Et godt tilpasset og fleksibelt klasserom påvirker elevenes atferd og læringsutbytte.

Funn fra undersøkelsen viser at skolens fysiske miljø har innvirkning på elevenes motivasjon og atferd. En informant forteller at når man i utgangspunktet har mange tunge ting som opptar konsentrasjonen, så forsterker et dårlig fysisk miljø de tunge tankene som allerede er i hodet. Da er det lett å skape situasjoner som kan oppleves som problematferd for læreren.

Rygvold og Ogden (2017) omtaler skolens miljø, holdninger, verdier og praksis som spesielt viktig for god tilpasning i skolen. Forutsetning for å lykkes med god spesialpedagogisk læring

er god plassering, variasjon i undervisningen, tilpasset pensum, grunnleggende aksept av elever med spesielle behov, faglig og profesjonell støtte i arbeidet og god ledelse som tar ansvar for å implementere de foregående punktene.

Et godt samarbeid med hjemmet, dokumentere og evaluere eventuelle bekymringer, og planer (kartlegging) for tett oppfølging er viktige faktorer for vurdere elevens problemer og behov, samt kunne tilrettelegge undervisningen.

Informantenes opplevelse av samarbeidet mellom skole og hjem var dårlig for de fleste. Ikke alle kunne engang huske at det var møter mellom skole og hjem, eller at de spesifikke problemene i skolen ble tatt opp med hjemmet. Det var heller ingen som fikk spesielt merkbare tilrettelegginger i skolen.

Som en av informantene fortalte, at det ble skrevet i karakterboka at eleven hadde store konsentrasjonsvansker. Det hadde ikke vært et eneste møte mellom skole og hjem som informanten kan huske. Jeg har forstått det slik at det heller ikke var noe samarbeid rundt elevenes vansker i skolen, for de andre informantene.

Lederskap i skolen bør bygge på forskningskunnskap (Mitchell 2015, Rygvold og Ogden, 2017), noe som bør baseres på samarbeid og vektlegge elevresultater. Med dette menes det er sterkt engasjement for å mestre mangfold, sensitivitet for kulturelle temaer og høye realistiske forventninger til elevenes resultater, også de svake elevene. Med dette forstår jeg at skolen har en større mulighet for å lykkes med å fange opp elever som faller utenfor og har behov for ekstra støtte og hjelp i undervisningen.

Ifølge Rygvold og Ogden (2017) er ikke dagens praksis god nok for å fange opp alle utsatte barn, og det er barn som har behov for spesialpedagogiske tiltak, men ikke får det.

Forebygging av internalisert atferd i skolen kan gjøres gjennom blant annet å gi elevene positiv lærerstøtte, som oppmuntring og ros, styrke den sosiale kompetansen, utvikle mestringsferdigheter, styrke elevens selvbylde og sosiale relasjoner, legge til rette for sosial støtte fra medelever og voksne, samt å skjerme elevene gjennom mindre gruppeaktiviteter.

På denne måten kan skolen legge til rette slik at problemene forebygges og reduseres. En god lærer- elev relasjon er viktig i forebyggende arbeid, slik at elever med denne atferden opplever å bli sett og kan føle seg trygg i skolen.

Tre av fire informanter hadde dårlig opplevelse av lærer- elev relasjonen. Flere opplevde at læreren var den som hadde autoritet og bare var opptatt av det faglige, ikke hvordan eleven

hadde det hjemme eller på skolen sosialt. En forteller at læreren var likegyldig og tok seg ikke tid til å bli kjent med eleven. Flere opplevde læreren som autoritær og var der kun for å lære elevene det faglige.

Trolig vil distansen øke mellom elev og lærer for de elevene som har store faglige utfordringer, og spesielt om eleven i tillegg har atferdsvansker eller gjør lite av seg. Det kan tyde på at dette har skjedd i informantenes skolegang, siden mange gikk ut av skolen med store faglige hull og internaliserende vansker. Påviste risikofaktorer hos barn og unge med internaliserende vansker er blant annet dysfunksjonell oppdragelse og negative påvirkninger fra jevnaldrende (Rygvoid og Ogden, 2017).

Mange skoler mangler forebyggende strategier for elever i gråsonen, og at lærere ofte inntar en avventende holdning, som igjen gjør at disse elevene ofte faller mellom to stoler. Mine erfaringer er også slik, det kan gå lang tid før elever som sliter i skolen får tilbud om hjelp av andre instanser, om skolen i det hele tatt ber om hjelp. Mine funn viser at alle informantene burde hatt hjelp for å styrke både det faglige og det sosiale. At ingen i dag har maktet å fullføre en utdanning forteller mye om de problemene og vanskene som det ikke ble tatt tak i mens de gikk på grunnskolen.

Her er det mange som har sviktet. Samtlige klandrer skolen og de instansene som var involverte i oppveksten, de kjenner på et stort svik fra de som skulle ha kompetanse og myndighet til å hjelpe og ta grep deres vanskelige skolehverdag.

Forskning og erfaringer (Rygvoid og Ogden, 2017) viser at barn og unge som er ute av kontroll har dårlige framtidsutsikter både i familien, på skolen og senere i arbeids- og samfunnslivet. Med dette forstår jeg at barn som ikke får hjelp til å takle sine problemer på et tidlig tidspunkt, vil kunne streve i livet med ulike utfordringer. Det kan være for eksempel psykiske problemer, tilknytningsvansker, falle ut av videregående, problemer i forhold til familie og arbeidsliv.

Funn fra undersøkelsen viser at alle informantene i dag strever i ulik grad med de problemene som er blitt påført i barndommen. Mange fikk en dårlig start på voksenlivet, med alvorlige vansker som har påvirket livet negativt i stor grad. Alle har hatt eller har i dag psykiske vansker, ødelagte relasjoner (tilknytningsvansker), ingen utdanning og bare en av fire er i dag arbeidsfør.

Dette er barn som ikke fikk hjelp i tide, og som ifølge forskning har hatt dårlige odds for å få et godt liv.

5.5 Tiltak i skolen

Før kommunen gjør vedtak om spesialundervisning etter § 5-1 eller § 5-2 skal det ligge til grunne en sakkyndig vurdering av elevens særlige behov. Vurderingen skal si noe om eleven har behov for spesialundervisning og hvilket opplæringstilbud som bør gis.

I min undersøkelse er det ikke kommet fram at noen av informantene nevner at spesialpedagogiske tiltak har vært etablert på et slikt grunnlag. Det er tvilsomt at spesialpedagogiske støtte har vært sett på som aktuell i forhold til problematikk som tas opp i denne oppgaven.

Forskning innenfor spesialpedagogikk (Rygvdal og Ogden, 2017) viser ulike resultater av hvordan spesial undervisning fungerer.

Effekten av spesialpedagogiske tiltak i skolen er utfordrende og forskning gir ikke entydige svar på hvilke tilbud som gir best effekt for elever med spesialpedagogiske behov. Ut ifra det informantene mine forteller er det nok trolig at de både hadde behov for slik hjelp, og rett til det ut ifra lov og regelverk.

Midlertidig utvalgets undersøkelser viser at Norske skoler mangler strategier for å følge opp elever som har vansker med å henge med i undervisningen. Det ble og stilt spørsmål ved den utstrakte bruken av assistenter i spesialundervisningen. Konklusjonen var styrking av elevers rett til spesialundervisning og troen på verdien av spesialpedagogisk kompetanse.

Rapport fra en ekspertgruppe viser at skolene ikke er gode nok på å bruke sin spesialpedagogiske kompetanse. Til tross for at lærere hadde videreutdanning i spesialpedagogikk, ble de ikke brukt til spesialpedagogiske oppgaver og spesialundervisningen ble gitt av assistenter og lærere uten adekvat utdanning. Til tross for at den spesialpedagogiske kompetansen er en viktig forutsetning for å kunne gi en fullgod opplæring tilpasset elevers behov.

Flatø-utvalget tok utgangspunktet i perioden 2000-2009 etter økning av tiltak (35%) for barn med spesielle behov. Utvalget hadde et bredere perspektiv på behovet for et helhetlig tilbud i kommunen til barn og unge med sammensatte problemer. Det kommer frem at mange barn og

unge opplevde å bli skjøvet fra tjeneste til tjeneste uten at noen tok ansvar. Andre opplevde å få hjelp fra flere instanser men at koordineringen ble for dårlig.

Denne utredningen slår fast at mange utsatte barn og unge har en kombinasjon av utrygge oppvekstvilkår, psykiske vansker, lærevansker og atferdsvansker. Brukerne har vært fornøyde med enkelttjenester, men mindre fornøyde med samordningen, ansvarsavklaring og utveksling av informasjon mellom tjenestene. Utvalget slår fast at det tverrfaglige samarbeidet mellom de ulike etatene ikke er godt nok, og at det er viktig å styrke ledelsen, ha gode retningslinjer og klare roller og fordeling av ansvar i ansvarsgruppen (Rygvold og Ogden, 2017).

I Djupedal-utvalget var målet å se på utviklingen av det psykososiale skolemiljøet, med fokus på en mangfoldig skole og satsing på forebygging av krenkelser, mobbing, diskriminering og trakassering.

Ludvigsen-utvalget`s oppgave var å finne ut hva fremtidens skole har behov for de neste 20-30 årene. Utvalget`s vurderinger var å ta utgangspunkt i et bredt kompetanse begrep som omfatter tenking og praktiske ferdigheter, og fokus på sosial og emosjonell læring og utvikling. Det ble foreslått fire kompetanseområder som grunnlag for å fornye skolens innhold: fagspesifikk kompetanse, kompetanse i å lære, kompetanse i å kommunisere, samhandle og delta og kompetanse i å utforske og skape. Et helhetlig perspektiv på elevenes læring og utvikling vil ha en betydning for elevenes emosjonelle læring både faglig, personlig og sosialt.

Dagens samfunn utvikler seg raskt og det er mer kompleks nå enn tidligere, og vi har fått et større mangfold. Slik som endringene utvikler seg nå vil det sannsynligvis være færre jobber for dem som ikke har fagutdanning eller høyere utdanning. Dette gjør at det er avgjørende for elevene at de utvikler god kompetanse, lærelyst og motivasjon i skolen og at de klarer å fullføre og bestå opplæringen. Det er viktig at elevene utvikler egen identitet slik at de er i stand til å ta ansvar for mellommenneskelige relasjoner og være en del av det sosiale miljøet i skolen.

Akkurat dette gjør arbeidet i skolen svært viktig, slik at vi som fagfolk kan unngå at elever med spesielle vansker skal unngå å komme i en livssituasjon som vil bli vanskelig på sikt.

I stortingsmeldingen nr.28 (Rygvold og Ogden, 2017) understrekes det at fornyelsen av den generelle delen av læreplanverket skal bygge på skolens formålsparagraf, og at den det faglige

innholdet skal bygges på prinsippene fra Kunnskapsløftet. I planen blir det fremhevet at skolen skal ha som mål å utvikle elevenes sosiale kompetanse, og at dette skal skje i fellesskap med den faglige kompetansen.

Til tross for at stortingsmeldingen gir støtte til spesialpedagogiske prinsipper som helhetlig læringsbegrep og legger vekt på skolens ansvar for elevenes sosiale kompetanse, sier den ingenting spesifikt om de spesialpedagogiske utfordringene i skolen.

Mine funn viser at skolen har hatt mest fokus på det faglige, og lite på det sosiale. Dette kommer frem ved at mange av informantene hadde synlige sosiale utfordringer som skolen ikke evnet å ta tak i.

Flere av informantene hadde store sosiale utfordringer og burde blitt fulgt opp for å styrket den sosiale kompetansen.

Den spesialpedagogiske forskningen (Rygvold og Ogden, 2017) viser at det er delte meninger om hvorvidt spesialundervisning fungerer i skole, mye forskning dokumenterer god effekt, mens det også finnes dokumentasjon på liten effekt. Dette gjør at det er vanskelig for forskningen å gi et entydig svar på hvorvidt spesialundervisning virker, og om mine informanter ville ha hatt utbytte av dette kan heller ikke fastslås. Det som kan fastslås er at denne formen for tilpasning av opplæringen i synes å ha vært benyttet. Likevel viser undersøkelser som er gjort interessante funn om spesialundervisning i norske skoler kontra for eksempel Danmark. Informasjonen som kommer fram i min studie tyder på at det kanskje er tiltak etablert gjennom helse og sosialsektoren (barnevernet) som ikke har fungert?

Forskning som er gjort i Danmark viser derimot positive effekter under visse forutsetninger, som tidlig innsats og forebygging av problemer, lærer med høy pedagogisk/spesialpedagogisk kompetanse, inkluderende og differensiert undervisning, kontinuerlig vurdering og korrigerende av undervisningen, fleksible og individuelle strategier tilpasset elevens behov. Det synes ikke å ha vært tilgjengelig spesialpedagogiske hjelpetiltak som har hatt slike kvaliteter i denne regionen.

Konklusjonen av en norsk evaluering av spesialundervisning viser på den andre siden at blant annet spesialundervisningen blir for sent iverksatt, stor bruk av assistenter, og timer som ikke blir gjennomført, på grunn av at spesiallærer blir brukt som vikar, svært lite systematiske vurderinger av elevenes læringsutbytte av spesialundervisningen og rigide prosedyrer. Det er

altså selve gjennomføringen av spesialundervisningen som ikke har vært god nok, og ikke spesialundervisningens intensjoner og målsettinger.

Kritikken av spesialpedagogisk undervisning ble drøftet i 2014 (Rygvold og Ogden, 2017) av ekspertgruppe som kom frem til at kvaliteten på spesialundervisning avhenger av samspillet mellom den ordinære undervisningen og hva man kan forvente av den enkelte elev. I noen grad kan det handle om læringsutbytte og i noen grad handler det om trivsel, tilhørighet og elevens livskvalitet. De trekker inn elevens familiebakgrunn, sosiale og emosjonelle vansker som noen punkter for hvorvidt et barn lykkes med sin skolegang. Slik jeg oppfatter dette, så vil et barn som blir utsatt for vold i nære relasjoner oppleve skolen som utfordrende med de problemene som barn ikke er i stand til å gjøre noe med selv. Et barn som lever med vold i nære relasjoner vil sannsynlig ha utfordringer med konsentrasjon og motivasjon så lenge de lever under slike forhold.

Kritikken av spesialundervisningen har ifølge (Rygvold og Ogden, 2017) ført til en kritisk gjennomgang av spesialundervisningssystemet og viktige forbedringer er gjort i den ordinære undervisningen. Det er blitt satt større fokus på kunnskap og kompetanse i arbeidet med elevers lærevansker og utfordringer, og mange skoler er blitt rustet opp til å ta imot disse elevene. En bredere tenking om spesialpedagogiske tiltak har tvunget seg frem med mangfold og det er blitt en bedre overgang mellom tilpasset opplæring og spesialpedagogiske tiltak.

Slik jeg forstår undersøkelsene jeg har vist til er det blitt gjort en innsats nasjonalt ved å styrke de ordinære lærerne slik at mye kan forebygges og legges til rette i klasserommet, gjerne med veiledning fra spesialpedagog.

Men i det materialet jeg har samlet inn i min studie er det ikke noe som tyder på at det har vært jobbet systematisk i de aktuelle skolene med tiltak som skaper et godt læringsmiljø og god kvalitet på undervisningen som kunne gi elever, med slike vansker jeg drøfter, en mulighet til å nå kompetansemålene.

Jeg har i kapittel 2 gjengitt Ingas historie som eksempel på sosiokulturelle forhold som fremdeles har betydning for samenes holdninger og selvoppfatning. I dag kan også slike handlinger og holdninger bidra til å forstå hvordan manglende tillit til offentligheten kan forstås.

Behandlingen samene har fått gjennom tidene, har hatt mye å si for hvordan det har påvirket det samiske folket. Vi vet i dag at vold avler vold, og mer krenkelser et menneske blir utsatt for desto større er skadene.

Det kan være grunn til å tro at krenkelsene samer er blitt påført gjennom tidene har skadet de relasjonelle bindingene og verdiene innad i storfamilien.

Kapittel 6. Avslutning

I denne oppsummeringen tas utgangspunkt i masteroppgavens tema, problemstilling og forskningsspørsmål. I oppsummeringen blir det videre fokusert på noen av informantenes opplevelse og vurdering av sin egen skolegang, samt skolens sosiale og faglige rolle i denne sammenhengen.

6.1 Temavalg og problemstilling

Utgangspunktet for valg av tema for denne masteroppgaven er at jeg gjennom min jobb med barn har avdekket alvorlige overgrep mot barn, og at jeg har sett med egne øyne barn som har blitt utsatt for grov vold og seksuelle overgrep. Man tenker jo gjerne at disse synlige skadene har blitt forårsaket av «naturlige» ting, eller på en naturlig måte. Men etter å ha fått bekreftet fra andre fagfolk at disse synlige skadene har blitt forårsaket av grov vold og seksuelle overgrep, vet jeg at slikt faktisk skjer selv om foreldrene tilsynelatende ser ut til å være gode omsorgspersoner. Mine erfaringer gjør at jeg på en helt annen måte nå - enn tidligere - tror på det jeg ser, og kan ta signalene barn sender ut på alvor.

Når man som lærer møter voldsutsatte barn med minoritetsbakgrunn, tilegner man seg nye erfaringer og ny kunnskap om hvordan barn opplever å være en del av en minoritet, og deres møte med skolen. Med en slik bakgrunn har hovedproblemstilling for denne masteroppgaven vært slik:

«Hvordan forstår informantene sine opplevelser som voldsutsatte samiske barn i møte med skolen?»

Jeg har operasjonalisert problemstillingen ved å stille følgende forskningsspørsmål:

1. Hvilke *oppfatninger* har informantene om hvordan deres opplevelser som voldsutsatte samiske barn har påvirket dem og deres skolegang?
2. Hvordan *opplever* informantene at de ble ivaretatt faglig og sosialt på skolen – og av andre instanser?

6.2 Metode

Jeg har valgt å gjennomføre intervju med fire informanter for å besvare forskningsspørsmålene. Spørsmålene jeg har stilt framgår av den vedlagte intervjuguiden. Studiens tema har vært krevende og det har vært viktig å ivareta ulike etiske spørsmål som har vært relevante. De forskningsetiske aspektene knyttet til denne studien er diskutert i masteroppgavens kapittel 3. Konfidensialitetsproblematikken er spesielt viktig å ivareta når feltet som studeres er relativt begrenset både geografisk, språklig og befolkningsmessig. Men informantenes behov for fortrolighet og beskyttelse ansees ivaretatt.

I undersøkelsen er det lagt vekt på å oppnå resultater som er troverdige, nøyaktige og overførbare – eller generaliserbare. Det vises til omtalen av dette i kapittel 3.

6.3 Minoritetsaspektet livet etter ungdomsskolen

Mine informanter hadde noe ulik oppfatning av hvilken rolle deres samiske bakgrunn har hatt å si for deres egen skolegang. Tre av de fire gav uttrykk for at de opplevde negative holdninger til sin egen samiske identitet. Flere av informantene hadde foreldre som begge var samer, men at en av foreldrene likevel ikke ønsker å erkjenne og å leve som same. Dette skapte forvirring knyttet til egen identitetsdannelse.

Foreldrenes negative syn på, og holdninger til det å være samisk, gjorde at mange kjente på en følelse av skam og mindreverd. En av informantene følte seg identitetsløs og valgte å ta avstand fra sitt eget folk og det samiske på grunn av opplevelsene knyttet til de alvorlige krenkelsene i barndommen. En annen informant forsøkte å skjule sin identitet for å unngå ubehageligheter.

Flere hadde en opplevelse av å ha mistet sin samiske identitet som barn, og måtte ta igjen det samiske etter at de ble voksne. De samiske røttene har trolig vært sterkt forankret hos alle informantene, til tross for at mange hadde negativ opplevelse fra det samiske i sin egen oppvekst. For de fleste var de samiske vennene likevel viktig for dem, det var viktig med den samiske undervisningen og tilhørigheten til fellesskapet i det samiske miljøet.

Respekt og forståelse for den samiske kulturen har vært svært viktig for informantene i møte med det norske både i skolen og i de øvrige instansene.

6.4 Skolegangen

For informantene har skolen vært utfordrende, også sosialt. Skader som allerede var påført dem gjennom ulike krenkelsers påvirket livet i så stor grad at det ble opplevd som vanskelig å knytte naturlige bånd til venner og andre rundt seg. Flere hadde utagerende atferd, andre ikke, men en ting alle hadde til felles var opplevd stress og utrygghet. Alle sammen hadde synlige tegn på at de ikke hadde det bra, noen prøvde å be om hjelp fra voksne enten gjennom stiler og dikt, eller ved å komme med konkrete opplysninger.

Utagering, konsentrasjonsproblemer, fysiske skader på kroppen etter selvskading og aggressiv atferd var noen av beskrivelsene informantene gav, uten at dette ble formelt varslet om - og fulgt opp - av de rette instansene.

Skolen skal være inkluderende og det skal settes inn tiltak om nødvendig for å tilpasse barns forutsetninger og behov. Noen barn trenger langvarig hjelp og oppfølging i skolen. Skolen er en viktig aktør i barnets liv, i tillegg til barnet selv, dens familie og oppvekstmiljø. Skolen skal legge til rette for at alle barn får et godt, trygt og inkluderende oppvekstmiljø som formidler omsorg og struktur. Dette krever at de ansatte i skolen har kompetanse til å kunne avdekke, sette inn tiltak og være en god støtte for barn med atferdsvansker.

Slik lokal kulturkunnskap synes å ha vært svært variabel. Terje Ogden (2015) sier at barns atferd kan uttrykkes på mange ulike måter. Det kan være utagering, tilpasningsvansker, atferdsvansker, sosiale og emosjonelle problemer og psykososiale problemer. Han mener at skolen i dag står overfor større utfordringer enn tidligere på grunn av en stadig mer mangfoldig elevgruppe som representerer ulike holdninger, verdier, og med ulik etnisk, sosial og økonomisk bakgrunn.

Mange skoler har i dag satt læringsmiljø og elevenes atferd på dagsorden. Dette kan komme av at det har vært en økning i uro og bråk blant elevene i skolen, og utfordringene blir større og dermed vanskeligere å håndtere. Noen skoler ønsker å være i forkant og å forebygge negativ utvikling.

Skolen har forventninger til elevene, både i og utenfor klasserommet. De skal oppføre seg ordentlig, følge med i timene, lytte oppmerksomt og konsentrere seg om læringsoppgavene. Elever som ikke klarer å innfri disse forventningene, og som ødelegger for læring og undervisning, kan føre til et høyt støy- og konfliktnivå.

Å gi elever som har utfordringer i skolen spesialpedagogisk hjelp kan bidra til å forebygge eller redusere omfanget av vansker samtidig som elevens ferdigheter og kompetanse styrkes.

6.5 Svikt i skolens oppfølgingsstrategi

Samtlige informanter mener at de har hatt behov for en tettere oppfølging fra skolen, men likevel tyder det på at ingen av dem fikk dette. Noen av informantene var sannsynligvis i gråsonen. De hadde tilsynelatende mindre vansker med moderat risiko for å utvikle alvorlige problemer. Dette forholdet er også omtalt i andre sine studier, eksempelvis: «*Dette er elever som har en tendens til å falle mellom stoler, både fordi lærere ofte inntar en avventende holdning for å se om problemene går over av seg selv, og fordi mange skoler mangler en forebyggende strategi overfor dem*» (Rygvdal og Ogden, 2017 s. 31).

Gråsonenelever som har åpenbare behov for mer støtte og hjelp blir heller ikke prioriterte da det ofte kan være mangel på ressurser. Den spesialpedagogiske kompetansen er spesielt viktig i skolen og hos lærere flest for å kunne oppdage og ivareta disse elevene.

Et nært samarbeid med PP-tjenesten, barneverntjenesten og andre aktuelle instanser vil kunne ha stor nytteverdi ved ivaretagelsen av dem. «*Lavest toleranse har lærere antakelig for atferd som utfordrer deres autoritet, og som de ikke klarer å kontrollere. I slike situasjoner kan de føle seg provoserte eller usikre og kan reagere på måter som kan virke opptrappende på konflikter og utagerende atferd*» (Ogden, 2015 s. 18).

En informant forteller om en rektor som i en situasjon tar tak i øret på han og river så hardt at informanten begynner å blø. Informanten reagerte med å slå tilbake.

En annen informant forteller om endringer av atferd i ungdomsskolen. Et fellestrekk ved elever som utviser problematferd er at de kan ha vansker med å skaffe seg venner og holde på dem. De har ofte ikke forstått vennskapskodens krav til gjensidighet som går ut på å ta hensyn til hverandre og gjengjelder vennlighet. «*Å tilpasse seg andre elever handler både om å være omgjengelig og om å kunne markere seg, men det må være en balanse mellom å gi og få i sosiale relasjoner*» (Ogden, 2015 s. 18).

6.6 Læstadianismen

Den læstadianske forsamlingen har vært - og er - et møtested for det samiske folket og en viktig kulturbærer. Kanskje har dette vært noe av det viktigste for samisk språk og kultur opp gjennom årene. Her har alle fått snakke sitt eget språk, samisk, og der har de møtt en forståelse og aksept for den samiske minoriteten. Informantene mine har også vært en del av dette fellesskapet fra barnsben av.

Dette samlingsstedet skaper tette og sterke bånd mellom familie, slekt og venner. Dermed har det trolig blitt vanskelig å melde ifra når noen i fellesskapet har utøvd vold eller overgrep mot barn. Min tolking er at det har vært – og fortsatt er - en sterk lojalitet til den læstadianske forsamlingen der taushet og tabu har vært sentral. Lojaliteten til det læstadianske fellesskapet har etter mitt syn i noen tilfeller, stått sterkere enn lojaliteten til sine egne barn og nære familiemedlemmer.

Mange samiske foreldre har gjennomført barneoppdragelse med sterk forankring i den læstadianske tro. Det er mitt inntrykk at for mange barn har det ikke vært valgfritt å følge den læstadianske trosretningen.

Ifølge Heltne og Steinsvåg (2012) er bruk av sterke virkemidler i oppdragelsen karakteristisk blant minoriteter; fysisk og psykisk disiplinering er først og fremst utøvelse av vold mot barn. Men det er også slik at foreldrene har gode hensikter bak den skadelige praksisen. De aller fleste ønsker det beste for sine barn, kunnskap om hvilke skader barn kan påføres av denne praksisen har trolig vært liten.

For barn som vokser opp i et spenningsfelt mellom to kulturer, med ulike sett av normer og forventninger, kan dette lett skape forvirring hos barnet. For barn som vokser opp med oppdragervold kan en slik praksis oppleves som normal.

Gjennom skolen og andre etater er budskapet klart: «vold mot barn er ikke lov». Dette gjør at barnet slites mellom et ønsket å be om - og å få hjelp - og lojalitet til familien selv om familiens virkemidler er uakseptable.

Kropp og seksualitet har vært forbundet med synd og skam, og mange har opplevd det som vanskelig tema å snakke om.

Den læstadianske forsamlingens overbevisning, om at tilgivelse er det som skal til for å legge ting bak seg har for mange utsatte barn opplevdes som et svik, der utøver har blitt skånet og

barnet har måttet bære skyld og skam. Flere av informantene opplevde dette som et stort svik fra et trossamfunn som skulle være en trygg arena, også for barn.

6.7 Det samiske samholdet

Samholdet internt i den samiske befolkningen har stor betydning for den samiske minoritet, både som slekt og som en del av det samiske folket. De fleste har tette familieband også til slektninger langt ut i slektsleddene. Mange føler en sterk lojalitet til sin slekt og det er vanlig å verne om hverandre. Dette fremkommer også i politiets rapport angående Tysfjord-saken (Politiet, 2017).

Det blir et privilegium å få være en del av et så sterkt fellesskap. Dette kan vanskelig forklares, men må oppleves.

En av informantene sier det slik: *«Det er noe med barndommen når du blir oppdratt til Stållo (troll). Å være en del av storfamilien, der folk kommer og går uavhengig av klokkeslett. Kommer noen innom så dekkes det på middagsbordet til en ekstra eller to. Det avslappende forholdet til livet i den samiske hverdagen».*

Det kan ifølge Mevik, Lillevik og Edvardsen (2016), være store kulturelle forskjeller mellom minoritetsfamilier og de norske. De har alle sin egen kultur som blant annet er formet av ulike nasjonale, etniske, sosiale og religiøse forhold. Kulturen ligger til grunn for hvordan vi tenker og handler. Det kreves spesiell kunnskap for å forstå mennesker som representerer en annen kultur enn den man er kjent med selv.

6.8 Skolen mest opptatt av faglige ferdigheter

En informant forteller: *«Lærerne var bare der for å lære bort, de var likegyldige på en måte. De visste om at det var problemer, men de spurte aldri hvordan jeg hadde det».* Samtlige informanter opplevde at lærerne på skolen var mer opptatt av det faglige enn av det sosiale, og det som representerte det samiske. Ingen ble spurt om hvordan de hadde det hjemme eller om de ble utsatt for noe alvorlig. Vold og krenkelse var ukjente ord. Det som mer enn noe annet blir veldig synlig i denne studien, er at informantenes opplevelse av manglende interesse for deres sosiale og kulturelle bakgrunn i svært liten grad ble ivaretatt under skolegangen.

Skolens virksomhet var forankret i den nasjonale læreplanen, i fagene. Lokale forhold, sosiale forhold, kulturelle forhold, minoritetens eget språk og det religiøse elementet representert ved det som var viktig lokalt -læstadianismen - hadde liten plass innenfor skolens virksomhet.

Som avslutning på denne oppgaven ønsker jeg å sitere Gaup (2007 s.33):

«En skadd kultur kan helbredes, som et skadd menneske»

Litteraturliste

- Aas, G. (2014). *Politiet og familievolden*. Oslo: Universitetsforlaget
- ACE- studien (2015). <http://www.abup.no/ace-studien/>
- Aftenposten (2016). <http://www.aftenposten.no/amagasinet/Hvor-mange-av-verdens-konflikter-kan-forklares-med-ydmykelse-609193b.html>
- Aftenposten (2015). <http://www.aftenposten.no/norge/Lang-vei-til-barns-rettsvern-584684b.html>
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (2015).
https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Vold_og_overgrep_mot_barn/Barn_utsatt_for_vold_i_familien/
- Drugli, M.B. (2012). *Relasjonen lærer og elev - avgjørende for elevenes læring og trivsel*. Oslo: Cappelen Damm AS
- Fontene.no (2013). <http://fontene.no/fagartikler/nar-barn-er-vitne-til-vold->
- Forskning.no (2015). <http://forskning.no/2015/02/barndommen-slar-tilbake>
- Fuglseth, K. & Skogen, K. (red.). (2006). *Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk. Design og metoder*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag as
- Gangdal, J. (2011). *Jeg tenker nok du skjønner det sjøl*. Kagge Forlag AS
- Gaup, A (2007). *Inn i naturen*. Tre bjørner forlag
- Isdal, P. (2013). *Vold i nære relasjoner – voldens psykologi*. Universitetsforlaget
- Johannessen, A., Tufte, P.A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.
- Karlsen, I. (2011). *En del av min oppvekst som same*.
- Killèn K. (2009). *Sveket 1* Kommuneforlaget AS
- Killèn, K. (2013). *Barndommen varer i generasjoner*. Kommuneforlaget AS
- Kirkengen, A.L. & Næss, A.B. (2015). *Hvordan krenkende barn blir syke voksne*. Universitetsforlaget.
- Kongestøl Kristensen, V. (2012). *Vold og overgrep mot barn- læreres vurderinger og samarbeidspraksiser ved bekymring*. Universitetet i Oslo
- Krisesenteret (2016). *Den tause volden*
- Kunnskapsløftet (2004, sist endret; 2016). <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket>
- Kvale, S., Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Norsk Forlag
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko – skadelige omsorgssituasjoner*. Gyldendal Norsk Forlag AS
- Leer Salvesen, K. (2015). *På tilliten løs?* Trykkeriet, Universitetet i Agder, Kristiansand
- Lovdata (2017). https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_17#§15-1

- Mevik, K., Lillevik, O.G. & Edvardsen, O. (2016). *Vold mot barn. Teoretiske, juridiske og praktiske tilnærminger*. Gyldendal Akademisk.
- Morken, I. (2012). *Normalitet og avvik*. CAPPELEN Akademisk Forlag
- NKVTS (2014). <https://www.nkvts.no/rapport/jeg-kan-jo-ikke-kalle-det-noe-annet-enn-vold-en-forskningsoversikt-og-en-intervjustudie-om-modres-vold-mot-barn/>
- NKVTS (2015). <https://www.nkvts.no/sites/Barnemishandling/>
- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Gyldendal Norsk Forlag AS
- Ordtak (sist endret; 2018). <http://www.ordtak.no/index.php?fn=Knut&en=Hamsun>
- Politiet Nordland Politidistrikt (2017). *Overgrepene i Tysfjord – erfaringer og funn fra politiets etterforskning*.
- Psykologibloggen (2010). psykologibloggen.no/?p=2163 Sigmund Freud
- Regjeringen (2016). <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/larerstudenter-skal-fa-mer-kunnskap-om-vold-og-overgrep/>
- Regjeringen (2016). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-nou-2016-16-ny-barnevernslov2/>
- Regjeringen (2013). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/et-liv-uten-vold/>
- Regjeringen (2016). <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-opprappingsplan-mot-vold-og-overgrep/>
- Roland, E. (2014). *Mobbingens psykologi*. Universitetsforlaget
- Rygvdal, A.L., Ogden, T. (2017). *Innføring i spesialpedagogikk*. Gyldendal Norsk Forlag AS 5. utgave
- Thorkildsen, I.M. (2015). *Du ser det ikke før du tror det*. Vigmostad Bjørke
- VG (2017). <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/vitenskap-og-forskning/ny-forskning-samiske-kvinner-mer-utsatt-for-seksuell-vold/>
- Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet – barns strategier*. Universitetsforlaget

Vedlegg

Vedlegg 1

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

«Master i tilpassa opplæring»

Bakgrunn og formål

Jeg, Bente Amundsen er student ved Nord Universitetet i Bodø og skal skrive en masteroppgave i tilpassa opplæring. Temaet som jeg forsker på er «Vold i nære relasjoner». Nyere forskning (VOLD MOT BARN, 2016) viser at vold mot barn er svært skadelig, og at minoritetsbarn er mer utsatt for vold og at hjelpeapparatet har en høyere terskel for å gripe inn. Forskning gjort av blant annet Astrid Eriksen viser at samiske barn er mer utsatt for vold i nære relasjoner enn etnisk norske barn. I oppgaven vil jeg få frem at informantene har samisk bakgrunn.

Med problemstillingen: «Hvordan opplever voldsutsatte samiske barn sitt møte med skolen?», ønsker jeg å finne ut hvordan voldsutsatte minoritetsbarn har opplevd sin skolegang, med tanke på de utfordringene de har hatt med seg. Formålet med denne oppgaven er å styrke skolens forståelse og tilrettelegging for voldsutsatte barn med minoritetsbakgrunn.

For å få svar på problemstillingen er det nødvendig å få tilgang på opplevelsene samiske voldsutsatte barn har hatt i skolen. Informantene jeg har valgt ut, har jeg gjennom eget nettverk fått tilgang på. Noen av informantene har jeg hatt kjennskap til, og noen har jeg fått kjennskap til gjennom andre i mitt nettverk.

Informantene som jeg har valgt ut har verdifulle erfaringer som jeg mener kan si noe om hva som er viktig for fagfolk å vite med tanke på hvordan man skal møte disse barna, og kunne hjelpe og tilrettelegge for dem.

Hva innebærer deltakelse i studien?

For å gjennomføre denne undersøkelsen er det nødvendig med intervju som metode. Jeg har valgt et semi- strukturert intervju slik at informantene har mulighet til å snakke fritt om sine opplevelser. På denne måten kan også verdifull informasjon komme frem som kanskje jeg ikke har tenkt på.

For å lette arbeidet og få med hele intervjuet i sin helhet har jeg ønsket å bruke opptaker under intervjuene. Spørsmålene vil omhandle informantenes egen forståelse av hva vold i nære relasjoner er, om hvilke opplevelser de har hatt faglig og sosialt i skolen, og hvilken betydning skolen har hatt for deres utvikling og veien videre etter avsluttet grunnskole.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun meg og min veileder som vil ha tilgang på datamaterialet (transkriberingene). Opptakene er det kun meg som har tilgang på og det er ingen mulighet for at uvedkommende får tilgang på disse.

Opptakene blir skrevet ned (transkribert), ingen navn eller andre personopplysninger vil stå i transkriberingen, disse blir og behandlet konfidensielt og vil ikke være tilgjengelig for uvedkommende.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.11.17

Etter at prosjektet er ferdig vil all data bli slettet (opptak/transkribering).

På grunn av personvern vil ingen navn, kjønn eller andre personlige opplysninger komme frem i oppgaven. Og informasjonen vil heller ikke være gjenkjennelig for andre.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med prosjektleder Anne Marit Valle på telefonnummer 75517752.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----
(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2

Anne Marit Valle
Logopedi, spesialpedagogikk, tilpasset opplæring Nord Universitet
Postboks 1490
8049 BODØ

Vår dato: 15.05.2017

Vår ref: 53764 / 3 / AGL

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 21.03.2017. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>53764</i>	<i>Vold i nære relasjoner</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Nord universitet, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Anne Marit Valle</i>
<i>Student</i>	<i>Bente Amundsen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 17.11.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Audun Løvlie

Kontaktperson: Audun Løvlie tlf: 55 58 23 07

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Bente Amundsen bente-iren1@hotmail.com

VEDLEGG 3

Intervjuguide

Tema: Vold i nære relasjoner

Problemstilling:

«Hvordan kan skolen ivareta barn som utsettes for vold i nære relasjoner?»

Litt om nåværende situasjon:

Alder:

Sivilstatus:

Yrke/utdanning:

Hva legger du i begrepet familievold?

Hvordan opplevde du Skolen faglig

Hvordan opplevde du skolen sosialt

- Hvordan opplevde du din skolehverdag?
- Hvordan vil du beskrive de faglige mestringene?
- Hva var bra/dårlig?
- Hvordan vil du beskrive undervisningen i skolen?
- Hva var bra/dårlig?
- På hvilken måte føler du at du ble ivaretatt/eventuelt ikke ble det?
- Hva kunne vært gjort annerledes?
- Tror du din etniske bakgrunn har hatt noen betydning for din utvikling i skolen?

Hvordan vil du beskrive din relasjon til andre på skolen?

- Hvordan vil du beskrive din relasjon til de voksne i skolen?
- Var det noen av de ansatte ved skolen som visste om din hjemmesituasjon?
- Fikk du følelsen av å bli «sett»?
- Hvordan vil du beskrive din tillit/mistillit til de voksne?
- Dersom skolen visste om din situasjon, ble det tatt noen hensyn til deg i undervisningen?
- Hvordan har det vært å finne din plass i klassen og skaffe venner?
- Hvilken betydning har venner hatt for deg i skolen?
- Er det noe som har vært spesielt utfordrende i skolen?
Faglig/sosialt/evt

Forhold til andre instanser

Hvilke opplevelser av relasjoner opplevde du som betydningsfullt?

- Hvilke andre instanser kom du i kontakt med som har vært av betydning for deg?
- På hvilken måte møtte de deg?
- Hvilken betydning har de hatt for deg?
- Hva har vært bra?
- Hva kan gjøres bedre?

Hvilke ressurspersoner har vært viktig i ditt litt og hvilken betydning har den/de hatt?

(Det kan være familie, lærer, helsesøster, nabo etc.)

Etter grunnskolen:

- Hvilke ringvirkninger mener du dette har hatt for din videre utdanning og arbeidsliv?
- På hvilken måte har din oppvekst med tanke på vold/krenkelser påvirket ditt liv i forhold til:

- utdanning
- arbeidsliv
- familie
- evt andre ting

Vedlegg 4

EN DEL AV MIN OPPVEKST SOM SAME

Av Inga Karlsen, 2011

Fredly

8270 Drag

Mob, tlf. 91572720

E-post inga.karlsen@trollfjord.no

Innledning

Høyesterettsjustitiarius Carsten Smith som jeg har stor beundring og ærefrykt for, har gjort en stor innsats for samerettslige spørsmål i sin tid som utøvende embetsmann. Gjennom sitt arbeid har han inspirert og oppmuntret den samiske befolkning i Norge, deriblant meg, til å stå på vår likeverdige rett til samfunngoder på våre egne premisser som eget folk. Men vi har også plikter som norske statsborgere, ettersom den norske stat er tuftet på territoriet til to folk: nordmenn og samer. Dette i følge kong Haralds tale ved åpningen av det tredje Sametinget i 1997, der han også aller første gang beklaget den urett som er begått mot samene opp igjennom tidene. Carsten Smith sa i sitt foredrag på Sametinget 1996 blant annet om samisk kulturforløsning: " Når et syn av fjerne flammer kaller dem fra deres gammer". Denne flammen har fått også meg ut av min gamme og gitt meg visjoner om en fremtid der heller ikke samene behøver sær tiltak og særegne lover. Der den samiske befolkningen kan på en naturlig og trygg måte søke tilbake til sine røtter, slik nordmenn gjorde under unionstidene. På deres eget grunnlag ble så Grunnloven av 1814 vedtatt, hvor også vi samer har fått en tilleggsparagraf i 1988, nemlig § 110 A. For første gang en A bestemmelse. Dette iflg. Carsten Smith.

Jeg er ikke ute etter medlidenhet, men endelig så anser jeg meg selv som objektiv nok til å blande meg inn i diskusjonen om meg selv som same. Dette dokumentet har to sider.

Den ene siden handler om min ærlighet ovenfor mine egne følelser der jeg tillater meg selv til å kjenne på min egen naturlige sårbarhet i min hverdag, samtidig har jeg valgt å være åpen og ærlig i forhold til andre mennesker og samfunnet for øvrig. Men det har ikke alltid vært like lett for en liten "fjellbjørk" å stå imot ymse vinder.

Den andre siden handler om en av mange slike historier der jeg har valgt å bruke meg selv etter oppfordring av en samisk lege og av psykiatrisk helsetjeneste i området. Kanskje noen blir provosert av denne min prat men det får så være. Staten Norge har bevisst og ubevisst drevet fornorskningsspolitikk gjennom tidene og helt opp til våre dager. Blant annet ved å elendighetsstemple en folkegruppe. Drivkrefter for fornorskningen var nasjonalismen og sosialdarwinismen. Nasjonalismen hadde sterk fremvekst i 1880 årene. Den gang var det viktig å skape nasjonalfølelse. Spesielt var den sterk i Norge, den gang Norge var i union med Sverige. Nasjonalitetsidealet var homogent. Det var ikke rom for minoriteter. Sosialdarwinismen passet godt med nasjonalismen for den tillot rangering av folk. Den gang ble kulturforskere inspirert av Darwins teori om artenes opprinnelse. Rangeringen var først norsk, så kvener, og samer tilslutt.

Til det er det brukt altfor mange blyanter og blanke ark. Det er aldri blitt skrevet så mye om så få som oss samer av andre enn samene selv, det vil si bedrevitere (bessevisere). All denne fornorskningen har som kjent gjort det slik at mange har mistet sitt forhold til sin samiske bakgrunn og tatt helt avstand fra sin kultur. Dessverre må jeg si.

Noen negative opplevelser som same i min barndom.

Jeg ble født i 1934 i Hellmobotn i Tysfjord av samiske foreldre, med usynlige vinger som barn blir født med og som bare en MAMMA kan se, og under ellers like vilkår av datiden. Lykkelig trådte jeg mine barnekommager der på formødrenes/fedrenes jord. I lykksalig uvitenhet om at jeg egentlig ikke var "det rette" barn av denne jord. Jeg ble tidlig plassert i en bås som kaltes for "lapper" under blant annet disse kriterier: Mørk hud, skjeve øyne, hjulbeint, tvilsom intelligens, dårlig språk og høye kinnbein.

Jeg visste ikke at jeg var mindreverdige i de norsktalendes øyne, øre og sinn før jeg møtte de såkalte turistene på marka i Hellmobotn. Turistene kalte meg *fysj lappunge* og en av dem spyttet meg i øynene. Disse turister var fra blant annet Kjøpsvik og andre steder i Tysfjord. Jeg ble livredd. Var mine øyne skjeve fra før, ble de der og da enda mer skjeve. Jeg gikk inn til mor og far med spørsmål om hva, *fysj lappunge* betydde. Mor tok meg da på fanget, strøk meg på kinnet og fortalte at vi er samer, men av en eller annen grunn kalles vi for lapper og at vi ikke er så godt ansett av den norsktalende befolkning. Hun sa at vi skulle være stolte av at vi er samer fordi vi har verdier som ikke de har. Jeg var selvsagt for ung til å forstå hva hun mente med de ord. Nå i ettertid så forstår jeg bedre hva hun mente.

Der og da begynte min barndoms lykkelige selvfølelse å slå sprekker, etterfulgt av mange tanker og rare spørsmål .I ettertid jeg har forsøkt å lime sammen disse "sprekker".Men har jeg lyktes fullt ut? Kanskje..., men kroppen vil ikke helt glemme.

Nå når jeg begynner å bli gammel vet jeg enda ikke om jeg har fått svar på alle

disse rare spørsmål. Men jeg har gjort noen betraktninger om visse hendelser og ting for meg selv. Som barn måtte jeg også se min egen kjære mor bli stilt til veggs og drapstruet med kniv fordi hun var same, og på grunn av sin gudstro da hun tilhørte den største nordnorske vekkelsesbevegelse, nemlig læstadianismen. Hun var sterk og hennes styrke smittet over på oss barn og vi var rolige. Det var en hjerteskjærende opplevelse. Men heldigvis gikk det bra til slutt. Hva tror dere ble sittende igjen i et barnehjerte???

Min skoletid

Min 7-årige folkeskole gikk jeg ved Musken skole. Begynte på skolen der i 1942,

midt i de hardeste krigsårene. Jeg bodde på internatet hvor jeg hadde det bra, selv om det var sårt å reise hjemmefra. Husmora på internatet var same og snakket samisk. Der kunne jeg snakke mitt eget morsmål og være meg selv. En trapp ned, (internatet var på loftet), i skolestua, møtte jeg en ukjent vegg- en annen verden. Undervisning på norsk av en norsk lærer. Jeg forstod ingenting. Vet heller ikke om jeg forstår alt den dag i dag om det jeg lærte den gang. For eksempel om samene på Finmarksvidda som kjørte rein og pulk og bodde i gammer. Det var alt jeg lærte om samene, om meg selv og om min egen kultur. Jeg satt der og spurte meg selv hvem er jeg?? Jeg er verken

finnmarksame eller norsk. Hvem er jeg da?

Jeg har strevd med det norske språket i mange år. Nevnes bør at jeg har strevd også med mitt eget mors/farsmål, samisk språk, som jeg omsider har lært å skrive. Noe som den gang i min oppvekst var fjernt at noen skulle lære seg å skrive på samisk. Som det er blitt sagt før av andre så *"Var det tider da den norske ABC-boka ble våt av tårer, krøllet og skitten av barnehender som søkte trøst og noe trygt å holde seg til"*. Den norske ABC-boka var det lite trøst i, og den følte ikke som noe trygt. ABC-boka måtte være fin og i orden før jeg gikk ned til skolestua for ellers risikerte jeg nedsatt ordenskarakter. Minnes at jeg lærte på den samme skolen i Musken de vakre ord av Nils Collet Vogt: *"Det språk som vi i arv har tatt av far og mor, glem aldri at det er en skatt vi har på jord"*. Hvilke tanker og følelser tror dere det raste gjennom mitt barnesinn da? Det var og ble vanskelig for meg å leve opp til de vakre ord all den stund at det var galt å snakke mitt eget mors/farsmål, langt mindre å lære det. Det var mindreverdige å snakke samisk i de norsktalendes påhør eller nærvær. Noen ganger fikk jeg beskjed om å slutte med den bablinga. Samisk i den tiden ble oppfattet helt latterlig av storsamfunnet.

Den andre verdenskrig nesten et holocaust for hellemosamene

En episode jeg minnes svært godt fra skoletiden/under krigen var at vi elevene ble hentet fra skolen med beskjed om at vi måtte komme hjem. Når vi kom hjem fikk vi se en stor båt på tur innover fjorden. Det ble fortalt at den store båten skulle hente alle samene i Musken og disse skulle senkes i havets dyp ved Muskenholmen. Årsaken var at norske nazister ikke forstod det samiske språk og ble lurt. Derfor var det best å kvitte seg med samene. Nazistene kalte Hellmofjorden for helvete fordi de ikke klarte å holde seg orientert om hva som skjedde i forbindelse med losing av flyktninger til Sverige. Husker min mor kledde på oss nye klær og gav oss mat for den lange reisen, mens hun sa at dette kanskje var vårt siste måltid. Folk samlet seg i det huset som vi bodde i den gang i Musken, og tok farvel med hverandre. Min far lå syk til sengs og han trøstet folk som var der med at oppstandelsen er like herlig fra havets bunn som fra graven på land. Men den store båten seilte forbi Musken og innover fjorden.

Folk ble lettet men følte seg likevel ikke helt trygg. Noen dager senere kom båten utover med stø kurs forbi Musken og utover fjorden. En tid senere fortalte noen soldater som var stasjonert i

Hellmobotn at det var Rechkommissar Josef Terboven som var på inspeksjon av de tyske vaktposter i Hellmobotn.

En annen skrekkelig opplevelse fra skolestua var at læreren ved Musken skole målte pannen både på meg og min lillebror. Fordi vi har lav panne konkluderte han med at vi var mindre intelligente og at vi stammet fra Kola, for samene der var som oss to. Læreren selv var flintskallet og pekte på sitt eget hode for å vise hvem av oss som var mest intelligent. Alle i klassen måtte også bære favnved fra fjæra til skolen i skoletiden. På spørsmål fra skoletilsynet om hvorfor vi måtte bære ved skoletida uttalte vår lærer at det gjorde ingen ting hva elevene gjorde skoletida fordi de var så dumme at de ikke lærte noe uansett. Vi reiste heim og nektet å dra på skolen igjen. Vi var borte i 14 dager fra skolen. (det må ha vært Tysfjord kommunes første skolestreik) Etter at far hadde snakket om saken med læreren, dro vi tilbake. Men vi ble møtt med spørsmål om alt var sant det som vi to hadde fortalt til mor og far. Hele klassen ble bedt om å rekke opp handa de som hadde missforstått. Nesten aller rekte opp handa unntatt min bror og jeg Fordi vi var så dumme (hele klassen) måtte vi titt og ofte stå i noe som ble kalt for "skammekrok" Det hendte også under min tid som elev ved Musken skole at det var en elev som en av lærerne brukte som "huggstabbe" Vedkommende elev ble avkledd naken på overkroppen, pisket og kastet ut gjennom vinduet. Der lå eleven og gråt hjerteskjærende. Vi andre ble livredde, turde ikke å røre på oss. Hva med denne og noen andre lærere i Musken? De var nok mye produkter av datiden. At en vanlig lærer hadde slike holdninger overfor samene er kanskje ikke så rart når man leser skoledirektøren i Finmark sine uttalelser i 1930. I et brev som ble sendt til KUD, finner man blant annet følgende uttalelser:

- samene har ikke evner
- de få som er igjen er nu så degenerert at det ikke er håp
- samene skaffer den største kontingent til asyler. (psykiatriske institusjoner)

For mange ble skolen en negativ opplevelse og resultatet ble kan hende deretter. Flere gikk ut av skolen med et sørgelig vitnemål som jeg vet de sliter med den dag i dag. Jeg glemmer vel aldri "krigen" om Musken skole i 1960-årene. Skolen skulle nedlegges og flyttes ut til Drag. Den gang bodde det 150 samer i Musken. Daværende kirke- og undervisningsminister Berger Bergersen hadde ettersigende vært på befaring fra båtdekk sammen med sentrale og lokale myndigheter og bestemte der og da at Musken skulle fraflyttes. Finnemisjonen ble bedt om å ta vare på barna og innlosjere dem på Fredly Drag. Statsråden behøvde ikke å spørre befolkningen i Hellmofjorden hva de mente

selv. Han visste bedre og uttalte: *"De voksne er det ingen håp for men barna kan reddes"*. Det er en lang og interessant historie om Musken Hellmoas kamp for å bli boende i fjorden. Skolesaken i Musken var en etnopolitisk arena. For å få ny skole og nytt internat etter Muskenfolkets behov ble myndigheter på høyeste nivå kontaktet. Det ble samlet underskrifter i fjorden og sendt departementet med krav om skole til Musken. Det endte med at samene ble spilt mot hverandre. Argumenter ble brukt, at folk måtte flytte ut fra Hellmofjorden for da får de jo utflyttingsbidrag. I 1962-63 uttalte en same som var med i kommunestyret at forholdet same -myndigheter var som foreldre -barn. Skolesaka kom så langt at samene satte seg mot skoledirektøren i Nordland. Under innvielsen av internatet i Musken uttalte skoledirektøren følgende: *"Jeg håper at Grunnloven må gjelde også her, og at det ikke blir en utklekningsanstalt for destruktive krefter"*.

I dag er det fortsatt aksjon i Musken for at bygda skal overleve. Folk vil bo i

Musken. Hva med de same som flyttet ut til Drag? Hvor mange av de fikk arbeidet de var

forespeilet. Her sto de også bakerst i køen. En annen uttalelse finner vi i en rapport i forbindelse med flyktingelopers virksomhet i Hellmofjorden under den annen verdenskrig: *"Tysfjordsamene er et blandingsfolk med islett av såkalte riksnorskes og samenes dårligste egenskaper i en utpreget grad. Det forgår inngifte som ikke egner seg til etterfølgelse for andre deler av landet"*. Er det da så rart at jeg i min spede ungdom stilte meg mange ganger foran speilet og speidet etter Bjørnstjerne Bjørnsons fagre lyse Synnøve Solbakken hos meg selv. For hun var jo den norske av alle med de fordeler det medførte. Hvor jeg ønsket at jeg var henne, men i stedet møtte jeg bare en mørk jente med svart hår og skjeve øyne. Jeg oppdaget snart at det var jeg Inga og glad er jeg for at jeg fant ut av det.

Samelov, Sameting og andre lovbestemmelser

Mangt og meget er skrevet om samene igjennom tidene, og mye negativt. I dag har samene det på en litt annen måte. Statlige myndigheter har ved lov erkjent samene som et eget folk i kongeriket Norge. Grunnlovparagrafen 110A, den såkalte Sameloven,(1987) lyder som følger:

"Det påligger Statens myndigheter at legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sit språk sin kultur og sit Samfundsliv". Dette er et tillegg til Grunnloven som viser statens fleretniske karakter. Symbolsk nok er det for første gang en A-bestemmelse som det ikke var i betenkningen før ,dette iflg.Carsten Smith.

Andre lovbestemmelser er: sameloven av 12.juni 1987, lappekodisillen (175 l), ILO-konvensjonens paragraf 169 om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater(vedtatt i 1990), Agenda 21 kap.26 om anerkjennelse og styrking av urbefolkning. Nå har samene fått sitt eget organ hvori de selv kan stå i sentrum av sine saker, nemlig Sametinget. Det ble første gang åpnet i 1989, og er tuftet på Sameloven. Sametinget fremstår således som en naturlig grunnmur i samerettslige byggverk. Jeg vil siterer et av Samerettsutvalgets samiske medlemmer under debatten om Sametinget – slik vedkommende hadde en drøm: *"...at vi i Norge kunne skape et mønster en fredelig sameksistens mellom flere folkegrupper. Vi må håpe at Norge, med de løsninger som nå kommer, kan bidra med et eksempel til den videre utvikling for verdens urfolk.*

Jeg legger til: *"..og for å unngå blodsutgytelser både i vårt eget land og for øvrig i alle fleretniske stater i verden".*

Avslutning

Jeg undres om institusjoner som kommer i berøring med samer lærer noe om samene som minoritetsbefolkning? Hvis ikke så synes jeg det er på tide at så skjer. På denne måten få forståelse og lære å respektere hverandres kultur. Et godt fellesskap er tuftet på respekt og aktelse for hverandres bakgrunn, mener da jeg. Tross alt dette var min barndom generelt preget av et godt, lærerikt og på mange måter et fritt liv under eget ansvar. Nå i ettertid når ser tilbake på den tiden og følger min egen tid både som voksen og nå som aldrende kvinne, må jeg bare undres over at staten Norge med daværende lovgivning tillot slik rangering av oss samer og andre minoritetsbefolkning. Men heldigvis er det nå tilrettelagt løsninger ved nyere lovgivninger for oss samer og andre minoriteter i Norge.

Det passer å avslutte med et dikt av den nå avdøde kjente samiske poeten Paulus Utsi. Diktet heter: Lj mige: - Ikke noe:

Ij mige

Náv tjiernalijt

Biso ulmutjij lunna

Gå iedne giella

Mij ájádusájt luovvi

Luobbi mielama

Ja linijdahtta

iellemvuogev

Ikke noe

Blir igjen

Så dypt hos mennesket

Som morsmålet

Det frigjør tankene

Og brer ut vårt sinn

Og gjør livet

Mykere å leve

